

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์)

ปริญญา

พืชสวน

พืชสวน

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ในหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง
อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

Ethnobotany of Karen Community in Raipa Village, Huaykhayeng Subdistrict,
Thongphaphume District, Kanchanaburi Province

นามผู้วิจัย นายบัณฑิต สอนสุภาพ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ยิ่งยง ไพสุขสานติวัฒนา, Ph.D.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรัญพิน จันทระประสงค์, M.Sc.)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สรัญญา วัชรโรทัย, Dr.rer.nat.)

หัวหน้าภาควิชา

(รองศาสตราจารย์พูนพิภพ เกษมทรัพย์, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

สิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ในหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ
จังหวัดกาญจนบุรี

Ethnobotany of Karen Community in Raipa Village, Huaykhayeng Subdistrict,
Thongphaphume District, Kanchanaburi Province

โดย

นายบัณฑิต สอนสุภาพ

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์)

พ.ศ. 2553

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Bordintorn Sonsupub 2010: Ethnobotany of Karen Community in Raipa Village,
Huaykhayeng Subdistrict, Thongphaphume District, Kanchanaburi Province
Master of Science (Agriculture), Major Field: Horticulture, Department of Horticulture.
Thesis Advisor: Associate Professor Yingyong Paisooksantivatana, Ph.D. 115 pages.

Ethnobotanical study of Karen community in Raipa village, Huaykhayeng subdistrict, Thongphaphume district, Kanchanaburi province was conducted during October 2004 to June 2006. Plant samples were collected from cultivating land and around the village. Data on each plant species was obtained by interviewing the villagers. A Total of 181 species in 150 genera and 68 families was utilized. They were used as food (105 species 90 genera 50 families), medicine (86 species 73 genera 38 families) and miscellaneous uses (appliance, animal feed, colorants, ceremonial purpose, etc.) 29 species 28 genera 19 families. Older population had highly significant knowledge on plant uses than the younger. Knowledge on plant uses was significant higher in the women.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ยิ่งยง ไพสุขสานติวัฒนา ประธานกรรมการ
ที่ปรึกษา ที่ช่วยให้คำปรึกษาแนะนำตรวจแก้ไขข้อบกพร่องในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบพระคุณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิรายุพิน จันทระประสงค์ กรรมการที่ปรึกษาวิชาเอก รองศาสตราจารย์
ดร.สรัญญา วัชรโรทัย กรรมการที่ปรึกษาวิชารอง และรองศาสตราจารย์ ดร.สาวิตรี มาลัยพันธุ์
อาจารย์ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย ที่กรุณาแนะนำให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จ
ลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณชุมชนชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัด
กาญจนบุรี ที่กรุณาเอื้อเฟื้อสถานที่และให้ข้อมูลที่สำคัญในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ขอขอบคุณ พี่ น้อง และเพื่อนๆ ทุกคนที่คอยให้ความ
ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ คำชี้แนะและสนับสนุนการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ

บดินทร สอนสุภาพ

มิถุนายน 2553

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(2)
สารบัญภาพ	(3)
คำนำ	1
วัตถุประสงค์	2
การตรวจเอกสาร	3
อุปกรณ์และวิธีการ	23
อุปกรณ์	23
วิธีการ	24
ผลและวิจารณ์	27
ผล	27
วิจารณ์	82
สรุป	87
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	88
ภาคผนวก	95

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	พรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป้านำมาใช้ประโยชน์ จำนวน 108 ชนิด	30
2	พรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป้าใช้เป็นอาหาร จำนวน 105 ชนิด	47
3	พรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป้าใช้เป็นพืชสมุนไพรจำแนกตามสรรพคุณที่ใช้บำบัดอาการของโรค จำนวน 86 ชนิด	58
4	พรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป้าใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ จำนวน 29 ชนิด	73
5	พรรณพืชที่เก็บรวบรวมได้จำแนกตามลักษณะกลุ่มพืช	76
6	จำนวนและร้อยละของชาวกะเหรี่ยงกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศและอายุ	80
7	ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับจำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป้านำมาใช้ประโยชน์	80
8	ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับจำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป้านำมาใช้ประโยชน์	81

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	จำนวนชนิดพืชสมุนไพรที่ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์ แบ่งตามสรรพคุณที่ใช้บำบัดอาการของโรค	72
2	จำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์จำแนกตามลักษณะกลุ่มพืช	77
3	จำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์จำแนกตามลักษณะวิสัยของพืช	78
4	จำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างพืชปลูกและพืชที่หาได้ทั่วไปในธรรมชาติ	79
5	จำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างเพศและช่วงอายุของชาวกะเหรี่ยง	81

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ในหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง
อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

**Ethnobotany of Karen Community in Raipa Village, Huaykhayeng
Subdistrict, Thongphaphume District, Kanchanaburi Province**

คำนำ

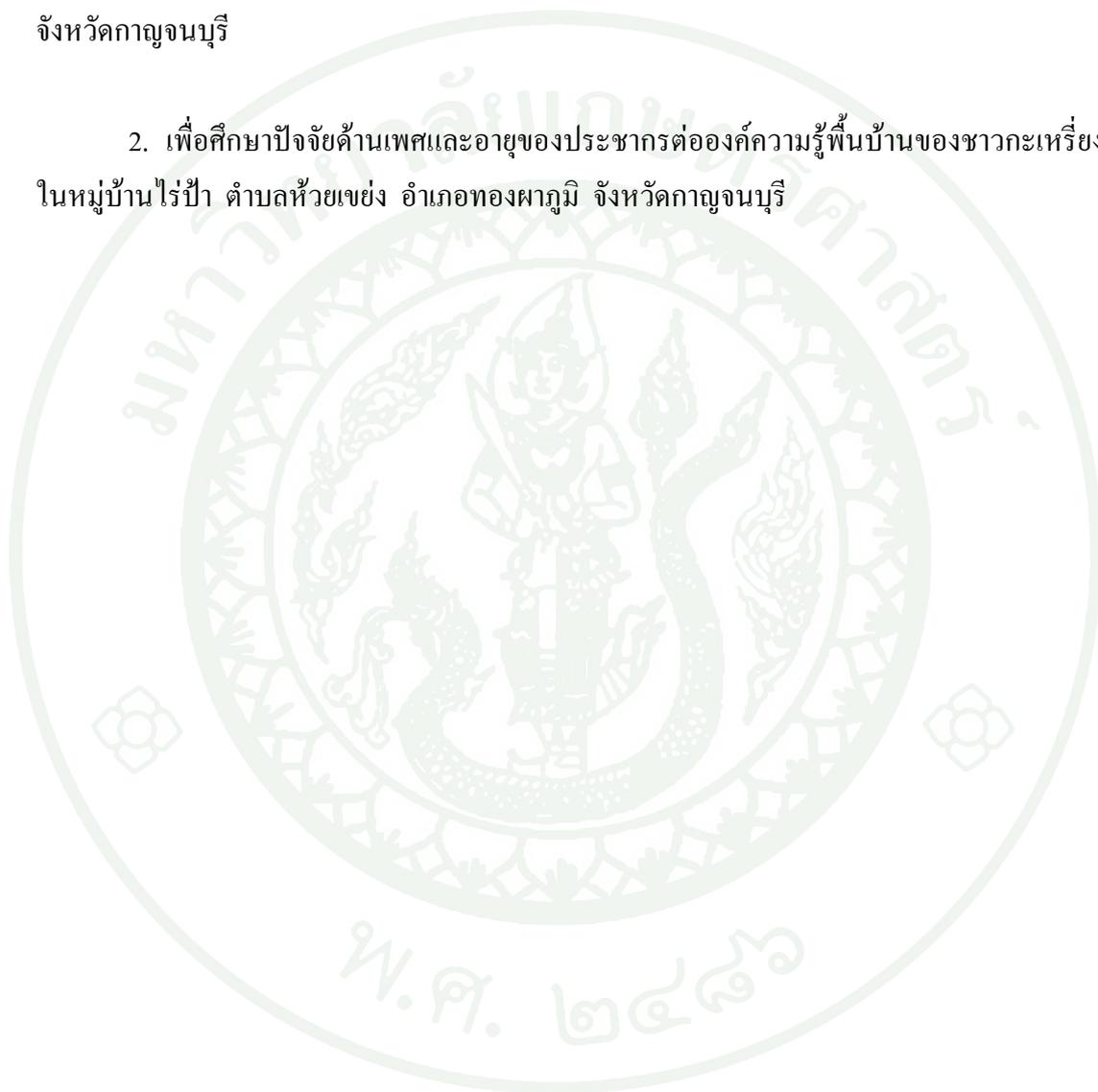
ประเทศไทยเป็นแหล่งที่ถูกมองไปด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก ทั้งพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่ในธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของปัจจัยสี่ อันประกอบไปด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค มนุษย์เองได้มีการเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ก่อเกิดเป็นภูมิปัญญาความรู้พื้นบ้านที่มีความเหมาะสมกับความเป็นอยู่ของแต่ละชุมชน มีการสั่งสมและสืบทอดเป็นมรดกอันมีค่าต่อ ๆ กันมา

ชาวกะเหรี่ยงเป็นชาวพื้นเมืองที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลายาวนานและพบในหลายจังหวัดของประเทศไทย ชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งแวดล้อมไปด้วยป่าเขา เกิดการเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากพืชพรรณธรรมชาติในการดำรงชีวิต สั่งสมเป็นภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชในท้องถิ่นของชาวกะเหรี่ยงสืบทอดต่อ ๆ กันมา แต่การบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาเหล่านั้นเป็นลายลักษณ์อักษรมีเป็นส่วนน้อย และแม้ว่าชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ห่างไกลจากชุมชนเมือง แต่จากการเปลี่ยนแปลงของสังคม การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งเทคโนโลยีข่าวสาร การคมนาคม การแพทย์ และสาธารณสุขโลก มีผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยงที่พึ่งพาการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องพืชสมุนไพรพื้นบ้านลดลง ซึ่งหมายถึงภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เคยใช้ในอดีทย่อมลดลงไปด้วย

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชในด้านต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่ควรเร่งทำการศึกษาและบันทึกข้อมูลความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช รวมถึงการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการคงไว้หรือสูญหายของภูมิปัญญาพื้นบ้านนั้น เพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านั้นก่อนที่สูญหายไปพร้อมกับการล้มหายตายจากของชาวกะเหรี่ยงรุ่นเก่าจนไม่เหลือเป็นมรดกแก่เยาวชนรุ่นหลังต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวมตัวอย่างพืชและศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านเพศและอายุของประชากรต่อองค์ความรู้พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

การตรวจเอกสาร

ประวัติความเป็นมาของชาวกะเหรี่ยง

กะเหรี่ยงเป็นชาวเขาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับชาวเขาเผ่าอื่น จากการศึกษาเรื่องชาวเขาในประเทศไทย พบชาวกะเหรี่ยงอาศัยในประเทศไทยกว่า 110,000 คน ส่วนใหญ่อยู่ตามจังหวัดทางภาคเหนือที่ติดกับพรมแดน (บุญช่วย, 2545) คำว่า "กะเหรี่ยง" เป็นชื่อเรียกกันในภาคกลางของไทย จังหวัดทางภาคเหนือของไทยและคนไทยที่อาศัยในรัฐฉาน ประเทศพม่าเรียกกะเหรี่ยงว่า "ยาง" ส่วนชาวพม่าเรียกกะเหรี่ยงว่า "กะฮิน" (สมาน, 2523)

ถิ่นเดิมและการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศไทยของชาวกะเหรี่ยง

นักประวัติศาสตร์บางท่านสันนิษฐานว่า เดิมชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน แล้วเข้ามาตั้งอาณาจักรอยู่ในประเทศจีนเมื่อ 733 ปี ก่อนพุทธกาลหรือประมาณ 3,238 ปีมาแล้ว ชาวจีนเรียกคนกลุ่มนี้ว่าชนชาติโจว เมื่อ พ.ศ.207 ภายหลังจากกษัตริย์จีนในราชวงศ์จั้นรุกราน ชาวกะเหรี่ยงจึงหนีมาอยู่ตามลำแม่น้ำโขง ต่อมาเกิดปะทะกับชนชาติไทยทำให้ต้องถอยร่นลงมาอยู่ตามลำแม่น้ำโขงกับแม่น้ำสาละวินในเขตประเทศพม่า แต่จากการที่อยู่ตามพื้นที่ราบทำให้ถูกรุกรานอยู่เสมอ จึงพากันอพยพไปอยู่ตามป่าลึกและบนภูเขาสูง เพราะเมื่อเกิดศึกสงครามจะได้พากันหลบหนีได้สะดวก และเป็นการยากที่เจ้าของประเทศจะเข้าไปเก็บภาษีอากรเกณฑ์ผู้คน เสบียงอาหาร หรือเข้าไปทำการปกครอง

การอพยพของชาวกะเหรี่ยงเข้ามาในประเทศไทยครั้งใหญ่เกิดขึ้นในสมัยที่พระเจ้าอลองพญา (อ่องเจยะ) กษัตริย์พม่าในขณะนั้น ทำสงครามกับชาวมอญโดยต้องการล้างผลาญให้สิ้นสูญไป ในเวลานั้นกะเหรี่ยงเป็นมิตรกับมอญ ได้ให้ที่พักอาศัยหลบภัยแก่พวกมอญ เมื่อพม่ายกทัพติดตามมาพวกกะเหรี่ยงเกรงภัยจึงอพยพหลบหนีเข้ามาสู่ไทย เมื่อ พ.ศ. 2302 การอพยพเข้าประเทศไทยของชาวกะเหรี่ยงเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อฝรั่งเศสทำสงครามและสามารถยึดพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพม่าได้เมื่อ พ.ศ. 2428 ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นจึงอพยพเข้ามาทางภาคเหนือของประเทศไทย และอาศัยอยู่ในประเทศไทยนับตั้งแต่นั้นมา

ชาวกะเหรี่ยงที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทย 16 จังหวัดคือ กาญจนบุรี กำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ตาก ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน ราชบุรี ลำปาง ลำพูน สุโขทัย สุพรรณบุรี และอุทัยธานี ซึ่งชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรี อาศัยอยู่ตามป่าและเนินเขาแถบพรมแดนไทย-พม่า ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามต้นน้ำลำห้วยลำธารที่เป็นสาขาของแม่น้ำแควน้อย แม่น้ำแควใหญ่ ซึ่งชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรีนั้นจัดเป็นกลุ่มกะเหรี่ยงสะกอ (บุญช่วย, 2545)

รูปร่างลักษณะและการแต่งกายของชาวกะเหรี่ยง

รูปร่างลักษณะของชาวกะเหรี่ยงเป็นเหมือนกับชาวเอเชียทั่วไป แต่มีรูปหน้ากลมรีค่อนข้างกว้าง ริมฝีปากหนา ใบหูกาง จมูกโด่งเล็กน้อย มีรูปร่างลำสันแข็งแรงทั้งหญิงและชายเนื่องจากต้องทำงานในพื้นที่ภูเขาสูง ชายชาวกะเหรี่ยงมักโพกผ้าผืนแคบ ๆ หรือบางคนทำเป็นยอดแหลมก่อนมาทางด้านหน้าศีรษะ ชายโสดโพกผ้าสีชมพูหรือแดงอ่อน ส่วนที่แต่งงานแล้วโพกผ้าสีดำหรือขาว นุ่งกางเกงหรือผ้าพันเบาะชายห้อยกรั้ง หญิงสาวหรือผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานสวมเสื้อติดกระโปรงสีขาวรูปทรงกระบอกยาวลงไปได้เข้า มีลายเป็นเส้นสีแดงตอนล่างเล็กน้อย ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วสวมเสื้อยาวเสมอเข้าหรือเหนือเข้า มีผ้าถุงต่างหากไม่ติดกันเหมือนหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน แต่มีลายผ้าถุงเป็นเส้นขวางบ้างตรงบ้าง มีสีแดงมากกว่าสีขาว หรือสีดำสลับสีขาวเรียงถี่สลับกัน ส่วนเครื่องประดับมีสร้อยลูกปัดกำไลข้อมือหลายคู่ (บุญช่วย, 2545)

การสร้างที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ

ทำเลการตั้งบ้านเรือนของชาวกะเหรี่ยง เลือกบริเวณที่เป็นป่าหรือเนินเขาติดกับลำธาร การปลูกบ้านเรือนแล้วแต่สิ่งแวดล้อม ถิ่นไหนอยู่ใกล้ป่าไฟก็ปลูกสร้างบ้านเรือนด้วยไม้ไผ่ ยกพื้นด้วยเสาไม้จริงสูงจากพื้นดินหลายฟุต มุงหลังคาด้วยไม้ไผ่เรียกกันว่า "โชน" หรืออาจมุงด้วยใบหวาย ใบพลวง ใบแฝก ใบหญ้าคา ขึ้นอยู่กับความสะดวกในการเก็บหามาใช้ แบบบ้านของชาวกะเหรี่ยงในแต่ละจังหวัดจะมีความคล้ายคลึงกัน (บุญช่วย, 2545) บ้านแต่ละหลังมีขี้ง่ามแยกต่างหาก นิยมปลูกไม้ผล เช่น ก้อย มะละกอ มะม่วง หรือปลูกพืชผักสวนครัวไว้ในบริเวณบ้านเพื่อเป็นผักจิ้มน้ำพริก ซึ่งเป็นอาหารหลักของชาวกะเหรี่ยง บ้านเรือนของชาวกะเหรี่ยงอยู่ชิดกันและไม่รั้วกันรอบ สัตว์เลี้ยง เช่น โค กระบือ สุกร ไก่ โดยเฉพาะไก่และสุกรที่นิยมใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ถูกปล่อยให้หากินเองในบริเวณหมู่บ้าน บางครอบครัวทำพื้นที่สำหรับให้สัตว์เลี้ยงอยู่ในเวลากลางคืนเพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์มีพิษ (ขจักษณ์, 2518)

การใช้พื้นที่ทำการเกษตรของชาวกะเหรี่ยงเป็นการทำการเกษตรแบบ "ไร่หมุนเวียน" คือ พักพื้นที่ทิ้งไว้ 3-5 ปี หลังทำการเกษตร แล้วจึงกลับไปทำใหม่วนเวียนกันอย่างต่อเนื่องตลอดไปเพื่อ ป้องกันการสูญเสียของหน้าดิน ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ อาจด้วยเหตุผลดังกล่าว ชาวกะเหรี่ยงจึง เป็นกลุ่มที่มักมีพื้นที่อยู่อย่างถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปต่างพื้นที่ การประกอบอาชีพของชาวกะเหรี่ยง จึงเป็นการทำไร่ข้าว ทำนาข้าว ส่วนใหญ่เป็นการทำไร่ข้าวเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นที่เนิน เขาสูงไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ ในไร่ข้าวมีพืชผักหลายชนิดปลูกไว้ด้วย เมื่อข้าวถึงเวลาเก็บเกี่ยว สามารถนำพืชผักต่าง ๆ มาเป็นอาหารได้พร้อมกัน

ภาษาพูดและภาษาเขียน

ชาวกะเหรี่ยงมีภาษาเป็นของตนเองโดยที่มีความเกี่ยวข้องกับภาษาอื่น ๆ พื้นฐานของภาษา ยังไม่เป็นที่รู้แน่นอน สันนิษฐานว่ามาจากบรรพบุรุษในจีน-ทิเบต คือ ชาวการานิก หรืออาจมี ความใกล้เคียงกับภาษาของชาวทิเบต-พม่า (สมาน, 2523) ซึ่งภาษากะเหรี่ยงมีพยัญชนะทั้งหมด 24 เสียง ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นได้ พยัญชนะควบกล้ำได้แก่ ว ล พ ร ย และพยัญชนะท้ายหรือ ตัวสะกดมีเสียงเดียวคือ เสียงกักที่คอหอย ซึ่งเป็นเสียงที่ไม่มีตัวเขียน โดยเฉพาะในภาษาไทย ยกเว้นในกรณีที่เป็นพยัญชนะต้นจะใช้ตัว อ เสียงนี้จะอยู่ท้ายพยางค์ที่ประสมสระเสียงสั้น และใน ภาษาไทยเขียนคำที่มีเสียงตัวสะกดนี้โดยใช้รูปสระเสียงสั้น เช่น ปะ ริ จู เตะ โป๊ะ เป็นต้น (สุริยา และลักขณา, 2531)

ความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรม

กะเหรี่ยงมีความเชื่อว่าทุกคนมีขวัญอยู่จำนวน 33 ขวัญซึ่งอยู่ประจำตามส่วนต่าง ๆ ของ ร่างกาย ที่ตั้งของขวัญ 6 ขวัญที่สำคัญที่สุดอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของศีรษะ ขวัญ 2 ขวัญที่อยู่ทีหลังหู ทั้งสองข้างนับว่าสำคัญมากที่สุด จะละทิ้งไปก็ต่อเมื่อคนถึงแก่กรรมไปแล้ว ส่วนขวัญอื่น ๆ ไม่แน่นอนโดยอาจออกจากร่างกายอย่างอิสระทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยได้ ดังนั้นอาการเจ็บป่วย โดยมากจึงเชื่อกันว่าเกิดจากขวัญใดขวัญหนึ่งออกจากร่างกายไป การรักษาพยาบาลจึงเกี่ยวกับการ สู้ให้ขวัญกลับคืนมาในร่างกายของผู้ที่เจ็บป่วย ส่วนการนับถือศาสนาของชาวกะเหรี่ยงมีทั้งกลุ่มที่ นับถือศาสนาพุทธและกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์ แต่ทั้งสองกลุ่มนี้ยังคงมีการนับถือผี มีผีเรือน ผี หมู่บ้าน ผีป่า ผีหลวง ซึ่งมีพิธีการเช่นไหว้ผีหรือเลี้ยงผีเมื่อถึงกำหนดวันขึ้นปีใหม่ของทุกปี กะเหรี่ยงจะเสาะหาตัวอัน ซึ่งเป็นสัตว์คล้ายตุ่นชอบอยู่ตามรูดิน เมื่อเสาะหาได้แล้วจึงนำมา

ประกอบอาหาร จากนั้นนำไปเลี้ยงผีตามต้นไม้ใหญ่พร้อมสุรา 1 ขวด แล้วนำกลับเอามาให้คนในหมู่บ้านรับประทาน มีธรรมเนียมในการกินตัวอื่น คือ บุตรเขยจะกินเนื้ออื่นตัวแรกไม่ได้ต้องแสวงหาตัวอื่นมากินเอง (บุญช่วย, 2545)

กะเหรี่ยงทุกกลุ่มชอบเสียงดนตรี การร้องเพลง และการฟ้อนรำ นิยมการละเล่นดนตรีในช่วงประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบุญขึ้นปีใหม่ที่จัดในเดือนมกราคม มีการแสดงรำวง โดยเด็ก ๆ ในหมู่บ้านจะแต่งชุดประจำหมู่บ้าน สีแดงหรือชมพูสดใส่ร้ายรำให้เข้ากับจังหวะของเครื่องดนตรีหลายชนิด เช่น กอຍ เครื่องเป่าทำด้วยเขาควย ใช้เป่าเป็นสัญญาณหรือเพื่อความเพลิดเพลิน และกลอง เป็นเครื่องให้จังหวะ นอกจากการแสดงของเด็ก ๆ แล้ว ผู้ชายชาวกะเหรี่ยงร้ายรำด้วยท่าทางแข็งแรง โดยก้าวเท้าอย่างในจังหวะเร็วพร้อมกับการยกมือกวัดแกว่งไปมาคล้ายกับการฟ้อนรำของพวกไทใหญ่ เครื่องดนตรีอื่นมีขลุ่ยและพิณ เป็นต้น (บุญช่วย, 2545)

พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

ภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ การลองผิดลองถูกจนได้วิธีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ของแต่ละชุมชนได้อย่างเหมาะสมที่สุด และมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งต่อ ๆ กันมา แต่เมื่อไม่มีการรวบรวมและบันทึกข้อมูลเหล่านั้น หรือขาดการศึกษาโดยมีขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์รองรับ ภูมิปัญญาความรู้พื้นบ้านนั้นก็อาจไม่มีผู้เห็นความสำคัญ ซึ่งรวมถึงภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช หรือพฤกษศาสตร์พื้นบ้านด้วย

ดังนั้นจึงมีการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเพื่อเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ของชุมชนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณ ซึ่งสามารถประเมินในเชิงปริมาณว่าชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณ และมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากน้อยเพียงใด ความรู้ที่ได้จากการศึกษานี้จะนำมาใช้ในการปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากพืช ทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน (สมศักดิ์, 2539)

ความหมายของพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

คำว่า พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน (ethnobotany) มีผู้ให้ความหมายไว้หลายแนวทาง เช่น Martin (1995) กล่าวว่า พฤกษศาสตร์พื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวิชานิเวศวิทยาพื้นบ้าน (ethnoecology) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากที่ดินและป่าไม้ชนิดต่าง ๆ สมศักดิ์ (2539) ได้ให้ความหมายที่คล้ายกันว่า เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนชนบทกับทรัพยากรพืชพรรณ ความรู้ด้านการใช้ประโยชน์พรรณพืชของคนในท้องถิ่นนั้นที่เกิดจากการลองผิดลองถูก เรียนรู้และถ่ายทอด โดยการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านนี้มีหลายแนวทาง ทั้งจากการค้นคว้าจากตำราที่มีการบันทึกไว้ และการเข้าไปศึกษาในชุมชนนั้น ๆ

นอกจากนี้ ยิ่งยง (2542) ยังกล่าวถึงความหมายของพฤกษศาสตร์พื้นบ้านว่าเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในชุมชนใดชุมชนหนึ่งที่มีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของตน โดยเฉพาะกับพืชในทุก ๆ ด้านทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ความสัมพันธ์ในรูปนามธรรม ได้แก่ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับพืชที่ควรปลูกหรือไม่ควรปลูกในบ้าน เช่น ไม่ควรปลูกต้นลำทมม ต้นระกำ ไว้ในบริเวณบ้าน ควรปลูกมะยมไว้หน้าบ้าน ปลูกขนุนไว้หลังบ้าน เป็นต้น ส่วนความสัมพันธ์ในเชิงรูปธรรม ได้แก่ การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นสมุนไพร ผัก ก่อสร้าง จักสาน เป็นต้น ความสัมพันธ์ที่กล่าวถึงข้างต้น มีทั้งที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อพืช คือ ทำให้มีการอนุรักษ์พรรณพืชหรือพันธุกรรมพืชในรูปแบบต่าง ๆ การนำพืชป่าที่มีคุณค่ามาพัฒนาส่งเสริมการปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ เช่น การขุดต้นปลาน้อยมาทำเป็น ในขณะที่มีการเลือกเก็บพืชบางชนิดจากธรรมชาติโดยไม่มีการปลูกทดแทนจนอาจทำให้พืชนั้นอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ เช่น ระย่อม อบเชย เป็นต้น เต็ม และวีรัชย์ (2534) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าการจำแนกพืชแบบพื้นบ้านเป็นที่ยอมรับให้เพิ่มเข้าไปในคำจำกัดความของพฤกษศาสตร์พื้นบ้านด้วย เนื่องจากชาวบ้านมีวิธีการจำแนกพืชที่แตกต่างไปจากนักพฤกษศาสตร์ โดยชาวบ้านจะรู้จักต้นไม้ในป่าเป็นอย่างดี จากประสบการณ์ที่เคยเห็นหรือเคยใช้ประโยชน์มาแล้วอาศัยความแม่นยำในการจำลักษณะบางลักษณะก็สามารถระบุชื่อเรียกของพืชเหล่านั้นได้ ซึ่งเป็นความรู้ที่มีค่าควรแก่การถ่ายทอดอย่างยิ่ง

ประโยชน์ของการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านจะทำให้สามารถจำแนกการใช้ประโยชน์จากพืชได้หลายลักษณะด้วยกัน และในพืชชนิดหนึ่ง ๆ นั้นก็มีการนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายลักษณะ ซึ่งสามารถแบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของชุมชนในท้องถิ่นได้ 5 กลุ่ม ดังนี้ (ยิ่งยง, 2542)

1. ใช้เป็นอาหาร ทั้งที่เป็นอาหารมนุษย์โดยตรงหรือเป็นอาหารสัตว์ ที่ใช้เป็นอาหารหลักคือ ธัญพืช ซึ่งหมายถึงเมล็ดของพืชในวงศ์หญ้า Poaceae ทั้งหมด เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวสาลี ข้าวฟ่าง เป็นต้น พืชผักและผลไม้ จัดว่ามีความสำคัญต่อสุขภาพของมนุษย์และเป็นพืชกลุ่มใหญ่ที่สุดที่ ผลไม้บางชนิดถูกพัฒนามาเป็นพืชปลูกแล้ว เช่น มะไฟ กระท้อน ระกำ สละ ในขณะที่ยังคงมีอีกหลายชนิดที่ไม่ได้พัฒนาและกำลังอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ เช่น คอแลน ตะคร้อ ตะขบไทย

นอกจากนี้ยังมีพืชเครื่องเทศ พืชเครื่องดื่ม พืชให้สีในการปรุงอาหาร เช่น พริกไทย สะค้าน อบเชย ขมิ้น ตะไคร้ ข่าต้น มะแข่น เตย อัญชัน พืชที่ใช้ในการสูบ ขบเคี้ยว เพื่อความเพลิดเพลิน เช่น หมาก พลู และพืชที่ใช้เป็นอาหารสัตว์ ทั้งสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า ส่วนมากเป็นพืชในวงศ์หญ้า

2. ใช้ทำที่อยู่อาศัยและเครื่องมือที่เกี่ยวข้อง การสร้างบ้านเรือนมักเป็นพืชที่มีเนื้อไม้แข็งเหนียว ทนทาน เช่น สัก ประดู่ ตะเคียน เครื่องเรือน เครื่องใช้ในบ้าน เครื่องดนตรี จักสาน กระดาษ สิ่งทอ เช่น หวาย ใผ่ ตองกง ลาน กก เป็นต้น ใผ่สีสุก จาก ข่อย ปลูกทำรั้ว เป็นแนวกันลม หรือใช้มุงหลังคา พืชที่มีเนื้อไม้แข็งหลายชนิดใช้เป็นไม้พินและถ่าน และยังมีพืชที่สามารถประดับให้เกิดความสวยงาม คือ ไม้ดอกไม้ประดับ เช่น กล้ายไม้ แฉง พุด โมก หมาก

3. ใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม สิ่งทอ รวมถึงพืชที่เป็นสีย้อม เช่น ดันลินิน ปอ ฝ้าย ป่าน ทรนารายณ์ นำเส้นใยมาถักทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม ส่วนพืชที่ให้สีย้อมเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้อื่น ๆ เช่น สีจากไม้แก่นแลให้สีเหลือง ไม้ฝาง ให้สีแดง ผลมะเกลือให้สีดำ เป็นต้น

4. ใช้ทำยารักษาทั้งคน สัตว์ รวมทั้งพืชพิษต่าง ๆ ที่ใช้เป็นยาป้องกันและกำจัดแมลง สมุนไพรรักษาคน มีความแตกต่างกันไปตามชนเผ่าที่อาศัยในสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศ ต่างกัน เช่น สมุนไพรที่ใช้กันในหมู่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในภาคเหนือซึ่งมีสภาพเป็นเขาสูง มีฤดูแล้ง ที่ชัดเจน และอากาศหนาวเย็น ย่อมต่างจากสมุนไพรที่ใช้ในหมู่ชาวป่าเผ่าซาไกที่พบทางภาคใต้ ซึ่งมีสภาพแวดล้อม และภูมิอากาศต่างกันไปอย่างมาก ส่วนสมุนไพรรักษาสัตว์อาจเป็นใช้เพื่อ กำจัดแมลงที่เป็นสาเหตุหรือเป็นผลจากโรค เช่น การใช้สมุนไพรหนอนตายอยากฆ่าหนอนที่กัด กินตามแผลเปื่อยบนผิวหนังสัตว์ หรือพืชที่เป็นยาถ่ายพยาธิในสัตว์ หรือใช้เป็นสมุนไพรป้องกัน และกำจัดโรคหรือแมลงศัตรูพืชอื่น ๆ เช่น สารสกัดจากสะเดา ข่า ตะไคร้ใช้กำจัดแมลงศัตรูผัก หรือน้ำมันตะไคร้หอมใช้ไล่ยุง เป็นต้น

5. พืชที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พิธีกรรม หรือสัญลักษณ์ ได้แก่ วานและไม้มงคล เช่น มะยม มะขาม ขนุน ชื่อของพืชเหล่านี้เป็นมงคลให้ปลูกในบ้านดี แต่ไม่ควรปลูก กระจ่าง จาก ถิ่นทม มะรุม ไว้ในบริเวณบ้านเพราะมีชื่อที่ไม่ไพเราะหรือไม่เป็นมงคลนั่นเอง ความเชื่อเหล่านี้มีความแตกต่างกันไปตามชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีอารยธรรมความเชื่อที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ข้อมูลจากการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านอื่น ๆ อีกเช่น การพัฒนาในด้านความหลากหลายของพืช ทั้งเรื่องพฤษศย เศรษฐกิจ และนิเวศวิทยา (เต็มและวีรัชย์, 2534; ชูศรี, 2544)

ทางด้านพฤษศยเศรษฐกิจนั้น ได้แก่ การพัฒนาด้านเกษตรกรรม โดยข้อมูลจากการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านทำให้พบพืชชนิดใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้เป็นอาหาร เป็นพืชที่ให้เส้นใย ใช้ทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งพืชชนิดใหม่ที่ค้นพบอาจเป็นพืชที่มีลักษณะพิเศษ เช่น มีความทนทาน ต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ เช่น การทนแล้งหรือทนต่อสภาวะการขาดน้ำ ทนต่อการเข้าทำลายของแมลงศัตรูพืชต่าง ๆ เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงพันธุ์พืชเพื่อใช้ในการเกษตรต่อไป ในส่วนของงานศิลปะและงานฝีมือ การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านช่วยให้งานศิลปะและงานฝีมือของชาวบ้านเป็นที่รู้จักมากขึ้น การพัฒนางานศิลปะและงานฝีมือจะเป็นช่องทางในการเพิ่มรายได้ให้แก่ท้องถิ่น ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม ถือเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน เพื่อการค้นพบตัวยาพื้นฐานใหม่ ๆ จากสมุนไพร โดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นข้อมูลนำทางในการค้นหา พืชทุกชนิดล้วนมีประโยชน์และโทษต่างกัน การนำพืชมาวิจัยอย่าง ไร้กฎเกณฑ์หรือทิศทาง ทำให้สิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่าย ดังนั้นการนำความรู้จากการศึกษา

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านมาใช้ทำให้สามารถแยกพืชสมุนไพรที่ด้อยสรรพคุณ หรือที่ที่มีความเป็นพิษ และทำให้เกิดอาการข้างเคียงต่าง ๆ ออกไปจนเหลือแต่สมุนไพรที่มีคุณภาพและมีสรรพคุณในการรักษาที่ดีเป็นส่วนใหญ่ โอกาสสำเร็จที่จะค้นพบตัวยาใหม่ ๆ จากพืชจึงเพิ่มมากขึ้น

ส่วนการนำความรู้จากการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในด้านนิเวศวิทยา ทำให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการการเพาะปลูกโดยพฤกษศาสตร์พื้นบ้านทำให้สามารถค้นพบรูปแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่ได้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในรูปแบบง่าย ๆ โดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นที่มีการจัดการและมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นเวลานาน แล้วจึงนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์และปรับปรุงใช้กับพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายต่อไป ในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางพันธุกรรมเพื่อการใช้ประโยชน์โดยมนุษย์ โดยการนำความรู้จากพฤกษศาสตร์พื้นบ้านมาศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์จากพืชทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อประเมินถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นเนื่องจากการใช้ประโยชน์จากพืชของสังคมมนุษย์ว่า ลักษณะรูปแบบของการใช้ประโยชน์นั้นเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์พืช หรือเสี่ยงต่อการทำลายแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพหรือไม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ ทั้งนี้เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนของสังคมมนุษย์ (เต็ม และวิรัช, 2534; ชูศรี, 2544)

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย

คำว่าพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเริ่มปรากฏเป็นที่รู้จักในหมู่นักวิชาการไทยในระยะไม่นานมานี้ เนื่องจากความตื่นตัวและการตระหนักถึงความสำคัญทางด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรความหลากหลายทางพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตทั้งพืช สัตว์และจุลินทรีย์ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศไทย แต่จากการที่คนไทยในปัจจุบันมีวิถีชีวิตที่ห่างไกลจากธรรมชาติมากขึ้น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย โดยเฉพาะทรัพยากรพืชพรรณที่ลดลงอย่างรวดเร็วพร้อม ๆ กับการสูญเสียด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ทรงคุณค่า (ยิ่งยง, 2542) หากไม่รีบเร่งทำการศึกษาแล้วทรัพยากรเหล่านั้นก็จะหมดสิ้นไปโดยไม่มีโอกาสนำมาใช้ประโยชน์

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย ได้รับความสนใจทั้งจากชาวไทยและชาวต่างชาติ เนื่องจากมีชนพื้นเมืองเผ่าต่าง ๆ อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก กระจายใน

หลายพื้นที่ทั่วประเทศ รวมถึงพื้นที่ที่มีความสำคัญทางภูมิศาสตร์ เช่น พื้นที่พรมแดน พื้นที่ป่าอนุรักษ์ซึ่งมักมีชาวบ้านที่อาศัยอยู่โดยรอบเก็บพรรณพืชมาใช้ประโยชน์เสมอ การศึกษาเหล่านี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและบันทึกองค์ความรู้พื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ที่ศึกษานั้นไว้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้ที่ควบคู่กันไป

ตัวอย่างการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย มีดังนี้

Anderson (1986a) ศึกษาการพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าอาก้า (Akha) ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าที่มีประชากรมากเป็นอันดับหนึ่งจาก 6 เผ่าที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย การศึกษาพบว่าชาวเขาเผ่า Akha มีการใช้ประโยชน์จากพืชในการรักษาโรค 121 ชนิด

Anderson (1986b) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าลีซอ (Lahu) ที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ชาวเขาเผ่านี้มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ 3 ของจำนวนชาวเขาทั้ง 6 เผ่าในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่าเมื่อมีการเจ็บป่วยหรือได้รับบาดเจ็บชาวเขาเผ่าลีซอใช้พืชเป็นอันดับแรกเพื่อการรักษา แต่ปัจจุบันชาวเขาเผ่านี้หันมาใช้ยาแผนปัจจุบันในการรักษาโรคมามากขึ้นเพราะเห็นผลเร็ว ซึ่งส่งผลให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชสูญหายไป จากการศึกษาพบว่าชาวเขาเผ่า Lahu มีการใช้ประโยชน์จากพืชในการรักษาโรค 68 ชนิด และมีพืช 21 ชนิดที่ไม่เคยมีรายงานเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นยารักษาโรคมามาก่อน

Panthong *et al.* (1991) ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชที่ใช้รักษาอาการท้องร่วง (antidiarrhea) เป็นยาระบาย (laxative) และขับลม (carminative) โดยตรวจเอกสารจากหนังสือภายในประเทศไทย ผลการสำรวจพบว่า พืช 326 ชนิด มีฤทธิ์ช่วยบรรเทาอาการท้องร่วง เป็นยาระบายและขับลม

เขาวนิตย์ (2539) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าต่างๆในเขตศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแก่งน้อยและหนองเขียว จังหวัดเชียงใหม่ได้แก่ เผ่าคะฉิ่น ละว้า มูเซอดำ มูเซอแดง และจีนฮ่อ ผลการสำรวจพบว่า ชาวเขาทั้ง 5 เผ่ามีการใช้ประโยชน์จากพืช 264 ชนิด จัดอยู่ใน 204 สกุล 91 วงศ์ พืชที่น่าสนใจคือ ลิ้นจี่ (*Polygonum paleaceum* Wall.) ชาวมูเซอแดงใช้รากรักษาอาการท้องร่วง ชาวมูเซอดำใช้รากต้นตีนควาย (*Swertia angustifolia* Ham.) ต้มน้ำดื่มรักษาโรค

มาลาเรีย ชาวละว้าและชาวจีนฮ่อใช้รากพุทธรักษากินหัว (*Canna edulis* Kerr) ฝนละลายน้ำดื่ม เป็นยาบำรุงกำลัง เป็นต้น

จันทรรักษ์ (2541) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทลื้อ หมู่บ้านเฮี้ย อำเภอปัว ชาวเมือง หมู่บ้านคอยด้ว และชาวเข่า หมู่บ้านสันเจริญ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน พบพืชที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ 273 ชนิด 221 สกุล 98 วงศ์ แบ่งเป็นพืชอาหาร 98 ชนิด สมุนไพร 162 ชนิด พืชเศรษฐกิจ 11 ชนิด และพืชที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ 31 ชนิด พบพืชเฉพาะถิ่น 1 ชนิด คือ บ่าบุก ต้นเดี่ยว (*Maesa glomerata* K. Larsen & C.M. Hu) ซึ่งเมืองใช้รากต้มน้ำดื่มแก้อาการป่วยเรื้อรัง และพบพืชที่น่าสนใจ ได้แก่ สมุทรโคคม (*Sorghum vulgare* var. *saccharatum* Boerl.) รับประทาน ลำต้น มีรสหวานเหมือนอ้อยแต่กากหยาบกว่าอ้อย และเมล็ดยังนำไปใช้เป็นอาหารสัตว์ได้ ใ้ข้ปลูกใหญ่ (*Rubus alceifolius* Poir.) หนามไข่กุ้ง (*Rubus ellipticus* forma *obcordatus* Franch) ส้มกุ้ง (*Rubus moluccanus* L.) ผลสุกมีรสหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย อาจใช้ทำเป็นแยมผลไม้ได้ ข่าขม (*Alpinia zerumbet* Burt & R.M. Smith) เมืองและเข่าใช้ผล ช่อดอกและเหง้าประกอบอาหาร ดอกมีความสวยงามควรปรับปรุงพันธุ์และส่งเสริมให้ปลูกเป็นไม้ดอกไม้ประดับ นอกจากนี้ยังพบพืชสมุนไพรที่น่าสนใจ ได้แก่ ว่านพระนิม (*Dioscorea bulbifera* L.) เมืองนำต้นมาต้มน้ำหรือดองเหล้าดื่ม เพื่อเพิ่มสมรรถภาพทางเพศของผู้ชาย กก (*Cyperus* sp.) และหญ้าคมบางเขา (*Scleria terrestris* Fassett) ใช้ทั้งต้นต้มน้ำให้สตรีดื่มเมื่อต้องการทำแท้ง พวงแก้วกุดั่น (*Clematis smilacifolia* Wall.) ใช้รากต้มน้ำดื่มหรืออาบแก้โรคหนองใน

ปรีชา (2541) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ผลการศึกษาพบว่า พืชพรรณธรรมชาติที่ราษฎรตำบลสร้างถ่อน้อยเก็บหาและใช้ประโยชน์จากชุมชนคงใหญ่ มีจำนวนทั้งสิ้น 222 ชนิด 79 วงศ์ ในจำนวนนี้มีพรรณไม้ที่ยังไม่สามารถวินิจฉัยชนิดได้ 15 ชนิด แบ่งออกเป็น พืชอาหาร 101 ชนิด 48 วงศ์ พืชสมุนไพร 99 ชนิด 48 วงศ์ ไม้ท่อนหรือไม้ก่อสร้าง 45 ชนิด 29 วงศ์ พืชและถ่าน 36 ชนิด 23 วงศ์ และการใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ 41 ชนิด 23 วงศ์ และพืชพรรณที่มีจำหน่ายในตลาดสดอีก 62 ชนิด 28 วงศ์

ทิพย์สุดา (2541) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าขมุ ลัวะ และถิ่น ในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน ผลการสำรวจพบว่ามีพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันทั้ง 232 ชนิด 199 สกุล 85 วงศ์ สามารถจำแนกตามลักษณะการใช้ประโยชน์เป็น 5 ประเภทคือ พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัย พืชเศรษฐกิจ และพืชที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ เผ่าขมมีการใช้

ประโยชน์จากพืชมากที่สุดคือ 165 ชนิด รองลงมาคือเผ่าลัวะ 126 ชนิด และเผ่าถิ่นนำพืชมาใช้ประโยชน์น้อยที่สุดคือ 97 ชนิด และพบว่าการนำพืชมาใช้ประโยชน์เป็นอาหารมีจำนวนมากที่สุด ทั้งสามเผ่า

ปริทรรศน์ และชูศรี (2543) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ ที่อพยพมาอาศัยอยู่บนดอยแม่สะลอง ได้แก่ อาข่า (อีโก้) ลีซอ (ลาหู่) มูเซอ เฝ้า และจีนยูนาน ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ได้ขยายพื้นที่เพื่อทำการเกษตร มีการตัดไม้ทำลายป่าก่อให้เกิดปัญหาความแห้งแล้ง และปัญหาน้ำป่าไหลหลากเนื่องจากไม่มีต้นไม้ยึดหน้าดินและชะลอความเร็วของน้ำป่า ส่งผลถึงพื้นที่ราบของจังหวัดเชียงราย จึงมีการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่และการใช้ทรัพยากรป่าไม้เพื่อการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นภูมิความรู้ที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษของชนกลุ่มน้อยเหล่านั้น ผลการสำรวจพบว่า มีการใช้ประโยชน์จากพืชกว่า 500 ชนิด เป็นการใช้ประโยชน์เกี่ยวกับการดำรงชีพ ได้แก่ พืชอาหาร พืชสมุนไพร และพืชที่ใช้ในพิธีกรรม ตัวอย่างพืชอาหารที่น่าสนใจ เช่น หอมชู (*Allium chinense*) บุกคางคก (*Amorphophallus campanulatus*) มะกั้ง (*Hodgsonia capniocarpa*) คาวตอง (*Houttuynia cordata*) งาขี้ม้อน (*Perilla frutescens*) และมะเขือเครือ (*Sechium edule*) พืชที่เป็นสมุนไพร เช่น กะดังใบ (*Leea indica*) ว่านหอมแดง (*Eleutherine americana*) มะแว้งนก (*Solanum nigrum*) และพืชในวงศ์จิง (*Zingiberaceae*) หลายชนิด

ชูศรี และคณะ (2543) ศึกษาความหลากหลายของพืชพรรณและพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวถิ่นและลัวะในอุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน ผลการสำรวจบนเส้นทางเดินธรรมชาติ พบพืช 246 ชนิด เช่น ชมพูภูคา ฮ่อสะพายควาย เต่าร้างยักษ์ และรางจืดภูคา ซึ่งเป็นพืชชนิดใหม่ และเป็นพืชเฉพาะถิ่นภูคา จากการสอบถามองค์ความรู้จากการใช้ประโยชน์ของชาวถิ่นและถิ่น พบมีพืช 150 ชนิดที่นำมาใช้ในการยังชีพ พืชที่น่าสนใจได้แก่ เมียง มะแขว่น แดงอ้ม มะนอยต้อบ และตะไคร้ดั้น การทำการเกษตรที่สำคัญคือ การทำไร่ข้าวที่ผสมกับการปลูกพืชอาหารอื่น ๆ ซึ่งมีการหมุนเวียนการใช้ที่ดินภายในรอบ 5 - 7 ปี และจะต้องผ่านการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อถือของชนแต่ละกลุ่ม

เกสริน และคณะ (2543) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนเผ่าชาวกูโนในจังหวัดยะลาและจังหวัดตรัง ชนกลุ่มนี้มีวิถีชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติซึ่งประกอบด้วยพืชพรรณธรรมชาติต่างๆ การเรียนรู้การนำมาใช้ประโยชน์เกิดจากการถ่ายทอดประสบการณ์จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง สืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การศึกษาโดยแบ่งกลุ่มชนเผ่าชาวกูโนที่ทำการศึกษออกเป็น 3 กลุ่ม

คือ กลุ่มที่มีวิธีการดำรงชีวิตแบบสังคมเมือง กลุ่มที่มีวิธีการดำรงชีวิตแบบกึ่งดั้งเดิมและกลุ่มที่มีวิธีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม ผลการสำรวจทั่วโลก 2 กลุ่ม สามารถรวบรวมพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ 218 ชนิด นำมาจัดจำแนกตามกลุ่มพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ 4 กลุ่ม คือ เป็นพืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชที่นำมาสร้างที่อยู่อาศัยและเครื่องมือ และพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ พืชที่น่าสนใจและหายาก เช่น *Adenia penangiana* (Passifloraceae) ส่วนของใบและรากนำมาใช้แก้พิษงู *Antiaris toxicaria* (Moraceae) ส่วนของน้ำยางมีพิษวิธีใช้คือนำมาเคี้ยว ป้ายปลายลูกดอกเพื่อใช้ในการล่าสัตว์

ทัศนเวศ (2543) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวลีและชาวละว้าในเขตตำบลภูฟ้า อำเภอปงก้อ จังหวัดน่าน โดยวิธีสอบถามชื่อพืชท้องถิ่น วิธีการใช้ประโยชน์และส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์ พร้อมเก็บตัวอย่างมาตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ ผลการสำรวจพบพืชทั้งหมด 255 ชนิด จัดอยู่ใน 212 สกุล 94 วงศ์ โดยจำแนกตามการใช้ประโยชน์ซึ่งได้แก่ พืชอาหาร เช่น มะขม (*Pittosporopsis kerrii* Craib) ทั้งชาวลีและชาวละว้ากินยอดอ่อนและผลเป็นผัก พืชสมุนไพร เช่น โก้งสะเดน (*Canscora andrographioides* Griff. ex Clarke) ชาวลีใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ปวดหัว ชาวละว้าใช้ดอกเห็ดต้มบำรุงกำลัง พืชที่ใช้ทำที่อยู่อาศัยและเครื่องมือ เช่น ก่อ (*Castanopsis* spp.) ลำต้นใช้สร้างบ้านและอุปกรณ์ต่าง ๆ พืชเศรษฐกิจ เช่น ต้าว (*Arenga pinnata* Merr.) นำเมล็ดมาทำเป็นลูกขิดจำหน่าย พืชที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น กะดังใบ (*Leea indica* Merr.) ชาวลีใช้ในพิธีแรกขวัญไร่ และพบพืชที่นำมาใช้ประโยชน์อื่น ๆ เช่น มะเค็ด (*Gelsemium elegans* Benth.) ใช้เป็นยาพิษ เป็นต้น

อรุณ (2543) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา ศึกษาด้วยการสังเกตโดยตรงและการสอบถามข้อมูลพืชพรรณที่มีการใช้ประโยชน์ถึงชนิด ส่วนที่ใช้ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์ พบว่า มีพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ 159 ชนิด จาก 57 วงศ์ และยังไม่สามารถจำแนกได้อีก 32 ชนิด แบ่งกลุ่มพืชได้เป็น 4 ประเภท คือ พืชอาหาร 83 ชนิด สมุนไพร 32 ชนิด ไม้สร้างที่อยู่อาศัย 45 ชนิด และพืชที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ 54 ชนิด การใช้ไม้ที่น่าสนใจคือ ไม้มอลูน (*Psydrax* sp.) ใช้ไม้สดเผาไฟให้กับสตรีอยู่ไฟหลังคลอดบุตร ไม้ตานาย (*Sapotaceae*) ใช้เป็นไม้ฟันเพื่อรมควันเรือไล่เพรียงและทำให้เรือติดสีดำเป็นการบำรุงรักษาเรือ

ไพศาล (2544) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าถิ่น บ้านปาก้า หมู่ 5 ตำบลคงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2540 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2543 พืชที่มีการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน 41 ชนิด 40 สกุล 31 วงศ์ จากตัวอย่างพรรณไม้ทั้งหมดที่เก็บได้ 97 ชนิด สามารถจำแนกพืชตามลักษณะการนำไปใช้ออกเป็น 5 ประเภทคือ พืชอาหาร สมุนไพร ใช้สร้างที่อยู่อาศัย พืชเศรษฐกิจ และพืชที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น หางไก่ฟ้า *Lobelia nicotianaefolia* Heyne ใช้สำหรับฆ่าตัวทาก สร้อยไก่ *Celosia argentea* L. ใช้ในพิธีกินดอกแดง และพืชที่สามารถนำไปใช้เป็นไม้ดอกไม้ประดับ เช่น *Chonemorpha megacalyx* Pierre ex Spire และ *Trigonostemon thyrsoides* Stapf เป็นต้น

อุไร (2544) ศึกษาความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพืชพรรณ บริเวณป่าเต่าดำ จังหวัดกาญจนบุรี โดยการเดินสำรวจพืชพรรณตามเส้นทางเดินเท้าทุก 2 เดือน พร้อมเก็บตัวอย่างพืชป่าที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนำมาใช้เป็นผัก ผลไม้ สมุนไพร และประโยชน์อื่น ๆ และสอบถามชื่อท้องถิ่น วิธีการใช้ประโยชน์ ผลการสำรวจสามารถเก็บตัวอย่างได้ทั้งสิ้น 627 ตัวอย่าง จำแนกชนิดได้ 315 ชนิด 222 สกุล 86 วงศ์ โดยชาวบ้านในท้องถิ่นนำมารับประทานเป็นผักมากที่สุด 40 ชนิด 37 สกุล 26 วงศ์ รองลงมาคือพืชที่ใช้เป็นสมุนไพร 31 ชนิด 33 สกุล 31 วงศ์ โดยมีอีก 1 ชนิด จำแนกไม่ได้ ผลไม้ 11 ชนิด 9 สกุล 8 วงศ์ และอีก 1 ชนิด ไม่สามารถจำแนกได้ พืชที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ เช่น ห่ออาหาร มวนยาสูบ ทำเสื่อ มุงหลังคา ทำไม้กวาด และทำเครื่องรางจำนวน 7 ชนิด 6 สกุล 5 วงศ์ และพืชที่รับประทานแทนข้าวและเป็นของหวาน 4 ชนิด 4 สกุล 3 วงศ์ รวมทั้งพืชที่เป็นพิษ 3 ชนิด 3 สกุล 3 วงศ์

สิริวรรณ (2546) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโจงหลง จังหวัดหนองคาย ระหว่างเดือนมีนาคม 2544 ถึง เมษายน 2545 โดยการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับชื่อท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์พรรณพืชจากประชากรท้องถิ่นจำนวน 198 ครั้วเรือน จาก 4 หมู่บ้าน พบว่าพืชที่ชุมชนท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์มีทั้งสิ้น 67 วงศ์ 162 สกุล 225 ชนิด โดยวงศ์ที่มีการนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ วงศ์เปปเปอร์ วงศ์น้อยหน่า และวงศ์มะเดื่อตามลำดับ และมีการใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหารมากที่สุดจำนวน 107 ชนิด รองลงมาเป็นพืชสมุนไพรจำนวน 76 ชนิด ไม้ท่อนและไม้ก่อสร้าง จำนวน 12 ชนิด และพืชที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ จำนวน 51 ชนิด

สุมาลี (2546) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยทรงดำในหมู่บ้านห้วยยาง ตำบลสะระละเรือ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี และหมู่บ้านคอนทอง ตำบลคอนข่อย อำเภอ

กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2543 ถึงเดือนตุลาคม 2544 โดยทำการเก็บตัวอย่างพรรณพืชธรรมชาติในป่าชุมชนและตามสวนหลังบ้านรอบ ๆ หมู่บ้านและในหมู่บ้าน สอบถามชื่อท้องถิ่นและวิธีการใช้ประโยชน์ ผลการศึกษาพบว่าชาวไทยทรงดำรู้จักใช้ประโยชน์จากพืชพรรณ 156 ชนิด 126 สกุล และ 59 วงศ์ เท่ากับ 60.94 เปอร์เซ็นต์ ของพืชที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมด โดยใช้เพื่อเป็นพืชสมุนไพร 140 ชนิด 120 สกุล 59 วงศ์ เป็นพืชอาหาร 80 ชนิด 67 สกุล 46 วงศ์ และใช้เป็นประโยชน์ในด้านอื่น ๆ (อาหารสัตว์ สีย้อม ทำไม้กวาดใช้ในงานพิธีกรรม เป็นต้น) 33 ชนิด 31 สกุล 21 วงศ์ เท่ากับ 54.69 31.25 และ 12.89 เปอร์เซ็นต์ จากพืชที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมด ตามลำดับ จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวไทยทรงดำในหมู่บ้านดอนทองรู้จักใช้ประโยชน์จากพืชมากกว่าชาวไทยทรงดำในหมู่บ้านห้วยยางและมีความแตกต่างกันในทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญ และพบว่าชาวไทยทรงดำเมื่อมีอายุมากขึ้นความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชก็มากขึ้น ซึ่งในแต่ละช่วงอายุที่ทำการศึกษามีความรู้แตกต่างกันทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง และเพศหญิงมีการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณมากกว่าเพศชายแต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในต่างประเทศ

ถึงแม้ว่าการวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ มีความก้าวหน้าและเกิดเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับการดำเนินชีวิตอย่างรวดเร็ว แต่แทบทุกประเทศทั่วโลก มีลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศที่แตกต่างกัน ย่อมมีกลุ่มคนพื้นเมืองที่สามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ เกิดเป็นภูมิปัญญาความรู้พื้นบ้านในแต่ละชุมชน การที่ประชากรโลกมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการด้านอาหาร ยารักษาโรค รวมถึงปัจจัยในการดำรงชีวิตย่อมมีเพิ่มขึ้น การศึกษาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชนพื้นเมืองหรือประชากรในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นแนวทางหนึ่งในการแสวงหาแหล่งของปัจจัยในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านจึงย่อมมีในต่างประเทศด้วย ทั้งนี้เพื่อพัฒนาทรัพยากรเหล่านั้นให้เพียงพอกับความต้องการของมนุษย์

ตัวอย่างการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในต่างประเทศ มีดังนี้

Jain and Borthakur (1980) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาว Mikirs อาศัยอยู่ที่ Karbi-Anglong อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ซึ่งพบว่าชาว Mikirs มีการใช้ประโยชน์จาก

ป่าบริเวณรอบ ๆ แหล่งที่อยู่ เพื่อเป็นอาหารเป็นส่วนใหญ่ และใช้เป็นยารักษาโรค ใช้ในงานเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม ใช้เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับคาถาอาคม

Rao (1981) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านที่บริเวณเนินเขา Meghalaya โดยทำการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชของคนพื้นเมืองในบริเวณใกล้เคียง ๆ ที่อยู่อาศัยและบริเวณใกล้เคียง ผลการศึกษาโดยรวมข้อมูลจากหลาย ๆ พื้นที่ของเนินเขา Meghalaya พบว่าคนพื้นเมืองใช้ประโยชน์จากพืชส่วนมากเพื่อเป็นยารักษาโรค

Hazlett (1986) สํารวจเกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน โดยเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชน Cabecar และ Guaymi ในบางพื้นที่ของอเมริกากลาง ศึกษาโดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. ชุมชน Guaymi ที่อยู่ใกล้ Soloy, Panama 2. ชุมชน Guaymi ใกล้ San Vito ชายฝั่ง Rica 3. ชุมชน Cabecar ในเขตป่าสงวน Telire ชายฝั่ง Rica ผลการศึกษาพบว่าชุมชน Guaymi ทั้งสองกลุ่ม ที่มีพื้นฐานในการทำการเกษตรสลับกับการเลี้ยงสัตว์ มีการพัฒนาการเกษตร โดยเน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้นทำให้จำนวนชนิดของพืชพื้นเมืองลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชน Cabecar ที่ยังทำการเกษตรแบบดั้งเดิมอยู่ เมื่อทำการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชน Cabecar มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชพื้นเมืองเพื่อเป็นยารักษาโรคมกกว่าชุมชน Guaymi ทั้งสองกลุ่ม แต่ข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ มีโอกาสสูญหายได้มากเพราะไม่มีการจดบันทึกข้อมูลไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อเวลาผ่านไปความรู้ต่าง ๆ จึงเหลือน้อยลง

Bhat and Jacobs (1995) ศึกษาวัฒนธรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านบริเวณ Transkei ดินแดนของแอฟริกาใต้ พบว่า ชาวพื้นเมืองยังคงพึ่งพาป่า เพื่อเก็บพืชมาใช้เป็นยารักษาโรค ใช้ประโยชน์ทางวัฒนธรรม ทางศาสนา และใช้ประโยชน์อื่น ๆ และในพื้นที่นี้มีชนพื้นเมือง Xhosa อาศัยอยู่ซึ่งยังไม่มีใครศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณมาก่อน จึงทำการศึกษาโดยทำการสอบถามหมอพื้นบ้าน คนขายเครื่องยาสมุนไพร คนขายยาสมุนไพร พระสงฆ์ และชาวพื้นเมือง พบว่ามีการใช้ประโยชน์จากพืช 26 ชนิด ผลการสัมภาษณ์พบว่าพืชที่นำมาใช้ประโยชน์มีความแตกต่างจากที่ชนพื้นเมืองกลุ่ม อื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ใน Transkei

Raja *et al.* (1997) ศึกษาการใช้ยาพื้นบ้านของชาวพื้นเมืองในเขต La Segerra ซึ่งอยู่ในเมือง Catalonia ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของคาบสมุทรไอบีเรีย บริเวณที่ศึกษามีพื้นที่ 720 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 17,000 คน ทำการเก็บข้อมูลจากประชากร 29 คน เป็นผู้ชาย 34.49 %

และผู้หญิง 65.52 % มีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 65 ปี พบว่ามีการใช้ประโยชน์จากพืชเป็นสมุนไพร 142 ชนิด 54 วงศ์ แบ่งตามสรรพคุณที่ใช้รักษาโรคได้ 13 ประเภท

Caniago and Siebert (1998) ศึกษาการกระจายตัวของพืชสมุนไพร และการรู้จักใช้ประโยชน์จากพืชเพื่อเป็นสมุนไพร ในหมู่บ้าน Ransa Dayak และหมู่บ้านรอยต่อที่ติดกับป่าทางตะวันตกของ Kalimantan ประเทศอินโดนีเซีย ผลการสำรวจพบพืชสมุนไพรจำนวน 250 ชนิด 165 สกุล 75 วงศ์ จากการสัมภาษณ์ ชาวบ้านเพศหญิงมีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรมากกว่าเพศชายและผู้ที่มีที่มีอายุมากกว่า 25 ปี มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชเพื่อเป็นสมุนไพร มากกว่าคนที่อายุน้อยกว่า 25 ปี และพบว่าปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าทำให้จำนวนพืชน้อยลงเป็นผลให้การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรลดลงด้วยและมีผลต่อการสูญเสียความรู้ท้องถิ่นและการคงอยู่ของวัฒนธรรมการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชสมุนไพรของคนในหมู่บ้าน Ransa และประชากรทั้งหมดใน Kalimantan

Bonet *et al.* (1999) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพื้นที่ L'Alt Emporda' และ Les Guilleries อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมือง Catalonia (Iberian Peninsula) พื้นที่ศึกษามีพื้นที่ 800 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 68,000 คน จากการสัมภาษณ์ประชากรจำนวน 73 คน เป็นผู้หญิง 75% เป็นผู้ชาย 25% มีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 67 ปี พบว่ามีการใช้พืชเป็นสมุนไพร 200 ชนิด และพืชจำนวน 194 ชนิดยังไม่เคยมีรายงาน หรือยังไม่มีการใช้โดยทั่วไป

Coe and Anderson (1999) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชน Miskitu ที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ เปรียบเทียบกับชุมชน Sumu (Ulwa) ที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศนิการากัว พบว่า ชุมชน Sumu ที่อยู่ทางตอนใต้ มีการใช้ประโยชน์จากพืช 225 ชนิดจำแนกได้เป็น 174 สกุล และ 72 วงศ์ แบ่งเป็นการใช้พืชเพื่อเป็นยารักษาโรค 187 ชนิด อาหาร 69 ชนิด และอีก 84 ชนิดใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ชุมชน Sumu ใช้ประโยชน์จากพืชในด้านการรักษาโรคเมื่อมีการเจ็บป่วยประมาณ 80 % และชุมชน Sumu ส่วนมากรู้จักพืชที่ใช้รักษาโรคประมาณ 70 % ของพืชที่ใช้ประโยชน์ทั้งหมด พืชสมุนไพรสามารถแบ่งตามลักษณะพืชได้เป็น พืชล้มลุก 48 % ไม้ยืนต้น 33 % และส่วนมากใช้ประโยชน์ในส่วนของใบ เมื่อเปรียบเทียบกับชาว Miskitu ที่อยู่ทางตอนใต้พบว่าการใช้ประโยชน์จากพืชเพื่อเป็นอาหาร 98 % ยารักษาโรค 90 % และใช้เป็นส่วนหนึ่งของยารักษาโรค 80 % จากจำนวนพืชที่ใช้ประโยชน์ทั้งหมด จากผลการศึกษาพบว่าชุมชน Miskitu

รู้จักใช้ประโยชน์จากพืชมากกว่าชุมชน Sumu เหตุผลเนื่องจากชุมชน Miskitu มีขนาดพื้นที่ใหญ่
มากกว่า และมีความแตกต่างของวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนมาก

Giron *et al.* (1999) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านโดยสำรวจการใช้ประโยชน์จากพืช
สมุนไพรของชาว Caribs ในประเทศกัวเตมาลา พบว่าประชากรใช้ประโยชน์จากพืชในด้าน
สมุนไพร 96.9% จากพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด

Jin *et al.* (1999) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเกี่ยวกับพืชป่าที่ผลสามารถรับประทานได้
บริเวณตอนใต้ของยูเนียน พบพืชป่าที่ผลสามารถรับประทานได้จำนวน 123 ชนิด

Rossato *et al.* (1999) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาว Caicaras ที่ป่าบริเวณชายฝั่ง
Atlantic ประเทศบราซิล พบว่าชาว Caicaras มีการใช้ประโยชน์จากพืช 276 ชนิด โดยใช้เป็นอาหาร
ยารักษาโรค และสร้างที่อยู่อาศัย

Joshi and Joshi (2000) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชของ
ชุมชน Ramdi, Malunga, Balam, Beltari, Mirmi, Burgha และ Ridi ที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำ Kali
Gandaki ประเทศเนปาล จากการเก็บข้อมูลพบพืชที่ใช้เป็นสมุนไพร 48 ชนิด 31 วงศ์ และทำการ
สอบถาม ชื่อท้องถิ่น การใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น วิธีการใช้ประโยชน์และการจัดการ ผลการ
สัมภาษณ์พบว่า วัฒนธรรมการใช้ประโยชน์จากพืชเพื่อเป็นสมุนไพรยังคงมีความสมบูรณ์อยู่ใน
พื้นที่นี้ โดยที่ชนพื้นเมืองยังคงมีความรู้เกี่ยวกับการจำแนกชนิดพืชและการใช้ประโยชน์จากยา
ธรรมชาติ

Mertz *et al.* (2001) ศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณในชุมชน 2 แห่งของจังหวัด
Boulgou ที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศบูร์กินาฟาโซ โดยการเก็บข้อมูลจากอาหารที่
ชาวบ้านรับประทานทุก ๆ วัน จากชาวบ้านจำนวน 13 ครัวเรือน เป็นเวลา 1 ปี โดยทำการสัมภาษณ์
จดบันทึก และสำรวจตลาดในท้องถิ่น พบว่า พืชที่นำมาใช้ประโยชน์มาก เช่น *Parkia biglobosa*,
Abelmoschus esculentus, *Allium cepa* และ *Solanum lycopersicon* พืชข้างต้นนี้เป็นพืชที่ใช้กัน
ทั่วไป พบว่า ในทั้ง 2 หมู่บ้านมีการใช้ประโยชน์จากพืชป่า 35 และ 59 % ของพืชทั้งหมดที่บริโภค
ตามลำดับ จากปริมาณและราคาที่ผันแปรตามฤดูกาล ชาวบ้านจึงมีการยึดอายุการเก็บรักษาโดยการ
ทำแห้ง แต่ก็พบว่าปริมาณพรรณพืชที่เก็บไว้และในตลาดมีไม่เพียงพอกับความต้องการ

Gomez-Beloz (2002) ศึกษาการใช้แบบสอบถามในการประเมินความรู้การใช้ประโยชน์จากพืชของชุมชน Winikina Warao ในพื้นที่บริเวณสันดอนแม่น้ำ Orinoco ประเทศเวเนซุเอล่า ซึ่งแบ่งข้อมูลได้เป็น 5 ระดับ คือ ประโยชน์ของพืชแต่ละชนิด ส่วนที่ใช้ประโยชน์ของพืช การใช้ประโยชน์เป็นพืชเดี่ยว การใช้ประโยชน์ร่วมกับกับพืชอื่น และการประเมินผลรวมทั้งหมด โดยข้อมูลที่ได้ สามารถนำไปใช้หาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับการใช้ประโยชน์จากพืช ซึ่งนำไปสู่งานวิจัยที่น่าสนใจต่อไป

Khalil *et al.* (2002) ดำเนินการวิจัยสมุนไพรของชนพื้นเมือง Arabic ของประเทศอิสราเอล ที่อาศัยอยู่ในที่ราบสูง โกลันและเขต West Bank ซึ่งเป็นบริเวณที่มีศักยภาพในการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค จากผลการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุชาวพื้นเมือง พืชจำนวน 27 ชนิด รักษาโรคไตและโรคทางเดินปัสสาวะ พืชจำนวน 26 ชนิด ใช้รักษาเบาหวาน พืชจำนวน 23 ชนิด ใช้รักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินอาหารและกระเพาะ พืชจำนวน 22 ชนิด ใช้รักษาโรคตับ พืชจำนวน 16 ชนิดรักษาโรคทางเดินหายใจ และแก้เจ็บคอ พืชจำนวน 13 ชนิดใช้รักษามะเร็ง และพืชจำนวน 9 ชนิดใช้ลดน้ำหนักและคลอเรสเตอรอล

Nwosu (2002) ทำการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในพื้นที่ทางใต้ของประเทศไนจีเรียซึ่งมีการปลูกพืชสำหรับบริโภคเป็นจำนวนมาก และชาวบ้านในแถบนั้นมีการใช้ประโยชน์จากพืชพื้นเมืองกลุ่มที่มีท่อลำเลียง (Pteridophytes) เป็นจำนวนมากด้วย ผลจากการสำรวจการใช้ประโยชน์พืชพื้นเมือง พบว่าชาวบ้านมีการใช้ประโยชน์จากพืชจำพวกเฟิร์นเป็นจำนวนมากที่สุดจากพืชที่เก็บตัวอย่างได้ 36 ชนิดใน 22 วงศ์ โดยใช้เป็นสมุนไพร ประกอบอาหาร เป็นเครื่องสำอาง และใช้เป็นปุ๋ยธรรมชาติ

Lira and Caballero (2002) ดำเนินการวิจัยพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในพืชวงศ์แตง (Cucurbitaceae) โดยทำการสำรวจในบางพื้นที่ของประเทศเม็กซิโก โดยเก็บตัวอย่างและสอบถามการใช้ประโยชน์ ซึ่งได้ตัวอย่างพืชในวงศ์แตงทั้งหมด 34 ชนิด จากพืชที่พบทั้งหมด 128 ชนิด นำมาใช้ประโยชน์ 12 ลักษณะด้วยกันคือ เป็นยารักษาโรคในคน 18 ชนิด เป็นอาหาร 13 ชนิด เป็นส่วนประกอบในการทำสบู่ 12 ชนิด อาหารสัตว์ 4 ชนิด เป็นของเล่นสำหรับเด็ก 3 ชนิด ทำเครื่องคัม 2 ชนิด เครื่องประดับ 2 ชนิด เป็นส่วนผสมของยากำจัดแมลง 1 ชนิด ยารักษาโรคในสัตว์ 1 ชนิด งานหัตถกรรม 2 ชนิด เป็นภาชนะ 1 ชนิด และใช้ในงานพิธีต่าง ๆ 1 ชนิด

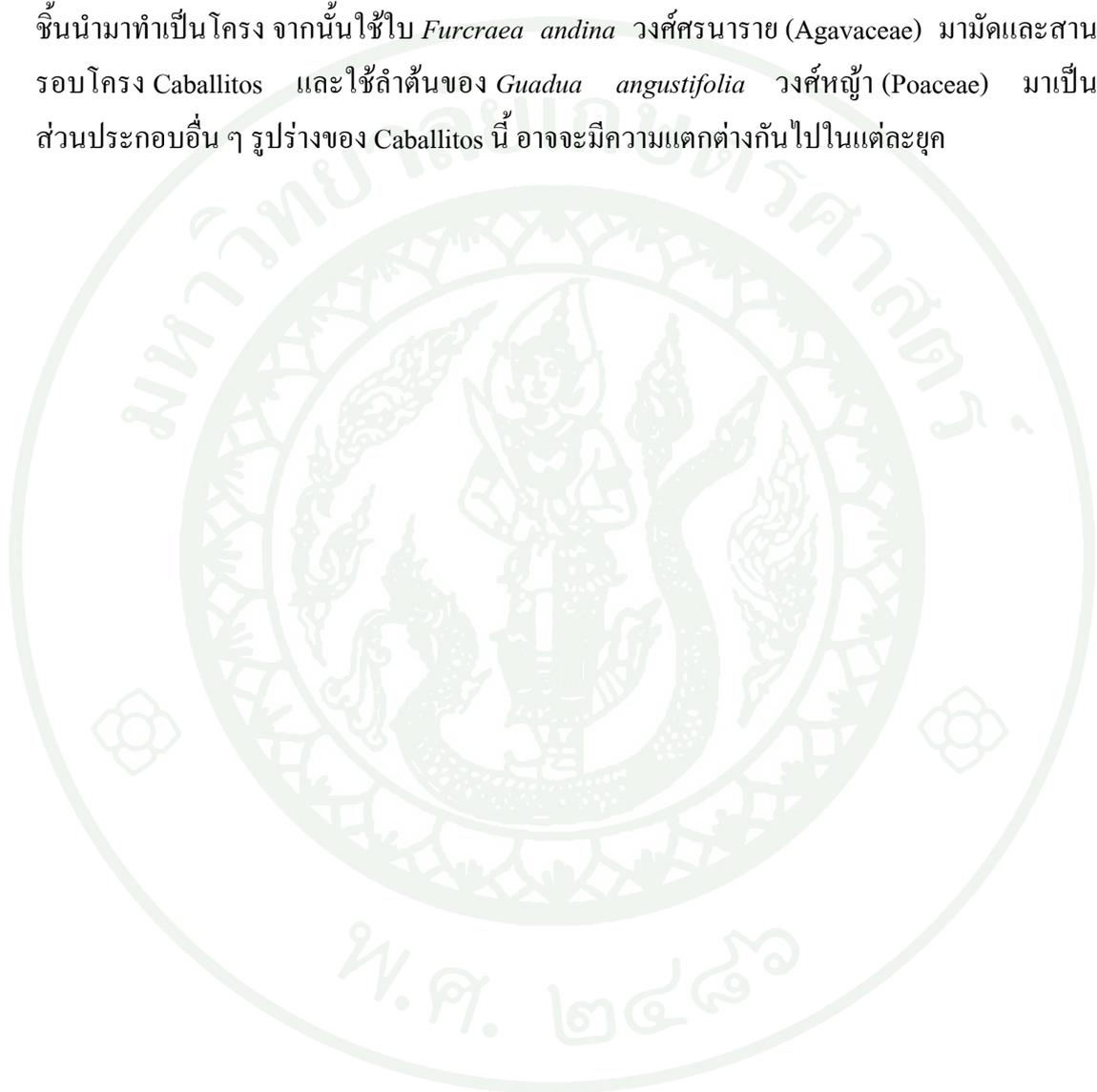
Ross-Ibarra and Molina-Cruz (2002) ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืช Chaya (*Cnidoscolus aconitifolius*) ซึ่งมีการใช้เป็นพืชผักในชนเผ่า Maya ประเทศ กัวเตมาลา และชนเผ่า Beliza ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเม็กซิโก ในคาบสมุทร Yucatan และรัฐ Honduras จากการศึกษาพบว่า ถึงแม้ว่าพื้นที่นอกเหนือจากนี้จะไม่รู้จักการนำพืชชนิดนี้มาใช้ประโยชน์ แต่ในพื้นที่ศึกษา โดยเฉพาะในคาบสมุทร Yucatan มีการนำพืชชนิดนี้มาใช้ประโยชน์มาก เช่นเดียวกับกับชนเผ่า Maya ประเทศ กัวเตมาลา ซึ่งมีการนำมาใช้เป็นทั้งอาหาร และสมุนไพรรักษาโรค และเห็นว่าควรมีการสนับสนุนให้มีการนำมาเป็นพืชเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมให้มีการปลูกในพื้นที่อื่นต่อไปเช่นใน อเมริกากลาง

Singh *et al.* (2002) ศึกษาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวเขาเผ่า Sonaghati ในเขต Sonbhadra แคว้น Uttar Pradesh ประเทศอินเดีย พบพืช 125 ชนิด 57 วงศ์ ใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค เช่น แก้เจ็บคอ ไข้หวัด แก้โรคบิด แก้ท้องร่วง แผลเปื่อยพุพอง เบาหวาน ใช้บำรุงร่างกาย แก้พิษงู และแก้โรคผิวหนัง ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์ ปริมาณที่ใช้และวิธีการที่ใช้มีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละโรค

Dogan *et al.* (2003) ศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชโดยการใช้ทำเป็นสีย้อมผ้าในพื้นที่ที่มีการทอพรหมปูพื้นในประเทศตุรกี พบว่ามีการใช้พืชจากธรรมชาติมาทำเป็นสีย้อมผ้าทั้งหมด 123 ชนิด ใน 50 วงศ์ โดยได้จากส่วนของพืชที่ต่างกันออกไปหรือจากทุกส่วนของพืช ได้สีย้อมทั้งหมด 10 สี ซึ่งสีหนึ่งสีอาจได้มาจากพืชต่างชนิดกัน และการผสมส่วนต่าง ๆ ของพืชหรือพืชต่างชนิดเข้าด้วยกันจะทำให้ได้สีที่แปลกออกไปจากเดิม

Cahill (2003) ศึกษาประวัติการใช้ประโยชน์จากพืช *Salvia hispanica* L. ในวงศ์ Lamiaceae พบว่าเป็นพืชที่มีการใช้ประโยชน์มาอย่างยาวนานในพื้นที่อเมริกากลาง โดยใช้เป็นทั้งอาหารและสมุนไพร และในโคลัมเบีย มีการใช้เป็นธัญพืช เช่นเดียวกับกับ *Amaranthus* และ *Chenopodium* ซึ่งมีรายงานวิจัยการใช้ประโยชน์อยู่พอสมควร ในลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นบ้าน ในอเมริกากลางส่วนหนึ่งสามารถใช้ในการติดตามการโยกย้ายพื้นที่อาศัยของชาวสเปนที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่อเมริกากลางด้วย ในประเทศเม็กซิโกมีการใช้เป็นสมุนไพรในตำรับยา และต่อมาได้ประยุกต์ใช้ในการประกอบอาหาร งานศิลปะ ในพิธีกรรมศาสนา

Rondon *et al.* (2003) ศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืช *Totora* (*Schoenoplectus californicus*) วงศ์กก (Cyperaceae) ที่มีการนำมาทำเป็นอุปกรณ์จับสัตว์น้ำที่เรียกว่า Caballitos ของชาวพื้นเมืองแถบชายฝั่งของเมือง Huanchaco ประเทศเปรู โดยพบว่ามีกานำพืชนี้มาใช้ในลักษณะดังกล่าวตั้งแต่ก่อนยุค Inca แต่ในปัจจุบันมีการนำมาใช้ลดลง โครงสร้างของ Caballitos นี้ จะใช้ *Totora* 4 ชี้นนำมาทำเป็นโครง จากนั้นใช้ใบ *Furcraea andina* วงศ์ศรนาราย (Agavaceae) มามัดและสานรอบโครง Caballitos และใช้ลำต้นของ *Guadua angustifolia* วงศ์หญ้า (Poaceae) มาเป็นส่วนประกอบอื่น ๆ รูปร่างของ Caballitos นี้ อาจจะมี ความแตกต่างกันไปในแต่ละยุค

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

1. อุปกรณ์สำหรับบันทึกข้อมูล
 - 1.1 สมุดพร้อมอุปกรณ์จดบันทึก
 - 1.2 ไม้บรรทัด หรือสายวัด
 - 1.3 อุปกรณ์ถ่ายภาพ
 - 1.4 เครื่องบันทึกเสียง
 - 1.5 แบบสอบถาม
2. อุปกรณ์สำหรับเตรียมและเก็บตัวอย่างพรรณไม้
 - 2.1 แผงอัดพรรณไม้
 - 2.2 เชือกมัดแผงไม้
 - 2.3 กระดาษลูกฟูก
 - 2.4 กระดาษหนังสือพิมพ์
 - 2.5 ป้ายเขียนข้อมูลพรรณไม้
 - 2.6 กรรไกรตัดกิ่ง
 - 2.7 ขวดสำหรับดองตัวอย่างพรรณไม้
 - 2.8 สารเคมี ได้แก่ เอธิลแอลกอฮอล์ 70 % alpha-cypermethrin 4 % (เซลล์ไครท์) และ Copper oxychloride (แคปแทน 50 wp)
3. อุปกรณ์สำหรับตรวจสอบระบุชนิดพรรณไม้
 - 3.1 กล้องจุลทรรศน์
 - 3.2 แวนชยาย
 - 3.3 ปากกิบ
 - 3.4 จานแก้ว
 - 3.5 ไบมีดโกน
 - 3.6 หนังสือหรือเอกสารรูปวิธานแยกระดับวงศ์ ระดับสกุลและระดับชนิด

วิธีการ

1. การสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณพืช

1.1 สำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณพืชในป่าชุมชนและแปลงปลูกพืชรอบหมู่บ้าน โดยแบ่งการสำรวจและเก็บตัวอย่างออกเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม

ช่วงที่ 2 เดือนเมษายน-พฤษภาคม

ช่วงที่ 3 เดือนสิงหาคม-กันยายน

1.2 บันทึกภาพพรรณพืชก่อนเก็บตัวอย่างทุกครั้ง เพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ และช่วยตรวจสอบเอกลักษณ์พืช จดบันทึกลักษณะที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ภายหลังการทำตัวอย่างแห้งหรือตัวอย่างดอง เช่น สีของดอกหรือส่วนของดอก สีของน้ำยาง ขนาดของส่วนต่างๆ ของพืช กลิ่น รวมทั้งลักษณะนิสัยและสภาพนิเวศ

1.3 เก็บตัวอย่างพืชอย่างน้อย 3 ชิ้นต่อพืช 1 ชนิด โดยเก็บตัวอย่างสมบูรณ์ที่มีทั้งใบ ดอก ผล หรือเมล็ด จัดขนาดของตัวอย่างพืชให้เหมาะสมกับแผงอัดพรรณไม้ ขนาดกว้าง 31 เซนติเมตร ยาว 38 เซนติเมตร นำตัวอย่างพืชวางลงระหว่างกระดาษหนังสือพิมพ์ หากใบพืชมีขนาดใหญ่หรือยาวกว่าขนาดกระดาษ ให้พับหรือตัดปลายใบออกเหลือส่วนโคนใบไว้ จัดวางให้เห็นทั้งด้านหลังใบและด้านท้องใบ วางกระดาษหนังสือพิมพ์ที่ใส่ตัวอย่างพืชซ้อนกันประมาณ 3-5 ชั้น ทับด้วยกระดาษลูกฟูกหนึ่งชั้น แล้วจึงเริ่มวางกระดาษหนังสือพิมพ์ที่ใส่ตัวอย่างในชั้นต่อไป อัดตัวอย่างด้วยแผงอัดพรรณไม้ รััดด้วยเชือกให้แน่นเพื่อให้ตัวอย่างที่ได้แบนเรียบเป็นระเบียบ ถ้าเป็นพืชล้มลุก เช่น หญ้า พืชชั้นต่ำและพืชหัว เก็บทั้งต้นและรากโดยเลือกต้นที่มีส่วนขยายพันธุ์ด้วยเพศ เช่น ช่อดอกหรือสปอร์ เพื่อใช้ในการตรวจสอบเอกลักษณ์พืช ตัวอย่างพรรณไม้ที่มีลักษณะบอบบาง นำมาดองในเอธิลแอลกอฮอล์ 70 % บรรจุใส่โหลดองตัวอย่างพรรณไม้

1.4 นำแผงอัดพรรณไม้ที่มีตัวอย่างพืชมาอบในตู้อบพรรณไม้ให้แห้งสนิทภายใต้อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส จากนั้นอบน้ำยาป้องกันเชื้อราซึ่งมีส่วนผสมคือ alpha-cypermethrin 4 % (เชลล์ไครท์) อัตราส่วน 15 ซีซีต่อน้ำ 1 ลิตร ผสมกับ copper oxychloride (แคปแทน 50 wp)

อัตราส่วน 4 กรัม ต่อน้ำ 1 ลิตร อบอุ่นอย่างพรรณไม้ให้แห้งอีกครั้งแล้วเก็บใส่กล่องเก็บตัวอย่างพรรณไม้แห้งเพื่อนำไปตรวจวิเคราะห์ชนิดพืช

1.5 นำตัวอย่างพรรณไม้แห้งที่สมบูรณ์ไปตรวจวิเคราะห์จำแนกชนิดพืช เพื่อระบุชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง โดยตรวจลักษณะของพืชจากเอกสารรูปวิธานพรรณพืช (taxonomic keys) เปรียบเทียบกับตัวอย่างพรรณไม้แห้งที่เก็บรักษาในหอพรรณไม้ กรมป่าไม้และพิพิธภัณฑ์พืชกรุงเทพฯ กรมวิชาการเกษตร เพื่อยืนยันความถูกต้อง

2. การเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณ

บันทึกข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณ การเรียกชื่อท้องถิ่น วิธีการและส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น พืชอาหาร พืชสมุนไพร หรือใช้ทำที่อยู่อาศัย โดยการสัมภาษณ์ประชากรทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 15-70 ปี เปรียบเทียบและตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากหนังสือ เอกสารพรรณพืชในหอสมุด และการเรียกชื่อภาษาไทยอ้างอิงจากหนังสือชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม, 2544)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ จำนวนพรรณพืชทั้งหมดที่สำรวจพบว่ามีการใช้ประโยชน์ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการได้รับ การสืบทอด หรือการสูญเสียองค์ความรู้พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่า โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ตามหลักสถิติที่เกี่ยวข้อง

สถานที่ทำการศึกษา

ชุมชนกะเหรี่ยง หมูบ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
พิพิธภัณฑ์พืชกรุงเทพ อาคารสิรินธร กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
หอพรรณไม้ สำนักงานหอพรรณไม้ กรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระยะเวลาในการศึกษา

ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ.2547 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ.2549

ผลและวิจารณ์

ผล

การสำรวจและเก็บรวบรวมพรรณพืชในชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอดงพญาณี จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชนั้น พบว่า ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่านำพืชมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด 181 ชนิด 152 สกุล 68 วงศ์ (ตารางที่ 1) เป็นพืชอาหาร 105 ชนิด 90 สกุล 50 วงศ์ เป็นพืชสมุนไพร 86 ชนิด 73 สกุล 38 วงศ์ ใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ 29 ชนิด 28 สกุล 19 วงศ์ (ตารางที่ 2, 3 และ 4)

ส่วนการใช้ประโยชน์จากพืชเป็นพืชสมุนไพรที่เก็บรวบรวมได้แบ่งตามสรรพคุณที่ใช้บำบัดอาการของโรคได้ 13 กลุ่ม (ตารางที่ 3 และ ภาพที่ 1) ดังนี้

1. แก้ไข้ ลดความร้อนในร่างกาย จำนวน 7 ชนิด
2. รักษาโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร จำนวน 22 ชนิด
3. แก้เลือดขัดยอก ฟกช้ำ แมลงกัดต่อย จำนวน 6 ชนิด
4. ห้ามเลือด รักษาบาดแผล จำนวน 20 ชนิด
5. รักษาโรคผิวหนัง จำนวน 9 ชนิด
6. รักษาโรกระบบทางเดินหายใจ จำนวน 11 ชนิด
7. บำรุงร่างกาย บำรุงกำลัง จำนวน 4 ชนิด
8. ลดน้ำตาลในเลือด จำนวน 2 ชนิด
9. แก้ปวด ขับปัสสาวะ จำนวน 5 ชนิด
10. รักษาตาอักเสบ จำนวน 4 ชนิด
11. บำรุงโลหิต จำนวน 7 ชนิด
12. แก้ปวดฟัน จำนวน 3 ชนิด
13. อื่น ๆ เช่น ดับกลิ่นปาก พอกศีรษะฆ่าเหา เต้านมคัด หูดอักเสบ จำนวน 4 ชนิด

นอกจากการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชเพื่อเป็นอาหารและสมุนไพรแล้วชาวกะเหรี่ยงยังใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ เช่น นำมาทำเครื่องใช้ต่าง ๆ พืชอาหารสัตว์ สัตว์ผสมอาหารและใช้เกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น

พรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ปานนำมาใช้ประโยชน์ สามารถจำแนกตามลักษณะของพืชได้เป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเฟิร์น 4 ชนิด 4 สกุล 4 วงศ์ กลุ่มพืชเมล็ดเปลือย 1 ชนิด 1 วงศ์ กลุ่มพืชใบเลี้ยงคู่ 141 ชนิด 117 สกุล 47 วงศ์ และกลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว 35 ชนิด 30 สกุล 16 วงศ์ (ตารางที่ 5 และภาพที่ 2) ในกลุ่มพืชใบเลี้ยงคู่ พรรณพืชที่มีการนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด คือ วงศ์ Fabaceae มีจำนวน 22 ชนิด รองลงมาได้แก่วงศ์ Cucurbitaceae, Euphorbiaceae จำนวนวงศ์ละ 9 ชนิด วงศ์ Labiateae จำนวน 8 ชนิด วงศ์ Compositae, Rubiaceae, Solanaceae จำนวนวงศ์ละ 7 ชนิด วงศ์ Rutaceae จำนวน 5 ชนิด วงศ์ Amaranthaceae, Malvaceae, Piperaceae จำนวนวงศ์ละ 4 ชนิด วงศ์ Anacardiaceae, Bignoniaceae, Convolvulaceae, Umbelliferae, Verbenaceae จำนวนวงศ์ละ 3 ชนิด วงศ์ Annonaceae, Apocynaceae, Bombacaceae, Brassicaceae, Capparaceae, Meliaceae, Menispermaceae, Moraceae, Scrophulariaceae วงศ์ละ 2 ชนิด และวงศ์ Acanthaceae, Araliaceae, Averrhoaceae, Basellaceae, Caricaceae, Combretaceae, Dilleniaceae, Lecythidaceae, Moringaceae, Myrsinaceae, Myrtaceae, Oleaceae, Onagraceae, Opiliaceae, Passifloraceae, Pedaliaceae, Plantaginaceae, Polygonaceae, Rhamnaceae, Saururaceae, Thunbergiaceae, Vitaceae จำนวนวงศ์ละ 1 ชนิด กลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว พรรณพืชที่มีการนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด คือวงศ์ Zingiberaceae จำนวน 8 ชนิด วงศ์ Gramineae จำนวน 6 ชนิด วงศ์ Araceae จำนวน 5 ชนิด วงศ์ Alliaceae จำนวน 3 ชนิด วงศ์ Arecaceae จำนวน 2 ชนิด วงศ์ Alismataceae, Bromeliaceae, Cannaceae, Commelinaceae, Costaceae, Cyperaceae, Dracaenaceae, Dioscoreaceae, Musaceae, Pandanaceae, Pontederiaceae จำนวนวงศ์ละ 1 ชนิด (ตารางที่ 5)

เมื่อจำแนกพรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ปานนำมาใช้ประโยชน์ตามลักษณะวิสัยของพืช พบว่า เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก 10 ชนิด ไม้ต้น 23 ชนิด ไม้ต้นขนาดเล็ก 9 ชนิด ไม้พุ่มที่ลำต้นเลื้อยเกาะเกี่ยว 2 ชนิด ไม้พุ่ม 27 ชนิด หมากและปาล์ม 2 ชนิด ไม้ล้มลุก 63 ชนิด หญ้าและกก 6 ชนิด ผักกูดหรือเฟิร์น 4 ชนิด ไม้เถา 32 ชนิด ไม้ 1 ชนิด พืชน้ำ 2 ชนิด (ภาพที่ 3)

พรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ปานนำมาใช้ประโยชน์เมื่อจำแนกตามแหล่งที่มา พบว่า พืชอาหารที่เป็นพืชปลูกมีจำนวน 84 ชนิด เก็บหาจากธรรมชาติจำนวน 29 ชนิด พืชสมุนไพรที่เป็นพืชปลูกมีจำนวน 45 ชนิด เป็นพืชที่เก็บหาจากธรรมชาติจำนวน 46 ชนิด พืชที่ใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ เป็นพืชปลูกจำนวน 19 ชนิด เก็บหาจากธรรมชาติจำนวน 11 ชนิด (ภาพที่ 4)

ผลการสอบถามการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชจากประชากรกลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านไร่ป่า จำนวน 150 คน (ตารางที่ 6) เมื่อทำการเปรียบเทียบจำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์ระหว่างเพศชายและเพศหญิง พบว่าเพศหญิงรู้จักใช้ประโยชน์จากพรรณพืชมากกว่าเพศชาย โดยจำนวนชนิดพืชที่เพศหญิงและเพศชายรู้จักการใช้ประโยชน์เฉลี่ย 94.80 และ 82.97 ชนิด ตามลำดับ มีความแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (ตารางที่ 7)

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์ระหว่างช่วงอายุที่ทำการศึกษ พบว่าเมื่อชาวกะเหรี่ยงอายุมากขึ้นจะรู้จักใช้ประโยชน์มากขึ้นด้วย โดยที่ชาวกะเหรี่ยงที่มีอายุมากกว่า 60 ปี รู้จักการใช้ประโยชน์จากพืชมากที่สุด รองลงมาได้แก่ชาวกะเหรี่ยงที่มีอายุในช่วง 46-60 ปี 31-45 ปี และ 15-30 ปี ตามลำดับ ซึ่งมีจำนวนชนิดพืชที่รู้จักใช้ประโยชน์เฉลี่ย 122.30, 96.10, 75.80 และ 51.90 ชนิด ตามลำดับ โดยแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99% (ตารางที่ 8)

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศและช่วงอายุของชาวกะเหรี่ยงกับจำนวนชนิดพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ พบว่าเพศชายในช่วงอายุ 15-30 ปี นำพืชมาใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหาร 39.78 ชนิด พืชสมุนไพร 5.94 ชนิด อื่น ๆ 4.61 ชนิด เพศชายในช่วงอายุ 31-45 ปี นำพืชมาใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหาร 65.79 ชนิด พืชสมุนไพร 21.95 ชนิด อื่น ๆ 9.15 ชนิด เพศชายในช่วงอายุ 46-60 ปี นำพืชมาใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหาร 87.67 ชนิด พืชสมุนไพร 36.44 ชนิด อื่น ๆ 16.39 ชนิด เพศชายในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป นำพืชมาใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหาร 107.75 ชนิด พืชสมุนไพร 56.4 ชนิด อื่น ๆ 20.15 ชนิด ส่วนเพศหญิงในช่วงอายุ 15-30 ปี นำพืชมาใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหาร 48.25 ชนิด พืชสมุนไพร 7 ชนิด อื่น ๆ 4.81 ชนิด เพศหญิงในช่วงอายุ 31-45 ปี นำพืชมาใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหาร 74 ชนิด พืชสมุนไพร 26.87 ชนิด อื่น ๆ 10.4 ชนิด เพศหญิงในช่วงอายุ 46-60 ปี นำพืชมาใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหาร 89.14 ชนิด พืชสมุนไพร 44 ชนิด อื่น ๆ 19.76 ชนิด เพศหญิงในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป นำพืชมาใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหาร 115.83 ชนิด พืชสมุนไพร 63.49 ชนิด อื่น ๆ 22.43 ชนิด (ภาพที่ 5)

ตารางที่ 1 พรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์ จำนวน 181 ชนิด

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
เฟิร์นและพืชมีลักษณะใกล้เคียงเฟิร์น							
Athyriaceae							
<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.	ผักกูด	ไถ่ยู่คู้	(1)	F	ธรรมชาติ	BS1	1
Marsileaceae							
<i>Marsilea crenata</i> C.Presl	ผักแว่น	ช่องคุเปยดู	(1)	F	ธรรมชาติ	BS108	2
Pakeriaceae							
<i>Ceratopteris thalictroides</i> (L.) Brongn.	ผักกูดเขากวาง	น้อซุ่ยไท	(1)	F	ธรรมชาติ	BS111	3
Schizaeaceae							
<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw.	ลิเกา	ลิเกา	(1), (2)	F	ธรรมชาติ	BS179	4
พืชเมล็ดเปลือย							
Gnetaceae							
<i>Gnetum gnemon</i> L. var. <i>tenerum</i> Markgr.	ผักเหรียง	เหล่คองดู	(1)	ST	พืชปลูก	BS199	5
พืชใบเลี้ยงคู่							
Acanthaceae							
<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall. ex Nees	ฟ้าทะลายโจร	เชิงยี่ตะ	(2)	US	ธรรมชาติ	BS190	6
Amaranthaceae							
<i>Amaranthus viridis</i> L.	ผักโขมหัด	มะค่าดู	(2)	H	ธรรมชาติ	BS227	7

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
<i>Amaranthus tricolor</i> L.	ผักโขมจีน	มะคะมะ	(1), (3)	H	พืชปลูก	BS246	8
<i>Celosia argentea</i> L.	หงอนไก่ไทย	พุมิยูหมี	(3)	H	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS215	9
<i>Gomphrena celosioides</i> Mart.	บานไม่รู้โรยป่า	พุ่มมะคู้	(3)	H	ธรรมชาติ	BS95	10
Anacardiaceae							
<i>Anacardium occidentale</i> L.	มะม่วงหิมพานต์	ขุเข้ชชา	(1), (2)	T	พืชปลูก	BS82	11
<i>Mangifera indica</i> L.	มะม่วง	ขุลาบอง	(1)	T	พืชปลูก	BS88	12
<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	มะกอก	ไผยู	(1)	T	พืชปลูก	BS151	13
Annonaceae							
<i>Annona squamosa</i> L.	น้อยหน่า	-	(1)	S	พืชปลูก	BS48	14
<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bân	นมแมว	เซประง้า	(2), (3)	ScanS	พืชปลูก	BS15	15
Apocynaceae							
<i>Plumeria obtusa</i> L.	ลั่นทมขาว	จุงป่า	(2)	ST	พืชปลูก	BS37	16
<i>Tabernaemontana divaricata</i> (L.) R.Br. ex Roem. & Schult.	พุดฉีบ	เต้าจี่สง่า	(2), (3)	S	พืชปลูก	BS77	17
Araliaceae							
<i>Schefflera leucantha</i> R.Vig.	หนุมาน ประสานกาย	หนุมาน ประสานกาย	(2)	S	พืชปลูก	BS220	18

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
Averrhoaceae							
<i>Averrhoa carambola</i> L.	มะเฟือง	ไต้กงชา	(1)	T	พืชปลูก	BS62	19
Basellaceae							
<i>Basella alba</i> L.	ผักปลัง	โผล่ผลิดุ	(1)	H	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS166	20
Bignoniaceae							
<i>Mansoa alliacea</i> (Lam.) A.Gentry	กระเทียมเถา	กระเทียมเถา	(2), (3)	C	พืชปลูก	BS120	21
<i>Markhamia stipulata</i> Seem. var. <i>stipulata</i>	แคหางค่าง	เควไว้	(2)	T	ธรรมชาติ	BS158	22
<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	เพกา	ทะไลคूंซา	(1), (2)	T	ธรรมชาติ	BS234	23
Bombacaceae							
<i>Ceiba pentandra</i> (L.) Gaertn.	นุ่น	ไถ่	(3)	T	ธรรมชาติ	BS235	24
<i>Durio zibethinus</i> Murr.	ทุเรียน	ตุรซา	(1)	T	พืชปลูก	BS97	25
Brassicaceae							
<i>Brassica chinensis</i> L. var. <i>parachinensis</i> Tsen & Lee	กวางตุ้ง	บาดู	(1)	H	พืชปลูก	BS172	26
<i>Raphanus sativus</i> L.	ผักกาดหัว	บาดูทิง	(1)	H	พืชปลูก	BS132	27
Capparaceae							
<i>Cleome gynandra</i> L.	ผักเสี้ยน	พะเซียงคุด	(1)	H	ธรรมชาติ	BS156	28
<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.	กุ่มน้ำ	กองถ้ำคุด	(1)	T	ธรรมชาติ	BS24	29

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
Caricaceae							
<i>Carica papaya</i> L.	มะละกอ	เกตุอวีจี่ชา	(1), (3)	T	พืชปลูก	BS186	30
Combretaceae							
<i>Quisqualis indica</i> L.	เล็บมือนาง	ไ้หม่อง	(2)	C	พืชปลูก	BS161	31
Compositae							
<i>Acmella oleracea</i> (L.) R.K.Jansen	ผักคราด	จ้อเถอเมะ	(1)	H	ธรรมชาติ	BS50	32
<i>Ageratum conyzoides</i> L.	สาบเร้งสาบกา	สาบเร้งสาบกา	(2)	H	ธรรมชาติ	BS17	33
<i>Bidens bipinnata</i> L.	ดาวกระจาย	พูสลู	(2), (3)	H	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS13	34
<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	หนาดใหญ่	พุ่มมุล่อง	(2)	S	ธรรมชาติ	BS29	35
<i>Chromolaena odoratum</i> (L.) R.M.King & H.Rob.	สาบเสือ	น้อเซอปล้า	(2)	H	ธรรมชาติ	BS78	36
<i>Mikania cordata</i> (Burm.f.) B.L.Rob.	จีไ้ก่ย่าน	จีไ้ก่ย่าน	(2)	C	ธรรมชาติ	BS54	37
<i>Tridax procumbens</i> L.	หญ้าตีนตุ๊กแก	ตีนตุ๊กแก	(2)	H	ธรรมชาติ	BS65	38
Convolvulaceae							
<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk.	ผักบุ้ง	สะหนี่โหว่คู	(1)	H	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS20	39
<i>Ipomoea batatas</i> (L.) Lam.	มันเทศ	เซอที่หย่าบ่งไ้	(1)	H	พืชปลูก	BS27	40
<i>Ipomoea quamoclit</i> L.	คอนสวรรค์	คอนสวรรค์	(2)	C	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS174	41

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
Cucurbitaceae							
<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	ฟัก	เหลื่อซา	(1), (2)	C	พืชปลูก	BS154	42
<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	ตำลึง	เสื่อเม่ล่อคู	(1), (2)	C	ธรรมชาติ	BS74	43
<i>Cucumis melo</i> L.	แตงไทย	ถี่มิ่งซา	(1)	C	พืชปลูก	BS168	44
<i>Cucumis sativus</i> L.	แตงเปรี้ยว	ถี่ไซซา	(1)	C	พืชปลูก	BS45	45
<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	ฟักทอง	เหลื่อเค่ซา	(1)	C	พืชปลูก	BS10	46
<i>Luffa cylindrica</i> (L.) M.Roem.	บวบหอม	เทอคูไม้คู้	(1)	C	พืชปลูก	BS91	47
<i>Momordica charantia</i> L.	มะระขี้นก	หม่องกะละมะ	(1)	C	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS71	48
<i>Momordica charantia</i> L.	มะระ	มองกะลาคุ	(1)	C	พืชปลูก	BS198	49
<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng.	ฟักข้าว	ไบยไลคู้	(2)	C	พืชปลูก	BS16	50
Dilleniaceae							
<i>Dillenia indica</i> L.	มะตาด	คูงที	(1)	T	พืชปลูก	BS26	51
Euphorbiaceae							
<i>Croton roxburghii</i> N.P.Balacr.	เปล้าใหญ่	เซหว่าลา	(2)	S	ธรรมชาติ	BS6	52
<i>Euphorbia heterophylla</i> L.	หญ้ายาง	ตะบุงหม่ม	(2)	H	ธรรมชาติ	BS14	53
<i>Euphorbia hirta</i> L.	น้านมราชสีห์	ซิดิหย่ง	(2)	H	ธรรมชาติ	BS59	54
<i>Jatropha podagrica</i> Hook. f.	หนุมานนั่งแท่น	หนุมานนั่งแท่น	(2)	S	พืชปลูก	BS32	55

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
<i>Manihot esculenta</i> Crantz	มันสำปะหลัง	ใบไก่อ่งคุ	(1)	S	พืชปลูก	BS81	56
<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	มะขม	มะขม	(1), (2)	ST	พืชปลูก	BS64	57
<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ลูกใต้ใบ	ชาดิวนู๊ทิ	(2)	H	ธรรมชาติ	BS155	58
<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	หล่าชะ	(2)	T	พืชปลูก	BS191	59
<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ผักหวานบ้าน	เขลาพุด	(1), (2)	S	พืชปลูก	BS34	60
Fabaceae							
<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	ส้มป่อย	โคงชา	(2), (3)	ScanS	ธรรมชาติ	BS57	61
<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd. subsp. <i>insuavis</i> (Lace)I.C.Nielsen	ชะอม	พู่เข้ชด	(1)	C	พืชปลูก	BS151	62
<i>Aeschynomene americana</i> L.	โสนขน	โสน	(1)	US	ธรรมชาติ	BS142	63
<i>Archidendron jiringa</i> (Jack) I.C.Nielsen	เนียง	ชะไหน่ซา	(1)	T	พืชปลูก	BS119	64
<i>Caesalpinia pulcherrima</i> (L.) Sw.	หางนกยูงไทย	พู่หุ้หะหมี	(3)	S	พืชปลูก	BS147	65
<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lam.	ชำเลือด	ชำเลือด	(2)	C	ธรรมชาติ	BS58	66
<i>Cassia fistula</i> L.	ราชพฤกษ์	คูน	(2)	T	พืชปลูก	BS2	67
<i>Clitoria ternatea</i> L.	อัญชัน	อัญชัน	(3)	C	ธรรมชาติ	BS213	68
<i>Entada rheedei</i> Spreng.	สะบ้ามอญ	บ่เกตุ	(2)	C	ธรรมชาติ	BS90	69
<i>Glycine max</i> (L.) Merr.	ถั่วเหลือง	ถั่วเหลือง	(1)	H	พืชปลูก	BS72	70

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	ถั่วแปบ	บ่องบ่าชา	(1), (2)	C	พืชปลูก	BS9	71
<i>Leucaena leucocephala</i> C.E.Hughes	กระถินบ้าน	พูเซเชตุ	(1)	S	ธรรมชาติ	BS40	72
<i>Mimosa pigra</i> L.	ไมยราบยักษ์	สี่ขี้	(2)	S	ธรรมชาติ	BS19	73
<i>Mimosa pudica</i> L.	ไมยราบเลื้อย	น้อชียะ	(2)	H	ธรรมชาติ	BS68	74
<i>Mucuna pruriens</i> (L.) DC.	หมามุ่ย	โผลยูชา	(2)	C	ธรรมชาติ	BS141	75
<i>Pachyrhizus erosus</i> (L.) Urb.	มันแกว	หม่องกะโพ	(1)	C	พืชปลูก	BS140	76
<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	ถั่วพู	บ้วยเก้อหลูชา	(1)	C	พืชปลูก	BS250	77
<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดเทศ	ชุมเห็ดเทศ	(2)	S	ธรรมชาติ	BS153	78
<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby	ขี้เหล็ก	ขี้เหล็ก	(1)	T	พืชปลูก	BS44	79
<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดไทย	ชิจอะ	(1), (2)	US	ธรรมชาติ	BS177	80
<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม	หม่องกลงดุ	(1), (2), (3)	T	พืชปลูก	BS83	81
<i>Vigna unguiculata</i> (L.) Walp.	ถั่วฝักยาว	ถั่วฝ่งลง	(1)	C	พืชปลูก	BS131	82
Labiatae							
<i>Clerodendrum serratum</i> (L.) Moon	อัครีทวาร	อัครีทวาร	(2)	S	ธรรมชาติ	BS230	83
<i>Leonotis nepetifolia</i> (L.) R.Br.	ฉัตรพระอินทร์	ฉัตรพระอินทร์	(2)	H	ธรรมชาติ	BS67	84
<i>Mentha cordifolia</i> Opiz ex Fresen	สะระแหน่	โถ่เห่อหนี่ดู	(1)	H	พืชปลูก	BS103	85
<i>Ocimum americanum</i> L.	แมงลัก	หว่องไซคุ	(1)	H	พืชปลูก	BS105	86

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
<i>Ocimum basilicum</i> L.	โหระพา	ไฉ้เก๋อ โผล่พาดู	(1)	US	พืชปลูก	BS4	87
<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	กะเพรา	ไฉ้เก๋อ โผล่	(1)	US	พืชปลูก	BS112	88
<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq.	หญ้าหนวดแมว	นองมีหญ้านูซุง	(2)	H	ธรรมชาติ	BS113	89
<i>Plectranthus scutellarioides</i> (L.) R.Br.	ฤๅษีผสม	ฤๅษีผสม	(2)	H	พืชปลูก	BS5	90
Lecythidaceae							
<i>Careya sphaerica</i> Roxb.	กระโดน	ปะชู่ปลา	(1)	T	ธรรมชาติ	BS60	91
Malvaceae							
<i>Abelmoschus esculentus</i> (L.) Moench	กระเจี๊ยบมอญ	บ้วยเก๋อเตี๊ยะ	(1)	S	พืชปลูก	BS208	92
<i>Hibiscus cannabinus</i> L.	ปอแก้ว	โชะ	(3)	H	ธรรมชาติ	BS157	93
<i>Hibiscus sabdariffa</i> L.	กระเจี๊ยบแดง	เซ่งบงไ่ว้	(1), (2)	H	พืชปลูก	BS173	94
<i>Sida acuta</i> Burm.f.	หญ้าขี้ฉี่ใบยาว	น้อควยหมี่	(3)	US	ธรรมชาติ	BS76	95
Meliaceae							
<i>Azadirachta indica</i> A. Juss. var. <i>siamensis</i> Valetton	สะเดา	เหล่คาลา	(1)	T	พืชปลูก	BS214	96
<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr.	กระพ้อน	คูชา	(1)	T	พืชปลูก	BS136	97
Menispermaceae							
<i>Stephania pierrei</i> Diels	สมุนไพร	มะไร่โคไว	(2)	C	ธรรมชาติ	BS171	98

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ย่านาง	ย่านาง	(1)	C	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS225	99
Moraceae							
<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ขนุน	นวยชุ่มชา, ลาบอง	(1)	T	พืชปลูก	BS100	100
<i>Ficus racemosa</i> L.	มะเดื่ออุทุมพร	กุ่มเหย่	(2)	T	ธรรมชาติ	BS38	101
Moringaceae							
<i>Moringa oleifera</i> Lam.	มะรุม	กะไหม้เต๋อตุ	(1)	T	พืชปลูก	BS130	102
Myrsinaceae							
<i>Ardisia polycephala</i> Wall. ex A.DC.	พิลังกาสา	พิลังกาสา	(2)	S	ธรรมชาติ	BS61	103
Myrtaceae							
<i>Psidium guajava</i> L.	ฝรั่ง	เลี้ยวอังกาชา	(1), (2)	ST	พืชปลูก	BS224	104
Oleaceae							
<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	มะลิ	กะมะงือจั่ว	(3)	S	พืชปลูก	BS117	105
Onagraceae							
<i>Ludwigia hyssopifolia</i> (G.Don) Exell	เทียนนา	เทียนนา	(2)	H	ธรรมชาติ	BS93	106
Opheliaceae							
<i>Melientha suavis</i> Pierre	ผักหวานป่า	เซลาพุ่มเล้ากลา	(1)	S	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS31	107

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
Passifloraceae							
<i>Passiflora foetida</i> L.	กะทกรก	หน่องไถ่ซ่าซา	(2)	C	ธรรมชาติ	BS80	108
Pedaliaceae							
<i>Sesamum indicum</i> L.	งา	เดะ, เดะเซ่อ	(1)	H	พืชปลูก	BS43	109
Piperaceae							
<i>Peperomia pellucida</i> L.	กระสัง	กระสัง	(2)	H	ธรรมชาติ	BS107	110
<i>Piper nigrum</i> L.	พริกไทย	ไควชะ	(1), (2)	C	พืชปลูก	BS63	111
<i>Piper retrofractum</i> Vahl	ดีปลี	ดีปลี	(2)	C	พืชปลูก	BS196	112
<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ข้าวปลู	ปู่เหล่ลา	(1)	H	พืชปลูก	BS223	113
Plantaginaceae							
<i>Plantago major</i> L.	ผักกาดน้ำ	ผักกาดน้ำ	(3)	H	ธรรมชาติ	BS127	114
Polygonaceae							
<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	ผักไผ่	สะซ่งดู	(1)	H	ธรรมชาติ	BS182	115
Rhamnaceae							
<i>Ziziphus mauritiana</i> Lam.	พุทรา	มะท้อ	(1)	ST	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS94	116
Rubiaceae							
<i>Coffea arabica</i> L.	กาแฟ	คาแฟล	(1)	S	พืชปลูก	BS150	117

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
<i>Gardenia angusta</i> (L.) Merr.	พุดซ้อน	โกลจีชะหะ	(2), (3)	S	พืชรปลูก	BS87	118
<i>Hedyotis corymbosa</i> (L.) Lam.	หญ้าลิ้นงู	หญ้าลิ้นงู	(2)	H	ธรรมชาติ	BS193	119
<i>Ixora ebarbata</i> Craib	เข็มขาว	เข็มขาว	(3)	S	พืชรปลูก	BS30	120
<i>Ixora lobbii</i> King & Gamble	เข็มแดง	เข็มแดง	(3)	S	พืชรปลูก	BS206	121
<i>Morinda citrifolia</i> L.	ยอ	ห้วยยูลา	(1)	ST	พืชรปลูก	BS42	122
<i>Paederia pilifera</i> Hook.f.	หญ้าตคหมา	น้ำทุยอ	(1)	C	ธรรมชาติ	BS165	123
Rutaceae							
<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	มะตูม	ปิ้งชา	(1)	T	พืชรปลูก	BS187	124
<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle	มะนาว	เป๋อโนโกลชา	(1), (2)	ST	พืชรปลูก	BS23	125
<i>Citrus hystrix</i> DC.	มะกรูด	มะเกลาะชา	(1), (3)	ST	พืชรปลูก	BS101	126
<i>Citrus reticulata</i> Blanco	ส้มเขียวหวาน	โต้ชา	(1), (2)	ST	พืชรปลูก	BS98	127
<i>Murraya paniculata</i> (L.) Jack	แก้ว	แก้ว	(2)	S	พืชรปลูก	BS129	128
Saururaceae							
<i>Houttuynia cordata</i> Thumb.	ผักคาวตอง	พะลาพุด	(1)	H	พืชรปลูก	BS118	129
Scrophulariaceae							
<i>Scoparia dulcis</i> L.	กรคน้ำ	น้ำชื้อ	(2)	H	ธรรมชาติ	BS125	130
<i>Torenia fournieri</i> Linden ex Fourn.	แววมยุรา	แววมยุรา	(2)	H	ธรรมชาติ	BS122	131

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
Solanaceae							
<i>Capsicum annuum</i> L. var. <i>annuum</i>	พริกหยวก	เข่อเข้ฝักคู่	(1)	US	พืชปลูก	BS247	132
<i>Capsicum frutescens</i> L.	พริกชี้หู	เข่อเข้ชู้	(1)	US	พืชปลูก	BS139	133
<i>Datura metel</i> L.	ลำโพง	หย่องพรีชะ	(2)	US	พืชปลูก	BS75	134
<i>Lycopersicon esculentum</i> Mill.	มะเขือเทศ	กะเค่อวไวิ่งพู	(1), (2)	H	พืชปลูก	BS183	135
<i>Physalis minima</i> L.	โทงเทง	ช่องชี่พูชะ	(2)	H	ธรรมชาติ	BS89	136
<i>Solanum melongena</i> L.	มะเขือยาว	หย่องหมู่ไห่ล่ซา	(1)	US	พืชปลูก	BS8	137
<i>Solanum torvum</i> Sw.	มะเขือพวง	หย่องก้ำเซ่ชซา	(1)	S	พืชปลูก	BS124	138
Thunbergiaceae							
<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	รางจืด	จองเก่อเล่อ	(2)	C	ธรรมชาติ	BS192	139
Umbelliferae							
<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผักชี	ฝ่กะเก่อชี่โฝ่ง	(1)	H	พืชปลูก	BS126	140
<i>Hydrocotyle umbellata</i> L.	แว่นแก้ว	หว่องช่องคู	(2)	C	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS110	141
<i>Eryngium foetidum</i> L.	ผักชีฝรั่ง	ฝ่กะชี่	(1)	H	พืชปลูก	BS181	142
Verbenaceae							
<i>Clerodendrum petasites</i> (Lour.) S.Moore	ท้าวยายหม่อม	กะโตะใจ	(2)	S	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS146	143
<i>Lantana camara</i> L.	ผกากรอง	ผกากรอง	(2)	S	พืชปลูก	BS46	144

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
<i>Vitex trifolia</i> L.	คนทีสอ	กะหยู	(2)	S	พืชรปลุก/ธรรมชาติ	BS184	145
Vitaceae							
<i>Cissus quadrangularis</i> L.	เพชรสังฆาต	เพชรสังฆาต	(2)	C	พืชรปลุก	BS73	146
พืชรปลุกเลี้ยงเดี่ยว							
Alismataceae							
<i>Limnocharis flava</i> (L.) Buchenau	ตาลปัตรฤาษี	ตาลปัตรฤาษี	(1)	Aq	ธรรมชาติ	BS164	147
Alliaceae							
<i>Allium ascalonicum</i> L.	หอมแดง	เข่อคูซาโหว่บุง	(1), (2)	H	พืชรปลุก	BS49	148
<i>Allium sativum</i> L.	กระเทียม	เขอะคูซะอั่ว	(1), (2)	H	พืชรปลุก	BS92	149
<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ว่านหางจระเข้	ว่านหางจระเข้	(2)	H	พืชรปลุก	BS115	150
Araceae							
<i>Acorus calamus</i> L.	ว่านน้ำ	พู่หนะ	(2)	H	พืชรปลุก	BS237	151
<i>Amorphophallus paeoniifolius</i> (Dennst.) Nicolson	บุกกลางคอก	โจ้วทิ	(1)	H	ธรรมชาติ	BS242	152
<i>Colocasia gigantea</i> Hook.f.	ถุน	ถู่ทิ	(1)	H	ธรรมชาติ	BS116	153
<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	เผือก	คูโทะเซ่อ	(1)	H	พืชรปลุก	BS79	154
<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thwaites	ผักหนาม	ก่องคู้ยคุดู	(1)	H	ธรรมชาติ	BS244	155

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
Arecaceae							
<i>Areca catechu</i> L.	หมาก	ซีชะ	(1)	P	พืชปลูก	BS35	156
<i>Cocos nucifera</i> L.	มะพร้าว	โผล่ซา	(1)	P	พืชปลูก	BS160	157
Bromeliaceae							
<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	สับปะรด	หน้าหว่าซา	(1)	H	พืชปลูก	BS134	158
Cannaceae							
<i>Canna indica</i> L.	พุทธรักษา	พูยะ	(2)	H	พืชปลูก	BS107	159
Commelinaceae							
<i>Commelina diffusa</i> Burm.f.	ผักปลาบใบแคบ	ผู่ดู	(2)	H	ธรรมชาติ	BS11	160
Costaceae							
<i>Costus speciosus</i> (Koen.) Sm.	เอื้องหมาขนา	ชุยไต้รุ่ง	(1), (3)	H	พืชปลูก	BS33	161
Cyperaceae							
<i>Cyperus rotundus</i> L.	หญ้าแห้วหมู	นองทุ่ที่มีชุยมุง	(3)	G	ธรรมชาติ	BS36	162
Dioscoreaceae							
<i>Dioscorea esculenta</i> (Lour.) Burkill	มันมือเสือ	ตะกู่เอ๋	(1)	C	พืชปลูก/ธรรมชาติ	BS109	163
Dracaenaceae							
<i>Sansevieria trifasciata</i> Prain	ลิ้นมังกร	พุใจหละกิกาย	(3)	H	พืชปลูก	BS25	164

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
Gramineae							
<i>Bambusa longispatha</i> Gamble	ไผ่บงป่า	วากลิ่ง	(3)	B	ธรรมชาติ	BS175	165
<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	ตะไคร้	กำงี่	(1), (2)	G	พืชปลูก	BS123	166
<i>Imperata cylindrica</i> (L.) P.Beauv.	หญ้าคา	ยี่รา	(3)	G	ธรรมชาติ	BS28	167
<i>Oryza sativa</i> L.	ข้าวไร่	บือ (ข้าวเจ้า) ไร่ (ข้าวเหนียว)	(1)	G	พืชปลูก	BS53	168
<i>Saccharum officinarum</i> L.	อ้อยดำ	ชิพู	(1), (3)	G	พืชปลูก	BS7	169
<i>Zea mays</i> L.	ข้าวโพด	บือเค้ชา	(1)	G	พืชปลูก	BS56	170
Musaceae							
<i>Musa sapientum</i> Prain	กล้วย	สะกู่ชา	(1), (2), (3)	H	พืชปลูก	BS41	171
Pandanaceae							
<i>Pandanus odoratus</i> Ridi.	เตยหอม	เตย	(1), (3)	S	พืชปลูก	BS180	172
Pontederiaceae							
<i>Eichhornia crassipes</i> (C. Mart.) Solms	ผักตบชวา	ช้วยไทงดู	(2)	Aq	ธรรมชาติ	BS149	173
Zingiberaceae							
<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ข่า	เอ้ไซ่ง	(1), (2)	H	พืชปลูก	BS85	174
<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	กระวาน	พู่เพ่	(1)	H	พืชปลูก	BS21	175

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์	ลักษณะวิสัย	แหล่งที่พบ	ตัวอย่างศึกษา	ภาพผนวก
<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	กระชาย	สำโรง	(1), (2)	H	พืชปลูก	BS18	176
<i>Curcuma aeruginosa</i> Roxb.	กระเจียว	พู่ลิพู่	(1)	H	ธรรมชาติ	BS22	177
<i>Curcuma mangga</i> Valetton & Zijp	ขมิ้นขาว	ไหมตะเหระะทิง	(1), (2)	H	พืชปลูก	BS121	178
<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	ไพล	เผล่คูเข่อ	(2)	H	ธรรมชาติ	BS114	179
<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขิง	พู่เอ่ง	(1), (2)	H	พืชปลูก	BS135	180
<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Sm.	กระทือ	คำใหม่	(1), (2)	H	ธรรมชาติ	BS70	181

หมายเหตุ

พรรณพืชที่พบในหมู่บ้านไร่ป่าจำแนกตามการใช้ประโยชน์

- (1) = อาหาร
- (2) = สมุนไพร
- (3) = อื่น ๆ

พรรณพืชที่พบในหมู่บ้านไร่ป่าจำแนกตามลักษณะวิสัย

Aq = Aquatic (พืชที่อาศัยอยู่ในน้ำ)

B = Bamboo (ไผ่)

C = Climber (ไม้เถา)

F = Fern (ผักกูด หรือ เฟิร์น)

G = Grass (หญ้า รวมทั้งกกต่าง ๆ)

H = Herb (ไม้ล้มลุก)

P = Palm (หมากและปาล์ม)

S = Shrub (ไม้พุ่ม)

ScanS = Scandent Shrub (ไม้พุ่มที่ลำต้นเลื้อยทอดเกาะเกี่ยว)

ST = Shrubby Tree (ไม้ต้นขนาดเล็ก)

T = Tree (ไม้ต้น)

US = Under Shrub (ไม้พุ่มขนาดเล็ก)

ตารางที่ 2 พรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่าใช้เป็นอาหาร จำนวน 105 ชนิด

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
<u>เฟิร์นและพืชมีลักษณะใกล้เคียงเฟิร์น</u>					
Athyriaceae					
<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.	ผักกูด	ไก่ขี้คู้	ทั้งต้น	นำมาลวก, หรือผัด	1
Marsileaceae					
<i>Marsilea crenata</i> C.Presl	ผักแว่น	ช่องคุเป่ยคุ	ทั้งต้น	รับประทานสดเป็นผักแกล้มน้ำพริก	2
Pakeriaceae					
<i>Ceratopteris thalictroides</i> (L.) Brongn.	ผักกูดเขากวาง	น้อฮุยไท	ยอด	นำมาผัดน้ำมัน หรือลวก เป็นผักแกล้มน้ำพริก	3
Schizaeaceae					
<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw.	ลิเกา	ลิเกา	ใบ	ยอดอ่อนผัดน้ำมันเป็นกับข้าว	4
<u>พืชเมล็ดเปลือย</u>					
Gnetaceae					
<i>Gnetum gnemon</i> L. var. <i>tenerum</i> Markgr.	ผักมันหมู	เหล่ล่องคู	ยอดอ่อน ใบ	นำมาต้มกับน้ำข้าวข้าว, หรือนำมาผัดใส่ไข่	5
<u>พืชใบเลี้ยงคู่</u>					
Amaranthaceae					
<i>Amaranthus tricolor</i> L.	ผักโขมจีน	มะคะเมะ	ยอดอ่อน	นำมาประกอบอาหาร	8
Anacardiaceae					
<i>Anacardium occidentale</i> L.	มะม่วงหิมพานต์	บุเซ่ยซา	ยอดอ่อน	รับประทานสดเป็นผักจิ้มน้ำพริก	11

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
<i>Mangifera indica</i> L.	มะม่วง	ขูลาบอง	ผล	รับประทานเป็นผลไม้	12
<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	มะกอก	ไผยุ	ผล	รับประทานเป็นผลไม้	13
Annonaceae					
<i>Annona squamosa</i> L.	น้อยหน่า	น้อยหน่า	ผล	รับประทานเป็นผลไม้	14
Averrhoaceae					
<i>Averrhoa carambola</i> L.	มะเฟือง	ไถ่กงงซา	ผล	รับประทานเป็นผลไม้	19
Basellaceae					
<i>Basella alba</i> L.	ผักปลัง	โผล่ผลิดุ	ใบ ต้น	นำมาลวก หรือผัด	20
Bignoniaceae					
<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	เพกา	ทะเลคู่งซา	ฝัก	รับประทานสด หรือนำฝักอ่อนมาดอง	23
Bombacaceae					
<i>Durio zibethinus</i> Merr.	ทุเรียน	ตุเรซา	ผล	ผล รับประทานเป็นผลไม้	25
Brassicaceae					
<i>Brassica chinensis</i> L. var. <i>parachinensis</i> Tsen & Lee	กวางตุ้ง	บาคู	ใบ ดอก	ประกอบอาหารประเภท ผัด แกง หรือลวก	26
<i>Raphanus sativus</i> L.	ผักกาดหัว	บาคูทิง	หัว	นำมาประกอบอาหารประเภทต้ม หรือแกง	27
Capparaceae					
<i>Cleome gynandra</i> L.	ผักเสี้ยน	ชะเขียงคู	ใบ	นำมาดองเป็นผักจิ้มน้ำพริก	28

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.	กุ่มน้ำ	ก่องถั่วคุด	ใบ	นำมาดองเป็นผักจิ้มน้ำพริก	29
Caricaceae					
<i>Carica papaya</i> L.	มะละกอ	เกตุอวจีชา	ผล	นำมาประกอบอาหาร หรือรับประทานเป็นผลไม้	30
Compositae					
<i>Acmella oleracea</i> (L.) R.K.Jansen	ผักคราด	ง้อเถอเมะ	ยอดอ่อน ดอกอ่อน	ดองรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก	32
Convolvulaceae					
<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk.	ผักบุ้ง	สะหนี่โหว่คุด	ทั้งต้น	นำมาลวก ผัด หรือรับประทานสด	39
<i>Ipomoea balatas</i> (L.) Lam.	มันเทศ	เซอที่หย่าบองใต้	หัว	นำมาต้ม หรือนึ่งรับประทาน	40
Cucurbitaceae					
<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	ฟัก	เหล่อชา	ผล	นำมาประกอบอาหารประเภทต้ม หรือแกง	42
<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	ตำลึง	เส่อแมล่อคุด	ใบ	นำมาประกอบอาหารประเภทแกง หรือผัด	43
<i>Cucumis melo</i> L.	แตงไทย	ถี่มิงชา	ผล	รับประทานสด	44
<i>Cucumis sativus</i> L.	แตงเปรี้ยว	ถี่ไซชา	ผล	ผลอ่อน รับประทานแกลุ่มกับลาบ หรือน้ำพริก ผลแก่ นำใส่ในของผลมาบิบใส่น้ำพริกแทน มะนาว เรียก น้ำพริกแตงเปรี้ยว	45
<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	ฟักทอง	เหล่อเค่ชา	ผล	นำมาประกอบอาหารประเภทแกง ผัด หรือนึ่ง	46
<i>Luffa cylindrica</i> (L.) M.Roem.	บวบหอม	เทอคูไม้คุด	ผล	นำมาประกอบอาหารประเภทแกง หรือผัด	47

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
<i>Momordica charantia</i> L.	มะระขี้นก	หม่องกะละเมะ	ยอดอ่อน ผล	นำมาลวกจิ้มน้ำพริก	48
<i>Momordica charantia</i> L.	มะระ	มองกะลาดู	ผล	นำมาประกอบอาหารประเภทต้ม หรือผัด	49
Dilleniaceae					
<i>Dillenia indica</i> L.	มะตาด	กุงทิ	ผล	นำมาประกอบอาหาร ใส่น้ำในแกงทำให้มีรสเปรี้ยว	51
Euphorbiaceae					
<i>Manihot esculenta</i> Crantz	มันสำปะหลัง	โป้ไก่่งดู	หัว	ใช้ทำแป้ง	56
<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	มะขม	มะขม	ผล	รับประทานสด หรือนำมาเชื่อมเป็นของหวาน	57
<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ผักหวานบ้าน	เซลาฟูดุ	ใบ	นำมาลวก หรือผัด	60
Fabaceae					
<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd. subsp. <i>insuavis</i> (Lace)I.C.Nielsen	ชะอม	พู่เซ่ชดู	ยอดอ่อน, ใบอ่อน	ชุบไข่แล้วทอด ยอดอ่อนนำมาลวกกินกับน้ำพริก	62
<i>Aeschynomene americana</i> L.	โสนขน	โสน	ดอก	นำมาลวกรับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก	63
<i>Archidendron jiringa</i> (Jack) I.C.Nielsen	เนียง	ชะโหน่ซา	ลูกอ่อน	ปอกเปลือกจิ้มน้ำพริก หรือทานกับอาหารรสเผ็ด	64
<i>Glycine max</i> (L.) Merr.	ถั่วเหลือง	ถั่วเหลือง	ฝัก	นำมาต้มรับประทานเมล็ด	70
<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	ถั่วเปบ	บ่องบ่าซา	ฝัก	นำมาประกอบอาหารประเภทผัด	71
<i>Leucaena leucocephala</i> C.E.Hughes	กระถินบ้าน	พู่เซ่ชดู	ยอด เมล็ด	ยอด เมล็ด รับประทานกับน้ำพริก	72

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
<i>Pachyrhizus erosus</i> (L.) Urb.	มันแกว	หม่องกะโพ	หัว	รับประทานเป็นของทานเล่นแก้กระหายน้ำ	76
<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	ถั่วพู	บ่วยเก๋อหลูซา	ฝัก	รับประทานสด หรือนำมาผัด	77
<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby	จี้เหล็ก	จี้เหล็ก	ยอดอ่อน	นำมาประกอบอาหารประเภทแกง	79
<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดไทย	ซิเจอะ	ยอด	ต้มจิ้มน้ำพริก	80
<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม	หม่องกลงคุด	ยอดอ่อน ผล	ยอดอ่อน นำมาประกอบอาหารให้มีรสชาติเปรี้ยว	81
<i>Vigna unguiculata</i> (L.) Walp.	ถั่วฝักยาว	ถั่วฝักง	ฝัก	รับประทานสด หรือนำมาผัด	82
Labiatae					
<i>Mentha cordifolia</i> Opiz ex Fresen	สะระแหน่	โฉ่หรือหนีคู้	ทั้งต้น	รับประทานสด หรือนำมาประกอบอาหารมีกลิ่นหอมเฉพาะตัว	85
<i>Ocimum americanum</i> L.	แมงลัก	หว่องไซคุด	ใบ	นำไปใส่ในอาหารมีกลิ่นหอมเฉพาะตัว	86
<i>Ocimum basilicum</i> L.	โหระพา	ไ่ว้งเก๋อโผล่พาดู	ใบ	นำไปใส่ในอาหารมีกลิ่นหอมเฉพาะตัว	87
<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	กะเพรา	ไ่ว้งเก๋อโผล่	ใบ	นำมาประกอบอาหารประเภทผัด หรือแกง	88
Lecythidaceae					
<i>Careya sphaerica</i> Roxb.	กระโดน	ปะชู่ยลา	ยอดอ่อน	รับประทานเป็นผักแกล้มน้ำพริก	91
Malvaceae					
<i>Abelmoschus esculentus</i> (L.) Moench	กระเจี๊ยบมอญ	บ่วยเก๋อเสียะ	ผลอ่อน	นำมาต้มเป็นผักแกล้มน้ำพริก	92
<i>Hibiscus sabdariffa</i> L.	กระเจี๊ยบแดง	เซ่งไว	กลีบเลี้ยง	นำมาต้มน้ำดื่ม	94

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Meliaceae					
<i>Azadirachta indica</i> A. Juss. var. <i>siamensis</i> Valetton	สะเดา	เหล็กลาลา	ยอดอ่อน, ดอก	รับประทานสด หรือนำมาลวก แกลัมน้ำพริก	97
<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr.	กระท้อน	ดูซา	ผล	รับประทานสด หรือนำมาดอง, แช่อิ่ม	98
Menispermaceae					
<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ย่านาง	ย่านาง	ใบ	นำมาคั้นเอาน้ำ ใช้น้ำมาประกอบอาหาร	100
Moraceae					
<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ขนุน	นวยขู่ซา, น่วย ลาบอง	ผล	ผลอ่อน ต้มจิ้ม น้ำพริก หรือแกง, ผลสุก ทานสด	101
Moringaceae					
<i>Moringa oleifera</i> Lam.	มะรุม	กะไหม่เค่อดู	ฝัก	นำมาประกอบอาหารประเภทแกง หัวปลี รับประทานสด หรือลวก แกลัมน้ำพริก	103
Myrtaceae					
<i>Psidium guajava</i> L.	ฝรั่ง	เล็ยอังกาซา	ผล	รับประทานเป็นผลไม้	105
Opiliaceae					
<i>Melientha suavis</i> Pierre	ผักหวานป่า	เซลาพูเมล่ากลา	ใบ	นำมาลวกกินกับน้ำพริก, หรือนำมาประกอบอาหาร ประเภทผัด หรือแกง	107

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Pedaliaceae					
<i>Sesamum indicum</i> L.	งา	เคะ, เคเซ่อ	เมล็ด	ใช้ทำขนมทองยก (ขนมพื้นเมืองชาวกะเหรี่ยง)	109
Piperaceae					
<i>Piper nigrum</i> L.	พริกไทย	ไควชะ	ผล	นำมาประกอบอาหารเป็นเครื่องเทศ	111
<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ข้าพลุ	ปู้เหล่ลา	ใบ ใบอ่อน	นำมาประกอบอาหาร สามารถดับคาวได้	113
Polygonaceae					
<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	ผักไผ่	สะซ่งคุ	ยอดอ่อน, ใบอ่อน	ใช้ประกอบอาหารสามารถใช้แทนผักชีฝรั่งได้	115
Rhamnaceae					
<i>Ziziphus mauritiana</i> Lam.	พุทรา	มะท้อง	ผล	รับประทานสด หรือนำมาเชื่อม	116
Rubiaceae					
<i>Coffea arabica</i> L.	กาแฟ	คาแฟดู	เมล็ด	นำมาคั่ว บดขงคั้ม ยอดอ่อนเป็นผัก	117
<i>Morinda citrifolia</i> L.	ขอ	หือยูลา	ใบ	นำมาต้กรองห่อหมก	122
<i>Paederia pilifera</i> Hook.f.	หญ้านวดหมา	น้อทุยอ	ยอดอ่อน ใบ	ยอดอ่อน จัมน้ำพริก ใบ คั้นน้ำมาผสมแป้งใช้ทำขนมที่นึ่ง หรือย่าง	123
Rutaceae					
<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	มะตูม	ปิ้งซา	เนื้อสุก, เปลือกผล	เนื้อ ต้มเอาน้ำคั้ม เปลือกผล ต้มน้ำคั้มเป็นน้ำชา	124
<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle	มะนาว	เป๋อโนโก่ล่ซา	ผล	น้ำในผลนำมาประกอบอาหาร ทำให้มีรสเปรี้ยว	125

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
<i>Citrus hystrix</i> DC.	มะกรูด	มะเกลาะซา	ใบ	ใช้ดับกลิ่นคาว	126
<i>Citrus reticulata</i> Blanco	ส้มเขียวหวาน	โต้ซา	ผล	รับประทานเป็นผลไม้ และคั้นน้ำดื่ม	127
Saururaceae					
<i>Houttuynia cordata</i> Thunb.	ผักคาวตอง	พะลาพุด	ใบ	รับประทานเป็นผักแก้มลาบ	129
Solanaceae					
<i>Capsicum annuum</i> L. var. <i>annuum</i>	พริกหยวก	เข่อเข้ฝัก	ผล	นำมาผัด หรือนำไปเผาแล้วนำมาตำน้ำพริก	132
<i>Capsicum frutescens</i> L.	พริกขี้หนู	เข่อเข้ยู่	ผล	นำมาประกอบอาหารให้มีรสชาติเผ็ดร้อน	133
<i>Lycopersicon esculentum</i> Mill.	มะเขือเทศ	คะเค่อวไว้งฟู	ผล	นำมาประกอบอาหาร หรือรับประทานสด	135
<i>Solanum melongena</i> L.	มะเขือยาว	หย่องหมูไหล่ซา	ผล	นำมาประกอบอาหารประเภทผัด	137
<i>Solanum torvum</i> Sw.	มะเขือพวง	หย่องก้าเข้ชซา	ผล	ใส่อาหารประเภทแกง	138
Umbelliferae					
<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผักชี	ฝะเก้อชีโฝ่ง	ทั้งต้น	นำมาประกอบอาหารมีกลิ่นหอมเฉพาะ	140
<i>Eryngium foetidum</i> L.	ผักชีฝรั่ง	ฝะกะชี	ทั้งต้น	นำมาประกอบอาหารมีกลิ่นหอมเฉพาะ	142
พืชใบเลี้ยงเดี่ยว					
Alismataceae					
<i>Limnocharis flava</i> (L.) Buchenau	ตลปัตรฤๅมิ	ตลปัตรฤๅมิ	ใบอ่อน	รับประทานกับน้ำพริก	147

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Alliaceae					
<i>Allium ascalonicum</i> L.	หอมแดง	เซ่อคูซาโหว่บุง	หัว ใบ	นำไปในอาหารเป็นเครื่องเทศ	148
<i>Allium sativum</i> L.	กระเทียม	เซออะคูอะอัว	หัว	นำไปในอาหารเป็นเครื่องเทศ	149
Araceae					
<i>Amorphophallus paeoniifolius</i> (Dennst.) Nicolson Blume ex Decne	บุกคางคก	โจ่วทิ	ก้าน หัว	ก้าน ต้มจิ้มน้ำพริก แต่ในน้ำพริกต้องบีบมะนาว หัว แยกแทนเนื้อสัตว์ แต่แกงต้องมีรสเปรี้ยวลด ลดความคัน	152
<i>Colocasia gigantea</i> Hook.f.	คุณ	คูทิ	ไหล ใบอ่อน ดอก	ไหล ใบอ่อน ดอก ประกอบอาหารประเภทแกง	153
<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott.	เผือก	คูโทเซ่อ	หัว	นำมาต้มรับประทาน ให้พลังงาน	154
<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thwaites	ผักหนาม	กอกคู่ยัคคุ	ใบ	นำมาลวกหรือต้มเป็นผักจิ้มน้ำพริก	155
Arecaceae					
<i>Areca catechu</i> L.	หมาก	ซีชะ	ผล	นำมาเคี้ยวกับใบพลู ทาใบพลูด้วยปูนแดง	156
<i>Cocos nucifera</i> L.	มะพร้าว	โผล่ซ่า	ผล ยอด	ผล รับประทานเนื้อใน และน้ำมะพร้าว	157
Bromeliaceae					
<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	สับปะรด	หน้าห่าซ่า	ผล	รับประทานเป็นผลไม้	158
Costaceae					
<i>Costus speciosus</i> (Koen.) Sm.	เอื้องหมายนา	ชุยไล่บุง	หน่อ	ต้มจิ้มน้ำพริก	161

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Dioscoreaceae					
<i>Dioscorea esculenta</i> (Lour.) Burkill	มันมือเสือ	ตะกุ่ม่อ	หัว	นำมาต้ม หรือเผา	163
Gramineae					
<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	ตะไคร้	กวางอี	หัว	นำมาทำเป็นเครื่องแกง	166
<i>Oryza sativa</i> L.	ข้าวไร่	บือ (ข้าวเจ้า)	เมล็ด	นำมาหุง หรือนึ่ง	167
		ไอง (ข้าวเหนียว)			
<i>Saccharum officinarum</i> L.	อ้อยดำ	ชิฟู	ลำต้น	คั้นเอาน้ำดื่ม	169
<i>Zea mays</i> L.	ข้าวโพด	บือเก้ชา	ฝัก	นำมาต้ม	170
Musaceae					
<i>Musa sapientum</i> Prain	กล้วย	สะกุ่มชา	ผล, หัวปลี	ผลสุก รับประทานเป็นผลไม้	171
Pandanaceae					
<i>Pandanus odoratus</i> Ridi.	เตยหอม	เตย	ใบ	นำมาต้มน้ำดื่ม	172
Zingiberaceae					
<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ข่า	เอไ่ข่ง	เหง้า	นำมาประกอบอาหารประเภท แกง	174
<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	กระวาน	พู่เพ่	ผลแห้ง	นำมาประกอบอาหารมีกลิ่นหอมเฉพาะ	175
<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	กระชาย	สำโร	เหง้า	นำมาประกอบอาหารประเภทแกงหรือพริกแกง	176
<i>Curcuma aeruginosa</i> Roxb.	กระเจียว	พู่ลิพู่	ดอกอ่อน	นำมาลวกเป็นผักจิ้ม น้ำพริก	177

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
<i>Curcuma mangga</i> Valetton & Zijp	ขมิ้นขาว	ไหม้ตะหระทิง	เหง้า	รับประทานสด หรือคอง แกลัมน้ำพริก	178
<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขิง	พู่เอ่อง	เหง้า	นำมาต้มน้ำดื่ม หรือนำมาประกอบอาหาร	180
<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Sm.	กระเทียม	คำใหม่	ดอก หน่อ	รับประทานสด ต้ม หรือย่าง แกลัมน้ำพริก	181

ตารางที่ 3 พรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่าใช้เป็นพืชสมุนไพรจำแนกตามสรรพคุณที่ใช้บำบัดอาการของโรค จำนวน 86 ชนิด

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
1. แก้ไข้ ลดความร้อน					
Alliaceae					
<i>Allium ascalonicum</i> L.	หอมแดง	เซ่อกุซาโหว่บุง	หัว	นำมาประกอบอาหาร มีสรรพคุณ แก้ไข้ ขับลม	148
Euphorbiaceae					
<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ลูกใต้ใบ	ชาควีนู้ทิ	ทั้งต้น	ต้มน้ำดื่ม แก้ไข้ทุกชนิด	58
Fabaceae					
<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	ถั่วเปบ	บ่องป่าซา	ฝัก	นำมาประกอบอาหาร มีสรรพคุณแก้ไข้ อ่อนเพลีย	71
Rubiaceae					
<i>Hedyotis corymbosa</i> (L.) Lam.	หญ้าลิ้นงู	หญ้าลิ้นงู	ลำต้น	นำมาต้มน้ำกินเป็นยาแก้ไข้	119
Solanaceae					
<i>Physalis minima</i> L.	โทงเทง	ย่องซี่ปู่ชะ	ทั้งต้น	ต้มน้ำแก้ไข้	136
Thunbergiaceae					
<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	รางจืด	จงก่อเล่อ	เถาสด	ต้ระหว่างข้อ เป่าให้มีน้ำไหลลงกะหม่อมเด็ก รักษาอาการไข้	139
Verbenaceae					
<i>Vitex trifolia</i> L.	คนทีสอ	คะหุ	ดอก, ใบ	ดอก และใบ ต้มกับใบพลู แก้ไข้	145

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
2. รักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินระบบอาหาร					
Alliaceae					
<i>Allium ascalonicum</i> L.	หอมแดง	เซ่อกูซาโหว่บุง	หัว	นำมาประกอบอาหาร มีสรรพคุณ ขับลม ท้องอืด	148
Anacardiaceae					
<i>Anacardium occidentale</i> L.	มะม่วงหิมพานต์	ขูเซ่ชซา	ผล	คั้นเอาน้ำดื่ม มีสรรพคุณ แก้อาเจียน	11
Apocynaceae					
<i>Plumeria obtusa</i> L.	ลั่นทมขาว	จุงป่า	เปลือกต้น	นำมาสับแล้วนำมาต้ม 2-3 น้ำ ดื่มระบายท้อง	16
Araceae					
<i>Acorus calamus</i> L.	ว่านน้ำ	พู่หนะ	ราก	ฝนเอาน้ำ ดื่มน้ำผสมเกลือ ดื่มขับลม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	151
Euphorbiaceae					
<i>Croton roxburghii</i> N.P.Balacr.	เปล้าใหญ่	เซหว่าลา	ใบ	ต้มน้ำดื่มแก้ท้องเสีย	52
<i>Euphorbia heterophylla</i> L.	หญ้ายาง	ตะบุงเหม่	ยอดอ่อน	ย่างไฟให้สุกพอประมาณ หรือต้ม กินเป็นยาระบาย	53
Fabaceae					
<i>Cassia fistula</i> L.	ราชพฤกษ์	คูน	ใบ	ย่างไฟอ่อน ๆ กินเป็นยาระบาย	58
<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม	หม่องคลงดู	ผล	รับประทานเป็นยาระบาย แก้ท้องผูก	81

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Gramineae					
<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	ตะไคร้	กำยี่	ต้นแก่	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ แก้คลื่น	165
Moraceae					
<i>Ficus racemosa</i> L.	มะเดื่ออุทุมพร	กุ่มเหย่	ผล	รับประทานแก้ท้องร่วง	101
Musaceae					
<i>Musa sapientum</i> Prain	กล้วย	สะกุ่มซา	ผล	ผลสุก รับประทานเป็นผลไม้ มีสรรพคุณเป็นยา ระบาย	171
Myrsinaceae					
<i>Ardisia polycephala</i> Wall. ex A.DC.	พิลังกาสา	พิลังกาสา	ใบ	แก้ท้องเสีย	103
Myrtaceae					
<i>Psidium guajava</i> L.	ฝรั่ง	เล็ยอ่องกาซา	ผล	ผลอ่อน แก้ท้องเสีย ผลแก่ ช่วยระบายท้อง	104
Passifloreaceae					
<i>Passiflora foetida</i> L.	กะทกรก	หน่องไถ่งฆ่าซา	ใบ	ตำให้ละเอียดคั้นน้ำดื่มเป็นยาขับพยาธิ	108
Piperaceae					
<i>Piper retrofractum</i> Vahl	ดีปลี	ดีปลี	เถา	แก้ลม จุกเสียด	112
Solanaceae					
<i>Lycopersicon esculentum</i> Mill.	มะเขือเทศ	คะเค่อวไว้งฟู	ผล	นำมาประกอบอาหาร เป็นยาระบาย	135

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Vitaceae					
<i>Cissus quadrangularis</i> L.	เพชรสังฆาต	เพชรสังฆาต	ต้น	คั้นเอาน้ำ ผสมมะขามเปียก ผสมเกลือ รับประทาน เป็นยาแก้โรคเลือดลม	146
Zingiberaceae					
<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ข่า	เอื้อง	เหง้า	นำมาประกอบอาหาร สรรพคุณ แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	174
<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	กระชาย	สำโรง	เหง้า	นำมาใช้ประกอบอาหาร ช่วยขับลม แก้ท้องอืด	176
<i>Curcuma mangga</i> Valeton & Zijp	ขมิ้นขาว	ไหม้ตะเหาะทิง	เหง้า	เหง้าอ่อน นำมาดอง รับประทานเป็นยาระบาย และ ขับลม	178
<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขิง	พู่เอื้อง	เหง้า	นำมาต้มเอาน้ำดื่ม หรือใช้ประกอบอาหาร มี สรรพคุณขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียด	180
<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Sm.	กระเทียม	คำใหม่	ดอก, หน่อ	เอามาต้ม ข้าง หรือรับประทานสด มีสรรพคุณแก้ ท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับลม	181
3. แก้วเกล็ดขัดยอก ฟกขำ แมลงกัดต่อย					
Annonaceae					
<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Ban	นมแมว	เซประง่า	ราก	ฝนน้ำทาแก้แมลงกัดต่อย	015

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Bignoniaceae					
<i>Mansoa alliacea</i> (Lam.) A. Gentry	กระเทียมเถา	กระเทียมเถา	ใบ	ต้มน้ำดื่มบรรเทาอาการปวดตามข้อ	21
Labiatae					
<i>Plectranthus scutellarioides</i> (L.) R.Br.	ฤๅษีผสม	ฤๅษีผสม	ใบ	ตำพอกแก้แผลฟกช้ำ ปวดบวม	90
Schizaeaceae					
<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw.	ลิเถา	ลิเถา	ใบ	ตำพอกแก้อักเสบจากแมลงมีพิษกัดต่อย	4
Verbenaceae					
<i>Clerodendrum petasites</i> (Lour.) S.Moore	ท้าวายม่อม	กะโตะใจ	ดอก	ยอดอ่อน, ดอกอ่อน นามาคั่วดื่ม บรรเทาปวดเมื่อย	143
Zingiberaceae					
<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	ไพล	เผือกูเซอ	เหง้า	ฝนทาแก้ฟกช้ำ ปวดบวม เคล็ดขัดยอก	179
4. ห้ามเลือด รักษาบาดแผล					
Alliaceae					
<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ว่านหางจระเข้	ว่านหางจระเข้	ใบ	ลอกเปลือกออกจะมีวุ้น พอกฝี ทาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	150
Bignoniaceae					
<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	เพกา	ทะไลคูงซา	เปลือกต้น	ตำผสมกับน้ำที่ฝนได้จากยอดกรคน้ำ เมล็ดในสะบ้า มอญ ทาแผลฝี แผลอักเสบ	23

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Cannaceae					
<i>Canna indica</i> L.	พุทธรักษา	พูชะ	ดอก	ตำพอกแผลสด ช่วยให้แผลแห้งเร็วขึ้น	159
Combretaceae					
<i>Quisqualis indica</i> L.	เล็บมือนาง	ไ้ท้หม่อง	ใบ	ตำพอกสมานแผล	31
Commelinaceae					
<i>Commelina diffusa</i> Burm.f.	ผักปลาบใบแคบ	ผู้ดู	ใบ	ตำพอกแก้แผลพุพอง	160
Compositae					
<i>Ageratum conyzoides</i> L.	สาบแร้งสาบกา	สาบแร้งสาบกา	ใบ	พอกห้ามเลือด	33
<i>Bidens bipinnata</i> L.	ดาวกระจาย	พูสลุย	ใบ	ตำแล้วนำมาพอกรักษาบาดแผล	34
<i>Chromolaena odoratum</i> (L.) R.M.King & H.Rob.	สาบเสือ	น้ำชอเป่ล่า	ใบ	ขยี้ทาแผลห้ามเลือด	36
<i>Mikania cordata</i> (Burm.f.) B.L.Rob.	จีไ้ก่ย่าน	จีไ้ก่ย่าน	ใบ	ตำพอกแผลสดช่วยให้แผลแห้งไวขึ้นและป้องกันไม่ให้แมลงตอม	37
<i>Tridax procumbens</i> L.	หญ้าตีนตุ๊กแก	ตีนตุ๊กแก	ทั้งต้น	พอกห้ามเลือด	38
Convolvulaceae					
<i>Ipomoea quamoclit</i> L.	คอนสวรรค์	คอนสวรรค์	ใบ	ตำพอกแผลสดช่วยให้แผลแห้งไว	41
Cucurbitaceae					
<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng.	ฟักข้าว	ใบยไ้คูด	ใบ	ตำพอกฝี	50

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Euphorbiaceae					
<i>Jatropha podagrica</i> Hook. f.	หนุมานนั่งแท่น	หนุมานนั่งแท่น	น้ำยาง	ทาห้ามเลือด	55
Fabaceae					
<i>Entada rheedei</i> Spreng.	สะบ้ามอญ	บ่แก่คู่	เมล็ดใน	ผสมขูดอ่อนที่ฝนเอาแต่น้ำของกรดน้ำ ผสมเปลือกเพกา ผสมมหาหิงส์ ทาแผลฝี แผลอักเสบ	69
Piperaceae					
<i>Peperomia pellucida</i> L.	กระสัง	กระสัง	ทั้งต้น	ตำพอกแผลที่ถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	110
Pontederiaceae					
<i>Eichornia crassipes</i> (C. Mart.) Solms	ผักตบชวา	ช่วยไทงคู	ทั้งต้น	ตำพอกแผลอักเสบ	173
Scrophulariaceae					
<i>Scoparia dulcis</i> L.	กรดน้ำ	น้อชู้	ขูดอ่อน	ฝนเอาแต่น้ำ ผสมเมล็ดในของสะบ้า ผสมเปลือกเพกา ผสมมหาหิงส์ ตำให้แหลกทาแผลฝี แผลอักเสบ	130
Solanaceae					
<i>Datura metel</i> L.	ลำโพง	หย่องพรีชะ	ใบ	ตำพอกฝี	134
Verbenaceae					
<i>Lantana camara</i> L.	ผกากรอง	ผกากรอง	ดอก	ขยี้ทาแผลสด ใช้ห้ามเลือด	144

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
5. โรคผิวหนัง					
Amaranthaceae					
<i>Amaranthus viridis</i> L.	ผักโขมหัด	มะค่าดู	ทั้งต้น	ต้มน้ำอาบแก้อาการคัน	7
Anacardiaceae					
<i>Anacardium occidentale</i> L.	มะม่วงหิมพานต์	ขุเขยชา	ใบ	ตำพอกแก้โรคผิวหนัง	11
Apocynaceae					
<i>Tabernaemontana divaricata</i> (L.) R.Br. ex Roem. & Schult.	พุดจีบ	เถาจีสง่า	ดอก	คั้นน้ำทาแก้โรคผิวหนัง	17
Bignoniaceae					
<i>Markhamia stipulata</i> Seem. var. <i>stipulata</i>	แกลหางค่าง	เควไว้	ใบ	ต้มน้ำอาบแก้โรคผิวหนัง	22
Fabaceae					
<i>Mucuna pruriens</i> L.	หมามูย	โผลยูชา	ใบอ่อน	นำไปอังไฟขี้ทาแก้ น้ำกัดเท้า	75
Labiatae					
<i>Clerodendrum serratum</i> (L.) Moon	อติลาवार	อติลาवार	ใบ	ตำพอกแก้กลากเกลื้อน	83
Onagraceae					
<i>Ludwigia hyssopifolia</i> (G.Don) Exell	เทียนนา	เทียนนา	ทั้งต้น	ตำพอกคุ่มฝีหนอง	106

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Rubiaceae					
<i>Gardenia angusta</i> (L.) Merr.	พุดซ้อน	โกลจีชะหะ	ดอก	คั้นเอาน้ำทาแก้โรคผิวหนัง	118
Verbenaceae					
<i>Vitex trifolia</i> L.	คนทีสอ	กะหยู	ใบ, ยอด	นำมาต้มเอามาผสมน้ำ ทาแก้สูกอีไส	145
6. โรคระบบทางเดินหายใจ					
Alliaceae					
<i>Allium sativum</i> L.	กระเทียม	เซอะคุชะอ้าว	หัว	รับประทานสด มีสรรพคุณ แก้ไอ แก้หืด	149
Araliaceae					
<i>Schefflera leucantha</i> R.Vig.	หนุมาน ประสานกาย	หนุมาน ประสานกาย	ใบ	นำมาต้มกับหญ้าหนวดแมว เอาน้ำดื่มแก้หอบหืด	18
Compositae					
<i>Chromolaena odoratum</i> (L.) R.M.King & H.Rob.	สาบเสือ	น้อเซอเปล่า	ใบอ่อน	น้ำเหนียวจากใบอ่อน 1 ช้อน ผสมน้ำผึ้ง 1 ช้อน กิน แก้หอบหืด	36
Euphorbiaceae					
<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	มะขม	มะขม	ผล	แก้หลอดลมอักเสบ	57
<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	หล่าชะ	ผล	แก้ไอ กระจายน้ำ ขับเสมหะ	59

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Fabaceae					
<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดเทศ	ชุมเห็ดเทศ	ดอก	ต้มน้ำรับประทาน แก้หืด	78
Labiatae					
<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq.	หญ้าหนวดแมว	นองมีหูชูหู	ทั้งต้น	นำมาต้มน้ำกับใบหนุมนานประสานกาย เอาน้ำดื่มแก้หอบหืด	89
Myrsinaceae					
<i>Ardisia polycephala</i> Wall. ex A.DC.	พิลังกาสง	พิลังกาสง	ใบ	แก้ไอ	103
Piperaceae					
<i>Piper nigrum</i> L.	พริกไทย	ไควชะ	ผล	นำมาประกอบอาหาร มีสรรพคุณ แก้หวัด	111
Rutaceae					
<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle	มะนาว	เป๋อโนไกล่ซ่า	ผล	น้ำในผล ผสมเกลือและน้ำตาล แก้เสมหะ แก้ไอ	125
<i>Citrus reticulata</i> Blanco	ส้มเขียวหวาน	โต้ซ่า	ผล	คั้นน้ำดื่ม แก้ไอ ขับเสมหะ	127
7. บำรุงร่างกาย บำรุงกำลัง					
Fabaceae					
<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดไทย	ซีเจอะ	ยอด	ต้มน้ำดื่มแก้ท้องอืดท้องบวมไม่หลับ ทำให้หลับสบาย	80

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Solanaceae					
<i>Lycopersicon esculentum</i> Mill.	มะเขือเทศ	คะเค่อวี่วึ่งพู	ผล	นำมาประกอบอาหาร บำรุงร่างกายทำให้รู้สึกสดชื่น	135
Umbelliferae					
<i>Hydrocotyle umbellata</i> L.	แว่นแก้ว	หว่างชองคุด	ใบ	รักษาอาการช้ำใน เป็นยาบำรุงหัวใจ	141
Verbenaceae					
<i>Clerodendrum petasites</i> (Lour.) S.Moore	ท้าวขาม่อม	กะโตะใจ	ยอด, ดอก	นำมาต้มน้ำรับประทาน ช่วยให้หายอ่อนเพลีย	143
8. ลดน้ำตาลในเลือด					
Cucurbitaceae					
<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	ฟัก	เหล่อซา	ผล	นำมาประกอบอาหาร มีสรรพคุณลดน้ำตาลในเลือด	42
Musaceae					
<i>Musa sapientum</i> Prain	กล้วย	สะกู่ซา	หัวปลี	ต้มหรือลวก มีสรรพคุณลดน้ำตาลในเลือด	171
9. แก้น้ำ ขับปัสสาวะ					
Acanthaceae					
<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall. ex Nees	ฟ้าทะลายโจร	เซ็งยี่คะ	ทั้งต้น	ต้มเอาน้ำดื่มมีสรรพคุณละลายนิ่ว	6
Euphorbiaceae					
<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	มะขม	มะขม	ผล	รับประทานผลสด มีสรรพคุณช่วยขับปัสสาวะ	57

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Fabaceae					
<i>Mimosa pudica</i> L.	ไมยราบเลื้อย	น้อยชียะ	ทั้งต้น	ต้มกินเพื่อขับปัสสาวะ	74
Gramineae					
<i>Cymbopogon citrates</i> Stapf	ตะไคร้	กวางอี	หัว	นำมาประกอบอาหารมีสรรพคุณ แก้ไข้	166
Labiatae					
<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq.	หญ้าหนวดแมว	น้องมีหูชูหู	ทั้งต้น	นำมาต้มเอาน้ำดื่มขับปัสสาวะ	89
Malvaceae					
<i>Hibiscus sabdariffa</i> L.	กระเจี๊ยบแดง	เซ่งงั่ว	กลีบเลี้ยง	นำมาต้มเอาน้ำดื่ม ขับปัสสาวะ แก้ไข้	94
10. รักษาตาอักเสบ					
Cucurbitaceae					
<i>Coccinia grandis</i> Voigt	ตำลึง	เสื่อแมล่อุด	ใบ	บีบให้มึนน้ำใช้หยอดตาแก้ตาอักเสบ	43
Euphorbiaceae					
<i>Euphorbia hirta</i> L.	น้ำนมราชสีห์	ชันหอย่ง	ทั้งต้น	ตำผสมพิมเสน เอาน้ำหยอดตาแก้ตาอักเสบ หรือเอากากมาโปะที่ตา แก้ตาอักเสบ	54
<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ผักหวานบ้าน	เซลาพุดู	น้ำยาง	น้ำยางจากต้นและใบ ใช้หยอดตาแก้ตาอักเสบ	60
Thunbergiaceae					
<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	รางจืด	จงก่อดื่อ	เถาสด	ตัดระหว่างข้อ เป่าให้มึนน้ำ หยอดตา รักษาตาแดง,	139

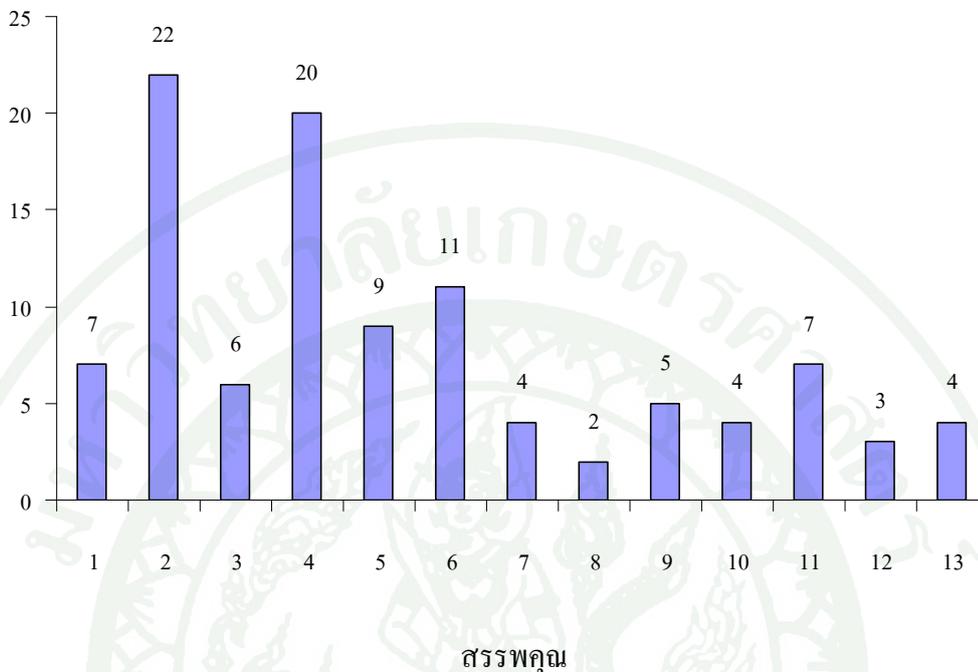
ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
11. บำรุงโลหิต					
Compositae					
<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	หนาดใหญ่	พุ่มมู่อง	ใบ	ต้มน้ำอาบให้เด็กแรกเกิดช่วยให้โลหิตไหลเวียนดี ใบ ฝนกับน้ำให้ได้น้ำเหนียว ๆ มาทาที่ศีรษะ แก้เป็นลม หมดสติ	35
Fabaceae					
<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	ส้มป่อย	โคงชา	ใบ	นำมาต้มน้ำกับไมยราบเลื้อย ต้ม ช่วยทำให้เลือด ไหลเวียนดี	61
<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lam.	ชำเลือด	ชำเลือด	ยอดอ่อน	กินสด แก้หน้ามีด ตาลาย	66
<i>Mimosa pigra</i> L.	ไมยราบยักษ์	สี่ขู่	ทั้งต้น	ต้มน้ำอาบ ทำให้เลือดไหลเวียนดี	73
<i>Mimosa pudica</i> L.	ไมยราบเลื้อย	น้อยชียะ	ทั้งต้น	นำมาต้มกับใบส้มป่อย ผสมน้ำอาบทำให้โลหิต ไหลเวียนดี	74
Menispermaceae					
<i>Stephania pierrei</i> Diels	สมุนไพร	มะไรโคโว	หัว	นำมาตากแห้ง บดให้เป็นผงผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นยา ลูกกลอน กินบำรุงหัวใจ	98
Scrophulariaceae					
<i>Scoparia dulcis</i> L.	กรคน้ำ	น้อยชียู่	ยอดอ่อน	ยอดอ่อนฝนเอาแต่น้ำผสมน้ำตาล ต้มแก้อาการหน้ามีด	130

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
12. แก้วปัดฟัน					
Apocynaceae					
<i>Plumeria obtusa</i> L.	ลั่นทมขาว	จุงป่า	ยาง	แก้วปัดฟัน	16
Rutaceae					
<i>Murraya paniculata</i> (L.) Jack	แก้ว	แก้ว	ใบ, ก้าน	ใช้ทำความสะอาดฟัน อมแก้วปัดฟัน	128
Scrophulariaceae					
<i>Torenia fournieri</i> Linden ex Fourn.	แววมยุรา	แววมยุรา	ราก	ทูปพอแหลก อมแก้วปัดฟัน	131
13. อื่น ๆ					
Annonaceae					
<i>Annona squamosa</i> L.	น้อยหน่า	น้อยหน่า	ใบ	ตำพอกศีรษะ ฆ่าเหา	14
Labiatae					
<i>Leonotis nepetifolia</i> (L.) R.Br.	ฉัตรพระอินทร์	ฉัตรพระอินทร์	ราก	ตำพอกทรวงอก แก้อาการเดินมคึด	84
Myrtaceae					
<i>Psidium guajava</i> L.	ฝรั่ง	เล็ย่องกาซา	ใบ	เคี้ยวดับกลิ่นปาก	104
Verbenaceae					
<i>Vitex trifolia</i> L.	คนทีสอ	คะหุย	ใบ, ยอด	บีบเอาน้ำหยอดหู แก้อู้อื้อ	145

จำนวนชนิด

ภาพที่ 1 จำนวนชนิดพืชสมุนไพรที่ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์ แบ่งตามสรรพคุณที่ใช้บำบัดอาการของโรค

สรรพคุณ

1. แก้ไข้ ลดความร้อนในร่างกาย	8. ลดน้ำตาลในเลือด
2. รักษาโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร	9. แก้นิ่ว ขับปัสสาวะ
3. แก้เคล็ดขัดยอก ฟกช้ำ แมลงกัดต่อย	10. รักษาตาอักเสบ
4. ห้ามเลือด รักษาบาดแผล	11. บำรุงโลหิต
5. รักษาโรคผิวหนัง	12. แก้ปวดฟัน
6. รักษาโรกระบบทางเดินหายใจ	13. อื่น ๆ
7. บำรุงร่างกาย บำรุงกำลัง	

ตารางที่ 4 พรรณพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่าใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ จำนวน 29 ชนิด

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
พืชใบเลี้ยงคู่					
Amaranthaceae					
<i>Amaranthus tricolor</i> L.	ผักโขมจีน	มะคะมะ	ทั้งต้น	นำมาต้มเป็นอาหารหมู	8
<i>Celosia argentea</i> L.	หงอนไก่ไทย	พุมิยูหมี	ดอก	นำมาบูชาพระ	9
<i>Gomphrena celosioides</i> Mart.	บานไม่รู้โรยป่า	พุ่มมะคู้	ดอก	นำมาบูชาพระ	10
Annonaceae					
<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bân	นมแมว	เซปะง่า	ดอก	นำมาบูชาพระ	15
Apocynaceae					
<i>Tabernaemontana divaricata</i> (L.) R.Br. ex Roem. & Schult.	พุดจีบ	เถ่าจีสง่า	ดอก	นำมาบูชาพระ	17
Bignoniaceae					
<i>Mansoa alliacea</i> (Lam.) A.Gentry	กระเทียมเถา	กระเทียมเถา	ดอก	นำมาบูชาพระ	21
Bombacaceae					
<i>Ceiba pentandra</i> (L.) Gaerth.	นุ่น	ไถ่	ผล	ผลมีปุยนุ่นอยู่ นำมาขัดหมอน และที่นอน	24
Caricaceae					
<i>Carica papaya</i> L.	มะละกอ	เกล่อวีซ่า	ขางจากผล	นำมาหมักเนื้อให้นุ่ม	30
Compositae					
<i>Bidens bipinnata</i> L.	ดาวกระจาย	พุดลวย	ดอก	นำมาบูชาพระ	34

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Fabaceae					
<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	ส้มป่อย	โคงซา	ใบ	แช่น้ำล้างมือทุกครั้งที่กลับมาจากงานศพ	61
<i>Caesalpinia pulcherrima</i> (L.) Sw.	หางนกยูงไทย	พู่พู่หมี	ดอก	นำมาบูชาพระ	65
<i>Clitoria ternatea</i> L.	อัญชัน	อัญชัน	ดอก	นำมาคั้นเอาน้ำ ใช้เป็นสีผสมอาหาร	68
<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม	หม่องคลงคุด	ลำต้น	นำมาทำพื้น	81
Malvaceae					
<i>Hibiscus cannabinus</i> L.	ปอแก้ว	โชะ	ลำต้น	ลอกเอาเปลือกทั้งแผ่นมาถักเป็นเชือก หรือสานเป็นตะกร้า	93
<i>Sida acuta</i> Burm.f.	หญ้าขัดใบขาว	น้อควยหมี	ใบ	นำมาตากแห้ง ใช้ทำไม้กวาด	95
Oleaceae					
<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	มะลิ	กะมะงือจั่ว	ดอก	นำมาใช้บูชาพระ	105
Plantaginaceae					
<i>Plantago major</i> L.	ผักกาดน้ำ	ผักกาดน้ำ	ใบ	ใบขนาดใหญ่ใช้ทำกรวยดอกไม้รูปเทียน	114
Rubiaceae					
<i>Gardenia angusta</i> (L.) Merr.	พุดซ้อน	โกลีชะหะวะ	ดอก	นำมาบูชาพระ	118
<i>Ixora ebarbata</i> Craib	เข็มขาว	เข็มขาว	ดอก	นำมาบูชาพระ	120
<i>Ixora lobbii</i> King & Gamble	เข็มแดง	เข็มแดง	ดอก	นำมาบูชาพระ	121

ตารางที่ 4 (ต่อ)

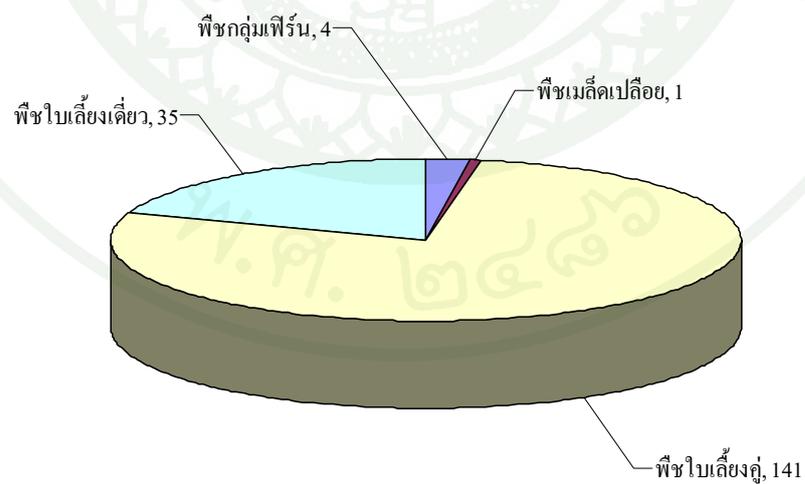
ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	ภาพผนวก
Rutaceae					
<i>Citrus hystrix</i> DC. <u>พืชใบเลี้ยงเดี่ยว</u>	มะกรูด	มะเกลาะซา	ผล	คั้นน้ำสระผมหรือหมัก ทำให้เงางาม แก้รังแค	126
Costaceae					
<i>Costus speciosus</i> (Koen.) Sm.	เอื้องหมายนา	ชุยไล่บุง	ลำต้น	ใช้เป็นกับดักตัวคุ่น	161
Cyperaceae					
<i>Cyperus rotundus</i> L.	หญ้าแห้วหมู	น่องทุ่ที่มีชวยมุง	หัว	นำมาต้มเป็นอาหารหมู	162
Dracaenaceae					
<i>Sansevieria trifasciata</i> Prain	ลิ้นมังกร	พู่ใจหละกีก่าย	ใบ	ไหว้ที่หัวนอน ไหว้บรรพบุรุษ ใช้บูชาตลอดปี	164
Gramineae					
<i>Bambusa longispatha</i> Gamble	ไผ่บงป่า	วากลิ่ง	ลำต้น	นำมาทำเครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในบ้าน ทำรั้ว	165
<i>Imperata cylindrical</i> (L.) P.Beauv.	หญ้าคา	ยี่รา	ใบ	ใช้มุงเป็นหลังคา	167
<i>Saccharum officinarum</i> L.	อ้อยดำ	ชิพู	ทั้งต้น	ใช้ในพิธีกรรมที่เป็นมงคล	169
Musaceae					
<i>Musa sapientum</i> Prain	กล้วย	สะกู่ซา	หัวปลี	นำมาเป็นอาหารหมู	171
Pandanaceae					
<i>Pandanus odoratus</i> Ridi.	เตยหอม	เตย	ใบ	นำมากั้นเอน้ำ ใช้เป็นสิผสมอาหาร	172

ตารางที่ 5 พรรณพืชที่เก็บรวบรวมได้จำแนกตามลักษณะกลุ่มพืช

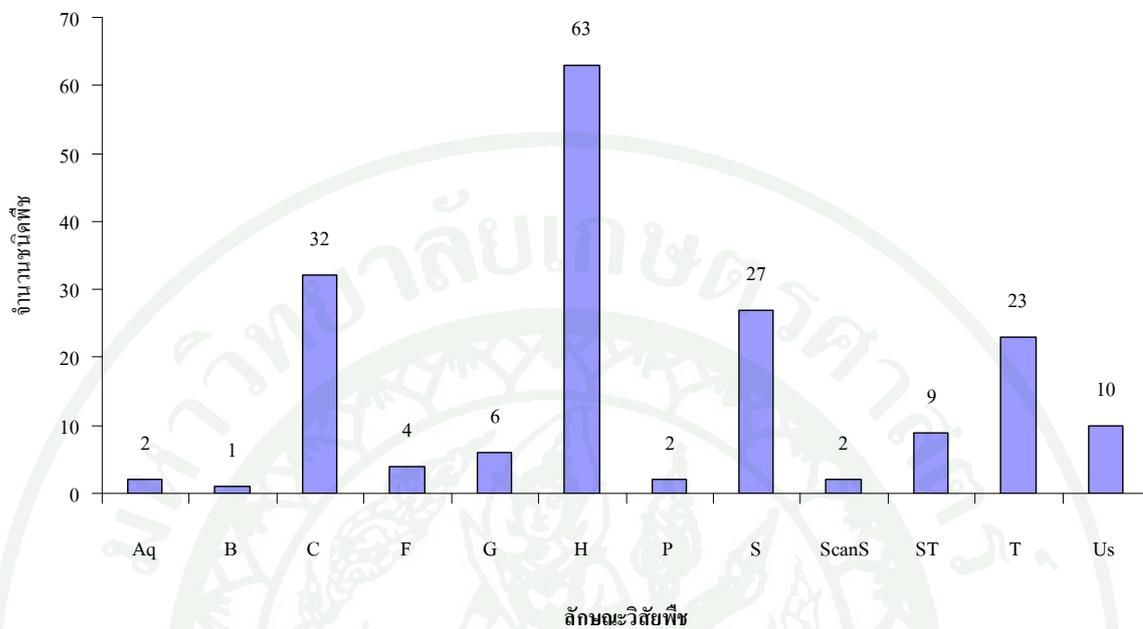
กลุ่มพืช/จำนวนชนิด	วงศ์	จำนวนชนิดที่พบในแต่ละวงศ์
พืชจำพวกเฟิร์น (4)	Athyriaceae, Marsileaceae, Pakeriaceae Schizaeaceae	1
พืชเมล็ดเปลือย (1)	Gnetaceae	1
พืชใบเลี้ยงคู่ (141)	Acanthaceae, Araliaceae, Avertroaceae, Basellaceae, Caricaceae, Combretaceae, Dilleniaceae, Lecythidaceae, Moringaceae, Myrsinaceae, Myrtaceae, Oleaceae, Onagraceae, Opiliaceae, Passifloraceae, Pedaliaceae, Plantaginaceae, Polygonaceae, Rhamnaceae, Saururaceae, Thunbergiaceae, Vitaceae Annonaceae, Apocynaceae, Bombacaceae, Brassicaceae, Capparaceae, Meliaceae, Menispermaceae, Moraceae, Scrophulariaceae Anacardiaceae, Bignoniaceae, Convolvulaceae, Umbelliferae, Verbenaceae Amaranthaceae, Malvaceae, Piperaceae Rutaceae Compositae, Rubiaceae, Solanaceae Labiatae Cucurbitaceae Euphorbiaceae Fabaceae	1 2 3 4 5 7 8 9 9 22

ตารางที่ 5 (ต่อ)

กลุ่มพืช/จำนวนชนิด	วงศ์	จำนวนชนิดที่พบ ในแต่ละวงศ์
พืชใบเลี้ยงเดี่ยว (35)	Alismataceae, Bromeliaceae, Cannaceae, Commelinaceae, Costaceae, Cyperaceae, Dioscoreaceae, Dracaenaceae, Musaceae, Pandanaaceae, Pontederiaceae	1
	Arecaceae	2
	Alliaceae	3
	Araceae	5
	Gramineae	6
	Zingiberaceae	8

ภาพที่ 2 จำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์จำแนกตามลักษณะ
กลุ่มพืช

Aq = Aquatic (พืชที่อาศัยอยู่ในน้ำ)

B = Bamboo (ไผ่)

C = Climber (ไม้เถา)

F = Fern (ผักกูด หรือ เฟิร์น)

G = Grass (หญ้า รวมทั้งกกต่าง ๆ)

H = Herb (ไม้ล้มลุก)

P = Palm (หมากและปาล์ม)

S = Shrub (ไม้พุ่ม)

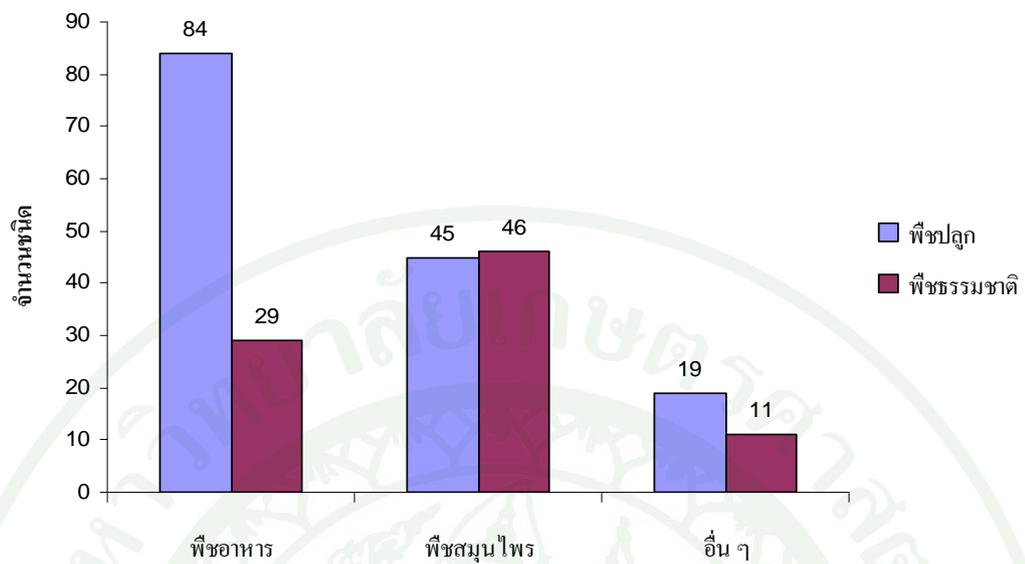
ScanS = Scandent Shrub (ไม้พุ่มที่ลำต้นเลื้อยเกาะเกี่ยว)

ST = Shrubby Tree (ไม้ต้นขนาดเล็ก)

T = Tree (ไม้ต้น)

Us = Under Shrub (ไม้พุ่มขนาดเล็ก)

ภาพที่ 3 จำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ปานำมาใช้ประโยชน์จำแนกตามลักษณะวิสัยของพืช

ภาพที่ 4 จำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ
เปรียบเทียบระหว่างพืชปลุกและพืชที่หาได้ทั่วไปในธรรมชาติ

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของชาวกะเหรี่ยงกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ และอายุ

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	75	50.00
หญิง	75	50.00
อายุ		
15-30 ปี	35	23.33
31-45 ปี	33	22.00
46-60 ปี	39	26.00
60 ปีขึ้นไป	43	28.67

ตารางที่ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับจำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป้านำมาใช้ประโยชน์

เพศ	จำนวนชนิดพืชที่นำมาใช้ประโยชน์
ชาย	82.97 ^{1/}
หญิง	94.80
F-test	*
LSD _{.05}	9
cv %	31.5

^{1/} การวิเคราะห์แบบ Least Significant Difference (LSD)

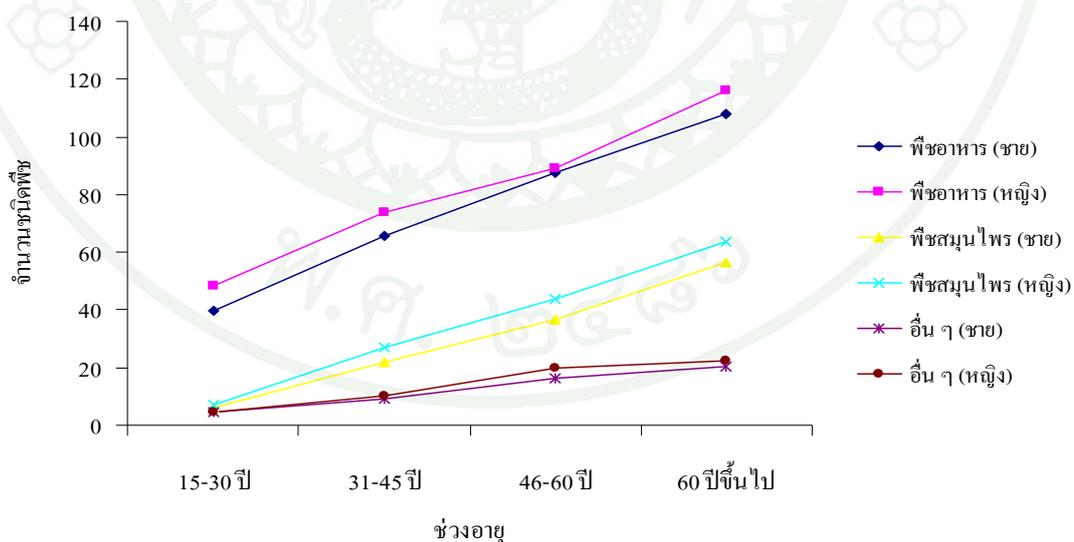
* แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 8 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับจำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านนำมาใช้ประโยชน์

อายุ	จำนวนชนิดพืชที่นำมาใช้ประโยชน์
15-30 ปี	51.90 a ^{L/}
31-45 ปี	75.80 b
46-60 ปี	96.10 c
60 ปีขึ้นไป	122.30 d
F-test	**
LSD _{.01}	12
CV (%)	11.7

^{L/} การวิเคราะห์แบบ Least Significant Difference (LSD)

** แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ

ภาพที่ 5 จำนวนชนิดพืชที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่านำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ

เปรียบเทียบระหว่างเพศและช่วงอายุของชาวกะเหรี่ยง

วิจารณ์

จากการสอบถามข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์ พบว่า ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่าปลูกพืชไว้ใช้ประโยชน์เองเป็นส่วนใหญ่ โดยปลูกในแปลงรอบบริเวณบ้าน หรือในไร่ข้าว ปลูกพืชต่าง ๆ พร้อมกับการปลูกข้าวเมื่อข้าวแก่เต็มที่พร้อมเก็บเกี่ยวก็สามารถใช้ประโยชน์จากพืชที่ปลูกไว้ได้ในเวลาใกล้เคียงกัน พรรณพืชที่ปลูก เช่น ข้าวไร่ (*Oryza sativa*) แตงเปรี้ยว (*Cucumis sativus*) พริก (*Capsicum frutescens*) มะตาด (*Dillenia indica*) และผักมันหมู (*Gnetum gnemon*) ส่วนการเก็บหาพืชจากป่าชุมชนซึ่งเป็นเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติของผาภูมินั้นมีเป็นเพียงส่วนน้อย เนื่องจากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีมาตรการป้องกันปัญหาการบุกรุกพื้นที่ทำกิน

สำหรับลักษณะการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชของชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านไร่ป่า พบว่า ชาวกะเหรี่ยงใช้ประโยชน์จากพรรณพืชเพื่อเป็นอาหารมากที่สุด รองลงมา คือ ใช้ประโยชน์เพื่อเป็นสมุนไพร เนื่องจากอาหารเป็นปัจจัยหลักของการดำรงชีวิต การใช้ประโยชน์จากพรรณพืชจึงนำมาเป็นอาหารมากกว่าการใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ สอดคล้องกับตัวอย่างการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านอื่น ๆ เช่น สุมาลี (2546) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยทรงดำใน จังหวัดนครปฐม และ จังหวัดกาญจนบุรี การศึกษาของทิพย์สุดา (2541) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าขมุ ลัวะ และถิ่น จังหวัดน่าน การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชน Ameridian ประเทศกายอานา โดย Johnston และ Coloquhoun (1996) การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเผ่า Onge ประเทศอินเดียโดย Bhargava (1983) และการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาว Mikirs ประเทศอินเดียโดย Jain and Borthakur (1980) การศึกษาของทุกท่านพบว่า การใช้ประโยชน์จากพรรณพืชนั้นใช้เพื่อเป็นอาหารมากที่สุด รองลงมา คือ เป็นพืชสมุนไพร นอกจากนี้ Cambi *et al.* (1999) กล่าวว่า การใช้ประโยชน์จากพืชเบื้องต้นใช้เพื่อเป็นพืชอาหาร ส่วนการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นสมุนไพรจะใช้เมื่อมีการเจ็บป่วยเท่านั้น

สำหรับการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชที่นำมาเป็นพืชอาหารของชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านไร่ป่านั้น มักใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริกในทุก ๆ มื้ออาหาร อาหารกะเหรี่ยงจะมีน้ำพริกเป็นหลักไม่ว่าจะเป็น น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกปลาป่น น้ำพริกกะปิ หรือน้ำพริกแตงเปรี้ยว โดยเฉพาะน้ำพริกแตงเปรี้ยวเป็นน้ำพริกเฉพาะของชาวกะเหรี่ยง ใช้ไส้ของผลแตงเปรี้ยว (*Cucumis sativus*) ที่มีรสเปรี้ยวใส่น้ำพริกแทนมะนาว

ผักที่นิยมนำมารับประทานกับน้ำพริก ผักที่รับประทานสด เช่น ผักบุ้ง (*Ipomoea aquatica*) ผักคาวตอง (*Houttuynia cordata*) กระถินบ้าน (*Leucaena leucocephala*) ผักแว่น (*Marsilea crenata*) ถั่วพู (*Psophocarpus tetragonolobus*) ส่วนผักที่ต้องนำมาลวกก่อนรับประทาน เช่น กระเจียว (*Curcuma aeruginosa*) ผักกูด (*Diplazium esculentum*) กวางตุ้ง (*Brassica chinensis* L. var. *parachinensis*) มะระจีนก (*Momordica charantia*) ผักมันหมู (*Gnetum gnemon*) ตำลึง (*Coccinia grandis*) สะเดา (*Azadirachta indica* A. Juss. var. *siamensis* Valetton) และผักที่ต้องนำมาดองก่อนรับประทาน เช่น ผักเสี้ยน (*Cleome gyandra*) เนียง (*Archidendron jiringa*) ขมิ้นขาว (*Curcuma mangga*) นอกจากนี้ยังนำพรรณพืชมาใช้เป็นผักประกอบอาหารประเภทแกงหลายชนิด เช่น แกงปลาไหล แกงเนื้อ ส่วนใหญ่จะใส่ใบชาพลู (*Piper sarmentosum*) เพื่อดับกลิ่นคาวของเนื้อสัตว์นั้น ๆ

พืชอาหารที่น่าสนใจที่ชาวกะเหรี่ยงนำมาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาหาร เช่น ผักไผ่ (*Polygonum odoratum*) ก้านและใบนำมาหั่นใส่ลาบแทนการใช้ผักชีฝรั่ง มะตาด (*Dillenia indica*) เนื้อผลนำมาแกงใส่ปลาต่าง ๆ ทำให้แกงมีรสเปรี้ยว บุกคางคก (*Amorphophallus campanulatus*) ลำต้นนำมาลอกผิวออกประกอบอาหารประเภทแกงต้องใส่ของเปรี้ยวเพื่อลดอาการคัน หัวบุกคางคกนำมาแปรรูปเป็นเนื้อสัตว์เทียม หัวตดหมา (*Paederia pilifera*) ใบคั้นนำมาผสมแป้งใช้ทำขนมที่หนึ่งหรืออย่าง แดงเปรี้ยว (*Cucumis sativa*) นำใส่ในของผลแก่มาใส่น้ำพริกเป็นน้ำพริกแดงเปรี้ยวซึ่งเป็นอาหารที่นิยมมาก มีแทบทุกมื้ออาหารของชาวกะเหรี่ยง

สำหรับพืชสมุนไพรที่น่าสนใจที่ชาวกะเหรี่ยงนำมาใช้ประโยชน์ เช่น คนทีสอ (*Vitex trifolia*) ใบและยอดบิบน้ำหยอดหูแก้หูอักเสบ หรือนำมาต้มเอาเขม่ามาผสมน้ำทาแก้ไอสูทอีไฮ หนาดใหญ่ (*Blumea balsamifera*) ใบฝนกับน้ำให้ได้น้ำเหนียว ๆ มาทาที่ศีรษะ แก้เป็นลม หมดสติ รางจืด (*Thunbergia laurifolia*) เถาสดคั้นระหว่างข้อเป่าให้มึนน้ำหยอดตารักษาดำแดง หรือเป่าให้มึนน้ำหยดลงกะหม่อมเด็ก รักษาอาการไข้ น้ำนมราชสีห์ (*Euphorbia hirta*) ทั้งต้น ตำผสมพิมเสน เอาน้ำหยอดตาแก้อักเสบ หรือเอากากมาโปะที่ตา แก้ตาอักเสบ ว่านน้ำ (*Acorus calamus*) รากฝนกับน้ำ ต้มน้ำผสมเกลือ ต้มขับลม แก้ท้องอืด สาบเสือ (*Chromolaena odoratum*) น้ำเหนียวจากใบอ่อน 1 ช้อนชา ผสมกับน้ำผึ้ง 1 ช้อนชา รับประทานแก้หอบหืด หลู่ฮายาง (*Euphorbia heterophylla*) ยอดอ่อนย่างไฟกินเป็นยาระบาย กรคน้ำ (*Scoparia dulcis*) ยอดอ่อนฝนเอาแต่น้ำผสมเมล็ดในสะบ้ามอญ (*Entada rheedei*) ผสมเปลือกเพกา (*Oroxylum indicum*) และผสมมหาหิงส์ ทาแผลฝี หนุมานประสานกาย (*Schefflera leucantha*) ใบนำมาต้มกับหญ้าหนวดแมว

(*Orthosiphon aristatus*) เอน้ำดื่ม แก่หอบหืด หมามูย (*Mucuna pruriens*) ใบอ่อน ขี้ทาแก่น้ำกัดเท้า

นอกจากการใช้ประโยชน์จากพืชเพื่อเป็นอาหาร และสมุนไพรแล้ว ชาวกะเหรี่ยงยังใช้ประโยชน์จากพรรณพืชในด้านอื่น ๆ อีก เช่น เครื่องใช้ต่าง ๆ งานจักสาน สีสผสมอาหาร ใช้เป็นอาหารสัตว์ และใช้ในพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ

สำหรับพืชที่นำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ มี 28 ชนิด พืชที่นำมาใช้ทำเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ใบบงป่า (*Bambusa longispatha*) นำลำต้นมาทำรั้ว กระจบอกใส่ผ้า ลำปล้องนำมาทาบพอกแยกทำแผ่นฝ้ากันห้องภายในบ้าน ทำพื้นบ้าน เอื้องหมายนา (*Costus speciosus*) ลำต้นใช้เป็นกัณฑ์ดักตัวตุ่น นุ่น (*Ceiba pentandra*) ภายในฝักมีปุยนุ่นนำมาอัดหมอนและที่นอน ปอแก้ว (*Hibiscus cannabinus*) ลำต้นลอกเอาเปลือกทั้งแผ่นมาถักเป็นเชือก หรือสานเป็นตะกร้า หญ้าขัดใบยาว (*Sida acuta*) ใช้ใบมาตากแห้งมาทำไม้กวาด หญ้าคา (*Imperata cylindrica*) ใบ ใช้มุงหลังคาบ้าน และคอกสัตว์ ส่วนพืชที่ใช้เป็นอาหารสัตว์ เช่น ผักโขมจีน (*Amaranthus tricolor*) หญ้าแห้วหมู (*Cyperus rotundus*) ถั่ว (*Musa sapientum*)

พืชที่นำมาใช้เป็นสีผสมอาหาร เช่น อัญชัน (*Clitoria ternatea*) เตยหอม (*Pandanus odoratus*) และพืชที่ใช้เกี่ยวกับพิธีกรรม และความเชื่อต่าง ๆ เช่น ส้มป่อย (*Acacia concinna*) นำใบมาต้มน้ำล้างมือทุกครั้งหลังกลับมาจากงานศพเชื่อว่าวิญญาณร้ายจะไม่ตามเข้าบ้าน และไม้ฝั้นร้าย อ้อยดำ (*Saccharum officinarum*) ใช้ในพิธีกรรมที่เป็นมงคล เช่น พิธีแต่งงาน เชื่อว่าจะทำให้ความรักหวานชื่น ผักกาดน้ำ (*Plantago major*) ใบขนาดใหญ่ใช้ทำกรวยดอกไม้รูปเทียน ลิ่นมังกร (*Sansevieria trifasciata*) ใบรวมกับดอกไม้อื่น ๆ ไหว้ที่หัวนอน ไหว้บรรพบุรุษใช้บูชาตลอดปี นอกจากนี้พรรณพืชที่มีดอกที่มีสีสดใสสวยงาม โดยเฉพาะสีขาว และสีเหลือง ชาวกะเหรี่ยงมักนำมาบูชาพระซึ่งบ้านของชาวกะเหรี่ยงทุกหลังจะมีหิ้งพระ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นช่องยื่นออกนอกตัวบ้าน

ผลสัมฤทธิ์การใช้ประโยชน์พรรณพืชที่เก็บรวบรวมได้จากป่าชุมชน และแปลงปลูกพืชรอบบริเวณบ้านรองชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านป่า จากประชากรกลุ่มตัวอย่าง 150 คน เมื่อเปรียบเทียบจำนวนชนิดพืชที่รู้จักการใช้ประโยชน์ระหว่างเพศชายและเพศหญิง พบว่า เพศหญิงรู้จักการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชมากกว่าเพศชายในทุกช่วงอายุ เนื่องจากเพศหญิงมีหน้าที่เป็นแม่บ้าน

เตรียมอาหาร และเตรียมหายารักษาเมื่อมีสมาชิกภายในครอบครัวเจ็บป่วย ซึ่งได้จากพรรณพืชหลายชนิด ทั้งที่เก็บจากแหล่งธรรมชาติและปลูกไว้ใช้เองในสวนหลังบ้าน ในขณะที่เพศชายมีหน้าที่ออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น ทำไร่ ไร่จ้าง ซึ่งการประกอบอาชีพของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่า ส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรมีการปลูกข้าวไว้บริโภคเองโดยปลูกตามพื้นที่ลาดเชิงเขา ภายในไร่ข้าวมีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคเอง เช่น แตงเปรี้ยว ผักชี พริก มันแกวมะเขือต่าง ๆ นอกจากการทำไร่แล้วยังมีการปลูกมันสำปะหลัง และงา ซึ่งชายชาวกะเหรี่ยงจะเข้ามาทำไร่มากกว่าเพศหญิง เช่นเดียวกับการศึกษาของ Caniago and Siebert (1998) ทำการศึกษาในหมู่บ้าน Ransa Dayak ประเทศอินโดนีเซีย พบว่า เพศหญิงรู้จักการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชมากกว่าเพศชาย เพราะเพศหญิงมีหน้าที่เตรียมอาหาร และเตรียมยาดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว ในขณะที่เพศชายมีหน้าที่ล่าสัตว์ สอดคล้องกับการรายงานของบุษยมาศ (2526) ซึ่งอ้างถึง London *et al.* (1960) เรื่องการใช้บริการทางการแพทย์ของผู้ป่วยชาวเมืองลูซาคา ประเทศแซมเบีย พบว่าคนไข้เพศหญิงนิยมไปรับการรักษาแบบพื้นบ้านมากกว่าเพศชาย ชลธิชา (2547) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าบทบาทผู้ที่สนใจเรื่องยาสมุนไพร หรือเป็นหมอพื้นบ้านในสังคมม้งส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างช่วงอายุที่ต่างกันกับการใช้ประโยชน์จากพืช พบว่า ชาวกะเหรี่ยงทั้งเพศชายและเพศหญิงในวัยเด็ก มีความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืชน้อยกว่าชาวกะเหรี่ยงในวัยกลางคนจนถึงวัยชรา เนื่องจากชาวกะเหรี่ยงที่มีอายุมากมีการสั่งสมภูมิปัญญาความรู้มาตั้งแต่อดีต รู้จักเก็บพรรณพืชธรรมชาติมาประกอบอาหาร หรือปรุงเป็นยารักษาอาการเจ็บป่วย ประกอบกับในอดีตสภาพที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่อยู่ท่ามกลางป่า การเดินทางไปโรงพยาบาล และสถานอนามัยไม่สะดวก เป็นผลทำให้ผู้ป่วยมีอาการหนักมากขึ้นจึงใช้การรักษาโดยใช้ยาสมุนไพร โดยได้ความรู้จากหมอพื้นบ้านซึ่งมีความรู้ในการใช้สมุนไพรมากกว่าชาวบ้านทั่วไป แต่ปัจจุบันการคมนาคมสะดวกมากขึ้น มีโรงพยาบาล และสถานอนามัยใกล้หมู่บ้านมากขึ้น ชาวกะเหรี่ยงรุ่นหลังจึงนิยมไปสถานอนามัย และโรงพยาบาลมากกว่า มีข้อสังเกตจากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวกะเหรี่ยงรุ่นหลังนิยมใช้ยาแผนปัจจุบันมากกว่ายาสมุนไพรพื้นบ้าน ทั้งที่ทราบว่ายาสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคทั่วไปได้ แต่ก็เลือกการใช้ยาแผนปัจจุบัน เนื่องจากมีความสะดวก ไม่ยุ่งยากในการเตรียมยา และเห็นผลในการรักษาบรรเทาอาการรวดเร็วทันใจ

นอกจากนี้ยังพบว่าชาวกะเหรี่ยงรุ่นหลัง หรือวัยหนุ่มสาวในหมู่บ้านส่วนใหญ่เข้าไปศึกษาหรือหางานทำในเมืองและพักอาศัยอยู่ในเมือง กลับบ้านในช่วงเทศกาลและฤดูเพาะปลูกเท่านั้น

ขาดการเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันซึ่งเกิดได้จากการถ่ายทอดจากครอบครัว ดังนั้นจึงทำให้ชาวกะเหรี่ยงรุ่นหลังรู้จักการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชน้อยลง ซึ่งผลการศึกษานี้เป็นไปในแนวเดียวกับการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของท่านอื่น ๆ เช่น การศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรของชาว Blanca ประเทศอาเจนตินา (Cambí *et al.*, 1999) การศึกษาการรู้จักใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในหมู่บ้าน Ransa Dayak ประเทศอินโดนีเซีย (Caniago and Siebert, 1998) การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าอาข่า (Anderson, 1986a) การศึกษาปัจจัยที่กำหนดการเลือกใช้ยาแผนโบราณของประชากรในจังหวัดยโสธร (เพ็ญจันทร์, 2532) การสัมภาษณ์ชาวไทยทรงดำใน จังหวัดนครปฐมและจังหวัดกาญจนบุรี (สุมาลี, 2546) การศึกษาที่กล่าวมานี้มีผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน คือ พบว่าถ้าครอบครัวที่พ่อหรือแม่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชมาก ลูกก็จะมีความรู้การใช้ประโยชน์จากพืชมากเช่นกัน และความรู้ที่ได้นั้นมาจากการพบเห็นพ่อหรือแม่เก็บพืชชนิดนั้นมาใช้ในครัวเรือน และจากการบอกเล่าของพ่อหรือแม่ ยังพบอีกว่าเมื่อมีอายุมากขึ้นจำนวนพืชที่รู้จักการใช้ประโยชน์ก็มากขึ้นตามไปด้วย

การได้อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ดี ได้สัมผัสกับธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เป็นสิ่งเอื้ออำนวยต่อกระบวนการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ซึ่งเพิ่มมากขึ้นไปตามวัย แต่อย่างไรก็ตามการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ไม่เท่ากันและต้องใช้เวลาจากการลองผิดลองถูก และผ่านกระบวนการที่ยาวนาน มักสะสมอยู่กับกลุ่มผู้สูงอายุ หากไม่มีการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้น ภูมิปัญญาที่สะสมไว้นี้ย่อมสูญหายไปตามกาลเวลา

ปัจจุบันชุมชนชาวกะเหรี่ยงอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญเสียองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช หรือแม้แต่ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ด้วยวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปเป็นแบบสังคมเมือง มีผลให้ความใกล้ชิดของคนในครอบครัวลดน้อยลง ขาดการเรียนรู้ และการถ่ายทอดประสบการณ์ในชีวิตประจำวันจากคนรุ่นเก่า ทั้งนี้ข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชของชาวกะเหรี่ยงในอีกหลายพื้นที่ยังขาดการศึกษา และขาดการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ หากไม่มีความพยายามที่จะอนุรักษ์ และสืบทอดวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยง อาจมีผลทำให้วัฒนธรรมอันดี และองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวเลือนหายไปในที่สุด ดังนั้นควรจะมีการบันทึกภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าโดยคนรุ่นใหม่เพื่อเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมามีภูมิปัญญาอะไรบ้าง และกระชับสัมพันธ์ภาพจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่

สรุป

จากการสำรวจพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ชาวกะเหรี่ยงนำพรรณพืชมาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 181 ชนิด 152 สกุล 68 วงศ์ สามารถจำแนกประเภทออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้
 - 1.1 พืชอาหาร 105 ชนิด 89 สกุล 50 วงศ์
 - 1.2 พืชสมุนไพร 86 ชนิด 72 สกุล 38 วงศ์
 - 1.3 พืชใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ 29 ชนิด 28 สกุล 19 วงศ์
2. ชาวกะเหรี่ยงเพศหญิงมีความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชมากกว่าเพศชายในทุกช่วงอายุ
3. อายุและความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชของชาวกะเหรี่ยงมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

เกศริน มณีบุญ, ชุศรี ไตรสนธิ และพวงเพ็ญ ศิริรักษ์. 2543. การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของ
เผ่าชาวกู ในจังหวัดยะลา และ จังหวัดตรัง, น. 235 ใน **รวมบทความโครงการวิจัยและ
วิทยานิพนธ์ในการประชุมวิชาการประจำปี โครงการ BRT ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 9-12
ตุลาคม 2543.**

ขจัดภัย บรูษพัฒน์. 2518. **ชาวเขา.** สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, กรุงเทพฯ.

จันทรรักษ์ ไทวรรณท์. 2541. **พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยลื้อ ชาวม้ง และชาวเย้าในบาง
พื้นที่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชลทิตา ทิชาชาติ. 2547. **พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
จ.เพชรบูรณ์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชุศรี ไตรสนธิ, วิทยา หงส์เวียงจันทร์, ไพบูล สุทธิสุภา, ฐานิสวรร วังศ์ประเสริฐ, สมเจตน์ วิมล
เกษม

และปริทรรศน์ ไตรสนธิ. 2543. ความหลากหลายทางพันธุ์พืชและการศึกษาพฤกษศาสตร์
พื้นบ้านของชาวลีนและลัวะในอุทยานแห่งชาติคอกยอภูคา จังหวัดน่าน, น. 234 ใน **รวม
บทความโครงการวิจัยและวิทยานิพนธ์ในการประชุมวิชาการประจำปี โครงการ BRT
ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 9-12 ตุลาคม 2543.**

ชุศรี ไตรสนธิ. 2544. **พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน.** ชีวปริทรรศน์ 3(2) มีนาคม - เมษายน: 2 – 5.

เต็ม สมิตินันท์. 2544. **ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.** ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม. บริษัทประชาชนจำกัด,
กรุงเทพฯ.

เต็ม สมิตินันท์ และวิรัช ฌ นคร. 2534. **พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน,** ใน รายงานการสัมมนาระดับ
ประเทศเรื่อง **พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน.** หอสมุดแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.

- ทักษิณเวศ ชะโศ. 2543. พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวลี้นและชาวลัวะในเขตตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทิพย์สุดา ตั้งตระกูล. 2541. พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวมุ ชาวลัวะ และชาวลี้น ในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. 2545. ชาวเขาในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. บริษัทพิมพ์เนศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, กรุงเทพฯ.
- บุญยมาศ บุญใจเพชร. 2526. การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยทางสังคมวิทยาของผู้ป่วยที่ไปใช้บริการรักษาแพทย์แผนโบราณและแผนปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปริทรรศน์ ไตรสนธิ และชูศรี ไตรสนธิ. 2543. การศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ บนดอยแม่สะลอง, น. 228 ใน รวมบทความย่อยโครงการวิจัยและวิทยานิพนธ์ในการประชุมวิชาการประจำปี โครงการ BRT ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 9-12 ตุลาคม 2543.
- ปรีชา องค์กรประเสริฐ. 2541. พฤษศาสตร์พื้นบ้านในป่าชุมชนดงใหญ่ ตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เพ็ญจันทร์ ประดับมุข. 2532. มิติทางสังคม วัฒนธรรมของการใช้สมุนไพรในชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพศาล ทองสอน. 2544. พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าลี้นในตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยิ่งยง ไพสุขานดิวัฒนา. 2542. พฤษศาสตร์พื้นบ้านหลักและแนวทางการวิจัย, น. 97-109. ใน อิศรา วงศ์ข้าหลวง (ผู้รวบรวม). แนวทางในการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ. อักษรสยามการพิมพ์, กรุงเทพฯ.

- เขาวนิตย์ พลพิมพ์. 2539. พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าต่างๆในเขตศูนย์พัฒนา
โครงการหลวงแก่งน้อย และหนองเขียว จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมาน รวยสูงเนิน. 2523. การสำรวจการใช้ไม้พื้นของชาวเขาเผ่าต่างๆ. โรงพิมพ์ สามเจริญ
พานิช, กรุงเทพฯ.
- สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2539. พฤษศาสตร์พื้นบ้านและการประเมินพฤษศาสตร์พื้นบ้านอย่างเร่งด่วน,
ใน รายงานสรุปการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง พฤษศาสตร์พื้นบ้านและการใช้ทรัพยากร
พรรณพืชอย่างยั่งยืน วันที่ 29-31 มกราคม 2539 จังหวัดฉะเชิงเทรา. ศูนย์ฝึกอบรม
ศาสตร์ชุมชนภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สิริวรรณ สุขศรี. 2546. พฤษศาสตร์พื้นบ้านในบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโจงหลง จังหวัด
หนองคาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุมาลี ทองดอนแอ. 2546. พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนไทยทรงดำในจังหวัดกาญจนบุรีและ
จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุริยา รัตนกุล และลักขณา คาวรัตน์หงษ์. 2531. อาหารแสดงโรคและบริโภคนิสัยของชาว
กะเหรี่ยงสะกอ. บริษัทปิ่นเกล้าการพิมพ์ จำกัด, กรุงเทพฯ.
- อรุณ แดวจตุรัส. 2543. พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์
อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุไร จิรมงคลการ. 2544. ศึกษาความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพรรณพืชบริเวณป่าเต่า
ดำ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Anderson, E.F. 1986a. Ethnobotany of Hill Tribes of Northern Thailand I. Medicinal Plant of
Akha. **Economic Botany** 40(1): 38-53.

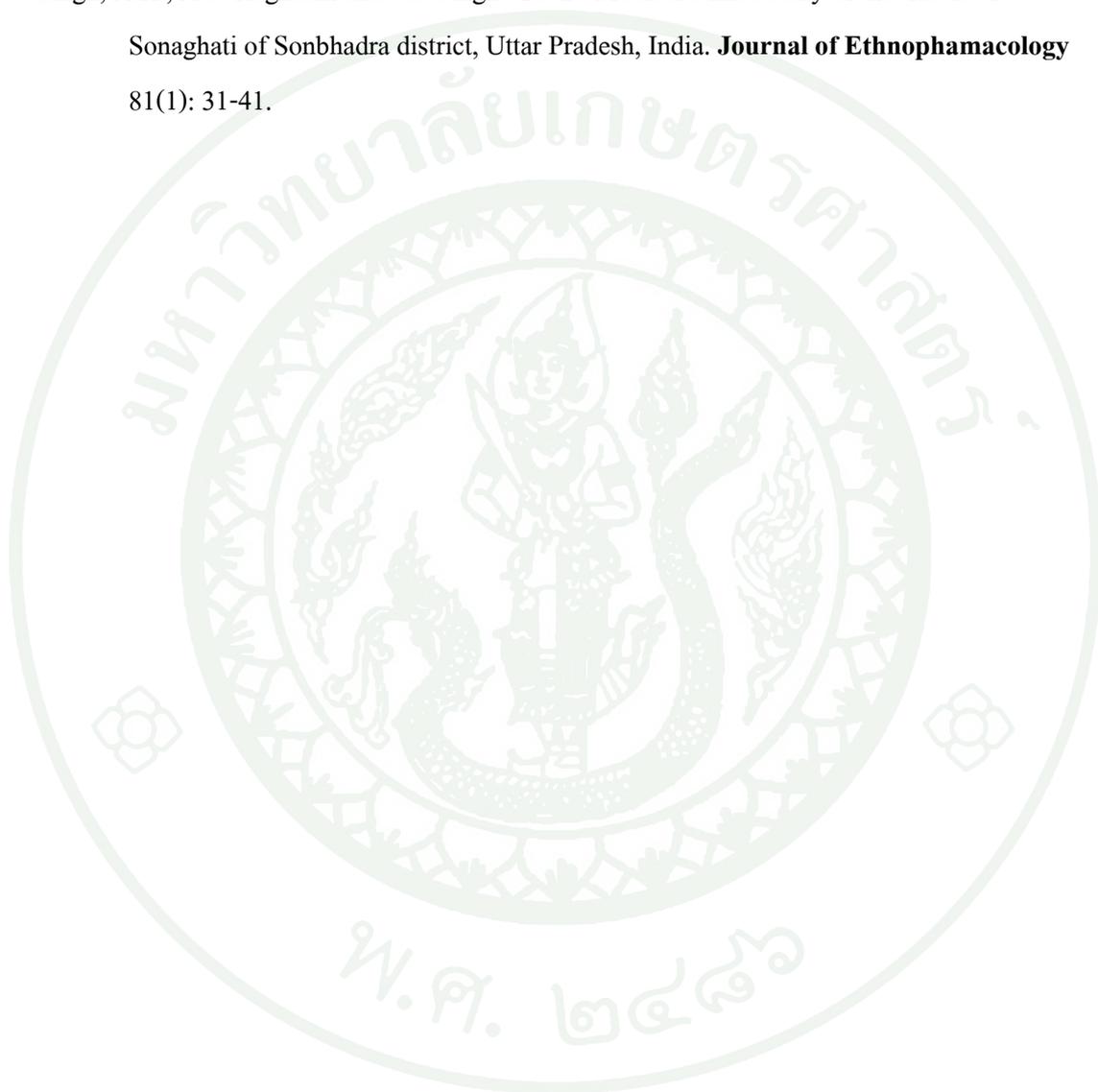
- Anderson, E.F. 1986b. Ethnobotany of Hill Tribes of Northern Thailand II. Lahu Medicinal Plant. **Economic Botany** 40(4): 442-450.
- Bhargava, N. 1983. Ethnobotanical Studies of the Tribes of Andaman and Nicobar Islands, India. I. onge. **Economic Botany** 37 (1): 110-119.
- Bhat, R.B. and T.V. Jacobs. 1995. Traditional herbal medicine in Thanskei. **Journal of Ethnopharmacology** 48: 7-12.
- Bonet, M.A., M. Phrada, B.A. Selga and J. Valles. 1999. Studies on pharmaceutical ethnobotany of La Segarra region (Catalonia, Iberian Peninsula). **Journal of Ethnopharmacology** 68: 145-168.
- Cahill, J.P. 2003. Ethnobotany of Chia, *Salvia hispanica* L. (Lamiaceae). **Economic Botany** 57(4): 604-678.
- Cambi, V.N., P.M. Hermann, E.E Bobtti, M.F. Haussaire and D.H. Sanchez. 1999. The use of medicinal plants in Bahia Blanca, Argentina. **Acta Horticulturae**. 501: 57-61.
- Caniago, I. And S.F. Siebert. 1998. Medicinal plant ecology, knowledge and concervation in Kalimantan, Indonesia. **Economic Botany** 52(3): 229-250.
- Coe, F.G. and G.J. Anderson. 1999. Ethnobotany of the Sumu (Ulwa) of southeastern Nicaragua and compairison with Miskito plant lore. **Economic Botany** 53(4): 363-366.
- Dogan, Y., S. Baslar, H.H. Mert and G. Ay. 2003. Plants used as natural dye sources in Turkey. **Economic Botany** 57(4): 442-453.

- Giron, L.M., V. Freire, A. Alonzo and A. Caceres. 1999 Ethnobotany survey of the medicinal flora used by the Caribs of Guatamala. **Journal of Ethnopharmacology** 34(2/3): 173-181.
- Gomez-Beloz, A. 2002. Plant use knowledge of the Winikina Warao: the case for questionnaires in Ethnobotany. **Economic Botany** 56(3): 231-241.
- Hazlett, D.L. 1986. Ethnobotanical observation from Cabecar and Guaymi settlements America. **Economic Botany** 40(3): 339-352.
- Jain, S.K. and S.K. Borthakur. 1980. Ethnobotany of the Mikirs of India. **Economic Botany** 34(3): 264-272.
- Jin, C., S. Yin-Chun, C. Qui-Qin and W. Wen-Dun. 1999. Ethnobotanical studies on wild edible fruit in southern Yunnan: folk name, nutritional value and uses. **Economic Botany** 53(1): 2-14.
- Johnston, M. and A. Coloquhoun. 1996. Preliminary ethnobotanical survey of Kurupkari: an Amerindian settlement of central Guyana. **Economic Botany** 50(2): 182-194.
- Joshi, A.R. and K. Joshi. 2000. Indigenous knowledge and used of medicinal plants by local communities of the Kali Gandaki watershed area, Nepal. **Jornal of Ethnopharmacology** 73: 175-183.
- Khalil, S.K., S. Fulder and H. Azaizeh. 2002. Ethnopharmacological survey of medicinal herbs in Israel, the Golan Heights and the West Bank region. **Journal of Ethnopharmacology** 83(3): 251-265.

- Lira, R. and J. Caballero. 2002. Ethnobotany of the wild Mexican Cucurbitaceae. **Economic Botany** 56(4): 380-398.
- Martin, G.J. 1995. **Ethnobotany**. Great Britain: Cambridge University Press.
- Mertz, O., A.M. Lykke and A. Reenberg. 2001. Importance and seasonality of vegetable consumption and marketing in Burkina Faso. **Economic Botany** 55(2): 276-289.
- Nwosu, M.O. 2002. Ethnobotanical studies on some pteridophytes of southern Nigeria. **Economic Botany** 56(3): 255-259.
- Panthong, A., D. Kanjanapothi, T. Teasotikul and W.C. Taylor. 1991. Ethnobotanical review of medicinal plants from Thai traditional books. II. Plant with antidiarrheal, laxative and carminative properties. **Journal of Ethnopharmacology** 3(3): 121-156.
- Raja, D., C. Blanche and J.V. Xirau. 1997. Contribution to knowledge of the pharmaceutical ethnobotany of La Segerra (Catalonia, Iberian Peninsula). **Journal of Ethnopharmacology** 57: 145-168.
- Rao, R.R. 1981. Ethnobotany of Meghalaya: medicinal plants used by Khasi and Garo Tribes. **Economic Botany** 35(1): 4-9.
- Rondon, X.J., S.A. Banack and W. Diaz-Huamanchumo. 2003. Ethnobotanical investigation of Caballiyos (*Schoenoplectus californicus*: Cyperaceae) in Hyanchaco, Peru. **Economic Botany** 57(1): 35-47.
- Ross-Ibarra, J. and A. Molina-Cruz. 2002. The ethnobotany of Chaya (*Cnidioscolus aconitifolius* ssp. *aconitifolius* Breckon): a nutritious maya vegetable1. **Economic Botany** 56(4): 350 - 365.

Rossato, S.C., H.D.F. Leitao-Filho and A. Begossi. 1999. Ethnobotany of Caicaras of the Atlantic Forest Coast (Brazil). **Economic Botany** 53(4): 387-395.

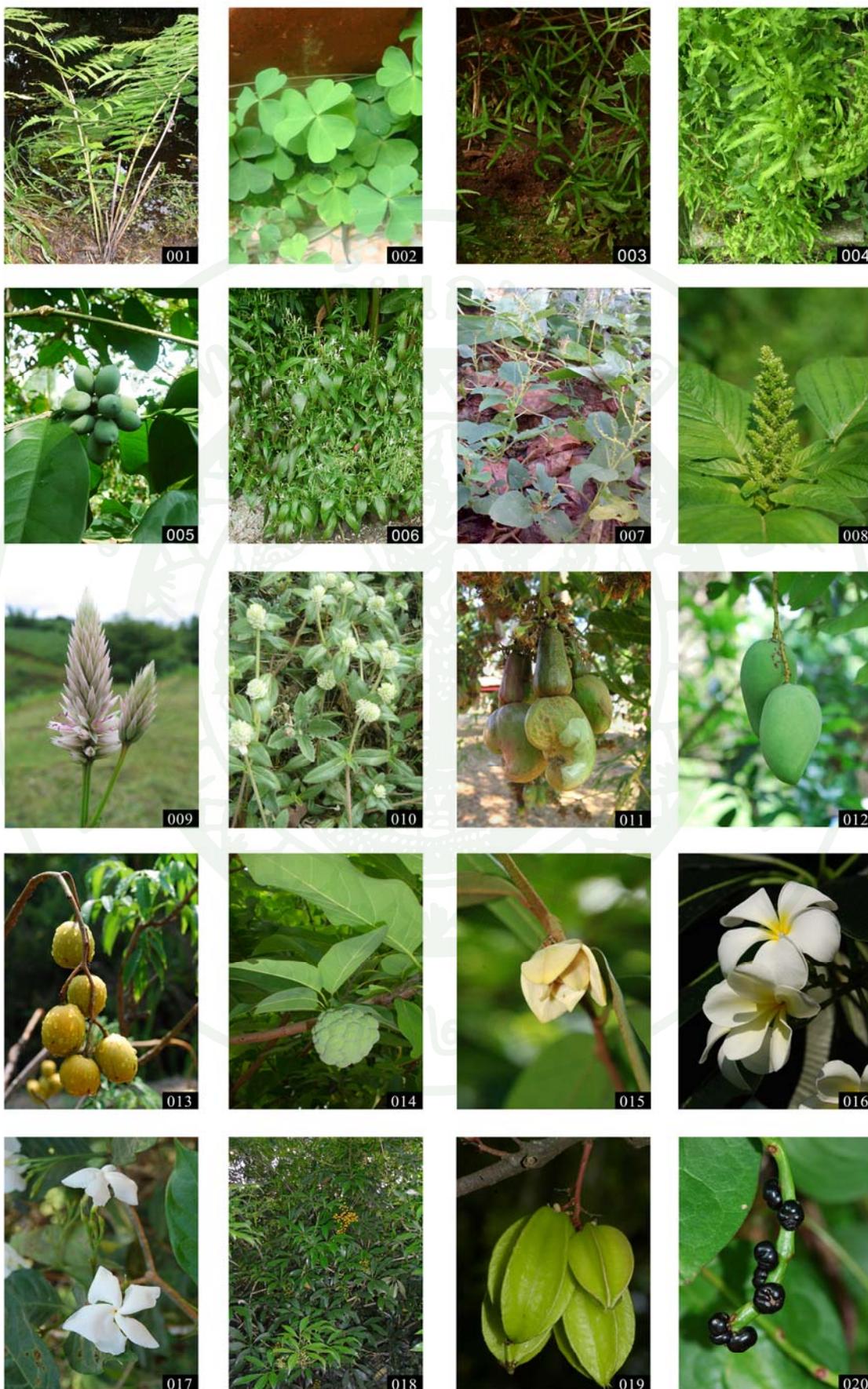
Singh, A.K., A.S. Raghushi and J.S. Singh. 2002. Medical ethnobotany of the tribals of Sonaghati of Sonbhadra district, Uttar Pradesh, India. **Journal of Ethnopharmacology** 81(1): 31-41.

ภาพผนวก

ภาพผนวกที่ 1	<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.	ผักถูด
ภาพผนวกที่ 2	<i>Marsilea crenata</i> C.Presl	ผักแว่น
ภาพผนวกที่ 3	<i>Ceratopteris thalictroides</i> (L.) Brongn.	ผักถูดเขากวาง
ภาพผนวกที่ 4	<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw.	ลิเกา
ภาพผนวกที่ 5	<i>Gnetum gnemon</i> L. var. <i>tenerum</i> Markgr.	ผักมันหมู, ผักเหรียญ
ภาพผนวกที่ 6	<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall. ex Nees	ฟ้าทะลายโจร
ภาพผนวกที่ 7	<i>Amaranthus viridis</i> L.	ผักโขมหัด
ภาพผนวกที่ 8	<i>Amaranthus tricolor</i> L.	ผักโขมจีน
ภาพผนวกที่ 9	<i>Celosia argentea</i> L.	หงอนไก่ไทย
ภาพผนวกที่ 10	<i>Gomphrena celosioides</i> Mart.	บานไม่รู้โรยป่า
ภาพผนวกที่ 11	<i>Anacardium occidentale</i> L.	มะม่วงหิมพานต์
ภาพผนวกที่ 12	<i>Mangifera indica</i> L.	มะม่วง
ภาพผนวกที่ 13	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	มะกอก
ภาพผนวกที่ 14	<i>Annona squamosa</i> L.	น้อยหน่า
ภาพผนวกที่ 15	<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bân	นมแมว
ภาพผนวกที่ 16	<i>Plumeria obtusa</i> L.	ลั่นทมขาว
ภาพผนวกที่ 17	<i>Tabernaemontana divaricata</i> (L.) R.Br. ex Roem. & Schult.	พุดจีบ
ภาพผนวกที่ 18	<i>Schefflera leucantha</i> R.Vig	หนุ่มานประสานก
ภาพผนวกที่ 19	<i>Averrhoa carambola</i> L.	มะเฟือง
ภาพผนวกที่ 20	<i>Basella alba</i> L.	ผักปลัง

ภาพผนวก (ต่อ)

ภาพผนวกที่ 21	<i>Mansoa alliacea</i> (Lam.) A.Gentry	กระเทียมเถา
ภาพผนวกที่ 22	<i>Markhamia stipulata</i> Seem. var. <i>stipulata</i>	แคหางค่าง
ภาพผนวกที่ 23	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	เพกา
ภาพผนวกที่ 24	<i>Ceiba pentandra</i> (L.) Gaertn.	นุ่น
ภาพผนวกที่ 25	<i>Durio zibethinus</i> Murr.	ทุเรียน
ภาพผนวกที่ 26	<i>Brassica chinensis</i> L. var. <i>parachinensis</i> Tsen & Lee	กวางตุ้ง
ภาพผนวกที่ 27	<i>Raphanus sativus</i> L.	ผักกาดหัว
ภาพผนวกที่ 28	<i>Cleome gynandra</i> L.	ผักเสี้ยน
ภาพผนวกที่ 29	<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.	กุ่มน้ำ
ภาพผนวกที่ 30	<i>Carica papaya</i> L.	มะละกอ
ภาพผนวกที่ 31	<i>Quisqualis indica</i> L.	เล็บมือนาง
ภาพผนวกที่ 32	<i>Acmella oleracea</i> (L.) R.K.Jansen	ผักคราด
ภาพผนวกที่ 33	<i>Ageratum conyzoides</i> L.	สาบแรังสาบกา
ภาพผนวกที่ 34	<i>Bidens bipinnata</i> L.	ดาวกระจาย
ภาพผนวกที่ 35	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	หนาดใหญ่
ภาพผนวกที่ 36	<i>Chromolaena odoratum</i> (L.) R.M.King & H.Rob.	สาบเสือ
ภาพผนวกที่ 37	<i>Mikania cordata</i> (Burm.f.) B.L.Rob.	จีไถ่ย่าน
ภาพผนวกที่ 38	<i>Tridax procumbens</i> L.	หญ้าตีนตุ๊กแก
ภาพผนวกที่ 39	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk.	ผักนึ่ง
ภาพผนวกที่ 40	<i>Ipomoea batatas</i> (L.) Lam.	มันเทศ

ภาพผนวก (ต่อ)

ภาพผนวกที่ 41	<i>Ipomoea quamoclit</i> L.	คอนสวรรค์
ภาพผนวกที่ 42	<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	ฟัก
ภาพผนวกที่ 43	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	ตำลึง
ภาพผนวกที่ 44	<i>Cucumis melo</i> L.	แตงไทย
ภาพผนวกที่ 45	<i>Cucumis sativus</i> L.	แตงเปรี้ยว
ภาพผนวกที่ 46	<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	ฟักทอง
ภาพผนวกที่ 47	<i>Luffa cylindrica</i> (L.) M.Roem.	บวบหอม
ภาพผนวกที่ 48	<i>Momordica charantia</i> L.	มะระจีนก
ภาพผนวกที่ 49	<i>Momordica charantia</i> L.	มะระ
ภาพผนวกที่ 50	<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng.	ฟักข้าว
ภาพผนวกที่ 51	<i>Dillenia indica</i> L.	มะตาด
ภาพผนวกที่ 52	<i>Croton roxburghii</i> N.P.Balacr.	เปล้าใหญ่
ภาพผนวกที่ 53	<i>Euphorbia heterophylla</i> L.	หญ้ายาง
ภาพผนวกที่ 54	<i>Euphorbia hirta</i> L.	น้ำนมราชสีห์
ภาพผนวกที่ 55	<i>Jatropha podagrica</i> Hook. f.	หนุมานนั่งแท่น
ภาพผนวกที่ 56	<i>Manihot esculenta</i> Crantz	มันสำปะหลัง
ภาพผนวกที่ 57	<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	มะขม
ภาพผนวกที่ 58	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ลูกใต้ใบ
ภาพผนวกที่ 59	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม
ภาพผนวกที่ 60	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ผักหวานบ้าน

ภาพผนวก (ต่อ)

ภาพผนวกที่ 61	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	ส้มป่อย
ภาพผนวกที่ 62	<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd. subsp. <i>insuavis</i> (Lace)I.C.Nielsen	ชะอม
ภาพผนวกที่ 63	<i>Aeschynomene americana</i> L.	โสนขน
ภาพผนวกที่ 64	<i>Archidendron jiringa</i> (Jack) I.C.Nielsen	เนียง
ภาพผนวกที่ 65	<i>Caesalpinia pulcherrima</i> (L.) Sw.	หางนกยูงไทย
ภาพผนวกที่ 66	<i>Caesalpinia mimosoides</i> Lam.	ชำเลือด
ภาพผนวกที่ 67	<i>Cassia fistula</i> L.	ราชพฤกษ์
ภาพผนวกที่ 68	<i>Clitoria ternatea</i> L.	อัญชัน
ภาพผนวกที่ 69	<i>Entada rheedei</i> Spreng.	สะบ้ามอญ
ภาพผนวกที่ 70	<i>Glycine max</i> (L.) Merr.	ถั่วเหลือง
ภาพผนวกที่ 71	<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	ถั่วแปบ
ภาพผนวกที่ 72	<i>Leucaena leucocephala</i> C.E.Hughes	กระถินบ้าน
ภาพผนวกที่ 73	<i>Mimosa pigra</i> L.	ไมยราบยักษ์
ภาพผนวกที่ 74	<i>Mimosa pudica</i> L.	ไมยราบเลื้อย
ภาพผนวกที่ 75	<i>Mucuna pruriens</i> (L.) DC.	หมามุ่ย
ภาพผนวกที่ 76	<i>Pachyrhizus erosus</i> (L.) Urb.	มันแกว
ภาพผนวกที่ 77	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	ถั่วพู
ภาพผนวกที่ 78	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดเทศ
ภาพผนวกที่ 79	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby	ขี้เหล็ก
ภาพผนวกที่ 80	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดไทย

ภาพผนวก (ต่อ)

ภาพผนวกที่ 81	<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม
ภาพผนวกที่ 82	<i>Vigna unguiculata</i> (L.) Walp.	ถั่วฝักยาว
ภาพผนวกที่ 83	<i>Clerodendrum serratum</i> (L.) Moon	อังกีทวาร
ภาพผนวกที่ 84	<i>Leonotis nepetifolia</i> (L.) R.Br.	ฉัตรพระอินทร์
ภาพผนวกที่ 85	<i>Mentha cordifolia</i> Opiz ex Fresen	สะระแหน่
ภาพผนวกที่ 86	<i>Ocimum americanum</i> L.	แมงลัก
ภาพผนวกที่ 87	<i>Ocimum basilicum</i> L.	โหระพา
ภาพผนวกที่ 88	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	กะเพรา
ภาพผนวกที่ 89	<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq.	หญ้าหนวดแมว
ภาพผนวกที่ 90	<i>Plectranthus scutellarioides</i> (L.) R.Br.	ฤๅษีผสม
ภาพผนวกที่ 91	<i>Careya sphaerica</i> Roxb.	กระโดน
ภาพผนวกที่ 92	<i>Abelmoschus esculentus</i> (L.) Moench	กระเจี๊ยบมอญ
ภาพผนวกที่ 93	<i>Hibiscus cannabinus</i> L.	ปอแก้ว
ภาพผนวกที่ 94	<i>Hibiscus sabdariffa</i> L.	กระเจี๊ยบแดง
ภาพผนวกที่ 95	<i>Sida acuta</i> Burm.f.	หญ้าขัดใบขาว
ภาพผนวกที่ 96	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss. var. <i>siamensis</i> Valetton	สะเดา
ภาพผนวกที่ 97	<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr.	กระท้อน
ภาพผนวกที่ 98	<i>Stephania pierrei</i> Diels	สมุนไพร
ภาพผนวกที่ 99	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ย่านาง
ภาพผนวกที่ 100	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ขนุน

ภาพผนวก (ต่อ)

ภาพผนวกที่ 101	<i>Ficus racemosa</i> L.	มะเดื่ออุทุมพร
ภาพผนวกที่ 102	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	มะรุม
ภาพผนวกที่ 103	<i>Ardisia polycephala</i> Wall. ex A.DC.	พิลั่งกาศา
ภาพผนวกที่ 104	<i>Psidium guajava</i> L.	ฝรั่ง
ภาพผนวกที่ 105	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	มะลิ
ภาพผนวกที่ 106	<i>Ludwigia hyssopifolia</i> (G.Don) Exell	เทียนนา
ภาพผนวกที่ 107	<i>Melientha suavis</i> Pierre	ผักหวานป่า
ภาพผนวกที่ 108	<i>Passiflora foetida</i> L.	กะทกรก
ภาพผนวกที่ 109	<i>Sesamum indicum</i> L.	งา
ภาพผนวกที่ 110	<i>Peperomia pellucida</i> L.	กระสัง
ภาพผนวกที่ 111	<i>Piper nigrum</i> L.	พริกไทย
ภาพผนวกที่ 112	<i>Piper retrofractum</i> Vahl	ดีปลี
ภาพผนวกที่ 113	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ซ่าพลู
ภาพผนวกที่ 114	<i>Plantago major</i> L.	ผักกาดน้ำ
ภาพผนวกที่ 115	<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	ผักไผ่
ภาพผนวกที่ 116	<i>Ziziphus mauritiana</i> Lam.	พุทรา
ภาพผนวกที่ 117	<i>Coffea arabica</i> L.	กาแฟ
ภาพผนวกที่ 118	<i>Gardenia angusta</i> (L.) Merr.	พุดซ้อน
ภาพผนวกที่ 119	<i>Hedyotis corymbosa</i> (L.) Lam.	หญ้าตีนงู
ภาพผนวกที่ 120	<i>Ixora ebarbata</i> Craib	เข็มขาว

ภาพผนวก (ต่อ)

ภาพผนวกที่ 121	<i>Ixora lobbii</i> King & Gamble	เข็มแดง
ภาพผนวกที่ 122	<i>Morinda citrifolia</i> L.	ยอ
ภาพผนวกที่ 123	<i>Paederia pilifera</i> Hook.f.	หญ้าตดหมา
ภาพผนวกที่ 124	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	มะตูม
ภาพผนวกที่ 125	<i>Citrus aurantifolia</i> (Chirstm.) Swingle	มะนาว
ภาพผนวกที่ 126	<i>Citrus hystrix</i> DC.	มะกรูด
ภาพผนวกที่ 127	<i>Citrus reticulata</i> Blanco	ส้มเขียวหวาน
ภาพผนวกที่ 128	<i>Murraya paniculata</i> (L.) Jack	แก้ว
ภาพผนวกที่ 129	<i>Houttuynia cordata</i> Thunb.	ผักคาวตอง
ภาพผนวกที่ 130	<i>Scoparia dulcis</i> L.	กรวดน้ำ
ภาพผนวกที่ 131	<i>Torenia fournieri</i> Linden ex Fourn.	แววมยุรา
ภาพผนวกที่ 132	<i>Capsicum annuum</i> L. var. <i>annuum</i>	พริกหยวก
ภาพผนวกที่ 133	<i>Capsicum frutescens</i> L.	พริกขี้หนู
ภาพผนวกที่ 134	<i>Datura metel</i> L.	ลำโพง
ภาพผนวกที่ 135	<i>Lycopersicon esculentum</i> Mill.	มะเขือเทศ
ภาพผนวกที่ 136	<i>Physalis minima</i> L.	โทงเทง
ภาพผนวกที่ 137	<i>Solanum melongena</i> L.	มะเขือยาว
ภาพผนวกที่ 138	<i>Solanum torvum</i> Sw.	มะเขือพวง
ภาพผนวกที่ 139	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	รางจืด
ภาพผนวกที่ 140	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผักชี

ภาพผนวก (ต่อ)

ภาพผนวกที่ 141	<i>Hydrocotyle umbellata</i> L.	แว่นแก้ว
ภาพผนวกที่ 142	<i>Eryngium foetidum</i> L.	ผักชีฝรั่ง
ภาพผนวกที่ 143	<i>Clerodendrum petasites</i> (Lour.) S.Moore	ท้าวขาม่อม
ภาพผนวกที่ 144	<i>Lantana camara</i> L.	ผกากรอง
ภาพผนวกที่ 145	<i>Vitex trifolia</i> L.	คนทีสอ
ภาพผนวกที่ 146	<i>Cissus quadrangularis</i> L.	เพชรสังฆาต
ภาพผนวกที่ 147	<i>Limncharis flava</i> (L.) Buchenau	ตาลปีตรฤทัย
ภาพผนวกที่ 148	<i>Allium ascalonicum</i> L.	หอมแดง
ภาพผนวกที่ 149	<i>Allium sativum</i> L.	กระเทียม
ภาพผนวกที่ 150	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ว่านหางจระเข้
ภาพผนวกที่ 151	<i>Acorus calamus</i> L.	ว่านน้ำ
ภาพผนวกที่ 152	<i>Amorphophallus paeoniifolius</i> (Dennst.) Nicolson	บุกคางคก
ภาพผนวกที่ 153	<i>Colocasia gigantea</i> Hook.f.	คูน
ภาพผนวกที่ 154	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	เผือก
ภาพผนวกที่ 155	<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thwaites	ผักหนาม
ภาพผนวกที่ 156	<i>Areca catechu</i> L.	หมาก
ภาพผนวกที่ 157	<i>Cocos nucifera</i> L.	มะพร้าว
ภาพผนวกที่ 158	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	สับปะรด
ภาพผนวกที่ 159	<i>Canna indica</i> L.	พุทธรักษา
ภาพผนวกที่ 160	<i>Commelina diffusa</i> Burm.f.	ผักปลานใบแคบ

ภาพผนวก (ต่อ)

ภาพผนวกที่ 161	<i>Costus speciosus</i> (Koen.) Sm.	เอื้องหมายนา
ภาพผนวกที่ 162	<i>Cyperus rotundus</i> L.	หญ้าแห้วหมู
ภาพผนวกที่ 163	<i>Dioscorea esculenta</i> (Lour.) Burkill	มันมือเสือ
ภาพผนวกที่ 164	<i>Sansevieria trifasciata</i> Prain	ลิ้นมังกร
ภาพผนวกที่ 165	<i>Bambusa longispatha</i> Gamble	ไผ่บงป่า
ภาพผนวกที่ 166	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	ตะไคร้
ภาพผนวกที่ 167	<i>Imperata cylindrica</i> (L.) P.Beauv.	หญ้าคา
ภาพผนวกที่ 168	<i>Oryza sativa</i> L.	ข้าวไร่
ภาพผนวกที่ 169	<i>Saccharum officinarum</i> L.	อ้อยดำ
ภาพผนวกที่ 170	<i>Zea mays</i> L.	ข้าวโพด
ภาพผนวกที่ 171	<i>Musa sapientum</i> Prain	กล้วย
ภาพผนวกที่ 172	<i>Pandanus odoratus</i> Ridi.	เตยหอม
ภาพผนวกที่ 173	<i>Eichhornia crassipes</i> (C. Mart.) Solms	ผักตบชวา
ภาพผนวกที่ 174	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ข่า
ภาพผนวกที่ 175	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	กระวาน
ภาพผนวกที่ 176	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	กระชาย
ภาพผนวกที่ 177	<i>Curcuma aeruginosa</i> Roxb.	กระเจียว
ภาพผนวกที่ 178	<i>Curcuma mangga</i> Valetton & Zijp	ขมิ้นขาว
ภาพผนวกที่ 179	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	ไพล
ภาพผนวกที่ 180	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขิง

ภาพผนวก (ต่อ)

ภาพผนวกที่ 181 *Zingiber zerumbet* (L.) Sm.

กระเทียม

